

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ» ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԵՍԻ ՀԱԿԵԿԱԾ 3 (35). 2015

ՏՎԱԾՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԴՐԱՏԱՏՄԱՏ ԿԱՆԱԶՄԱՆ ԸՆԿԱՆ
ՏՎԱԾՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԴՐԱՏԱՏՄԱՏ ԿԱՆԱԶՄԱՆ ԸՆԿԱՆ

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԿԱԾՔԸ
ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՔԵՐԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ

Լույս է տեսնում 2007 թվականից տարին չորս անգամ

3 (35), 2015

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Քոբանջյան Հ. Ս.
 քաղաքական գիտությունների
 դոկտոր (Ռ-Դ), պրոֆեսոր,
 Ռ-Դ Ռ-ազմական գիտությունների
 ակադեմիայի ընտրված իսկական
 անդամ, հակահաբեկչության
 գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ)
 (նախագահ)

Չիլինգարյան Գ. Ս.
 (գլխավոր խմբագիր)

Ալեքսանյան Ա. Զ.

Այդինյան Ռ. Ա.

Այվազյան Լ. Գ.

Ապրիամով Է. Ա.

Ավետիսյան Վ. Ն.

Գավթյան Ա. Մ.

Իսախանյան Մ. Ռ.

Խաչատրյան Տ. Վ.

Խաչատուրով Յու. Գ.

Ղահրամանյան Ա. Բ.

Մարգարյան Վ. Հ.

Մարտիրոսով Լ. Ա.

Միրզաբեկյան Ա. Ռ.

Մուրադյան Կ. Ռ.

Յալանուզյան Ա. Կ.

(գլխ. խմբագրի տեղակալ)

Յուլյան Ն. Ի.

Նազարյան Ա. Ս.

Շիրինյան Մ. Ա.

Սեդրակյան Ս. Գ.

Վարդանյան Ա. Գ.

Տեր-Գրիգորյան Ե. Գ.

Տոնոյան Գ. Է.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾՔԸ

ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Հ. Ս. Քոբանջյան, ԱՄՆ-ի և Ռ-Դ առաջատար ուղեղային կենտրոնների հետ համագործակցությամբ ՀՀ ՊՆ Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կերպավորումը ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի 5

Ս. Մ. Օհանյան, Ռ-ազմական կրթության համակարգի զարգացումը՝ որպես ՀՀ պաշտպանական համակարգի արդյունավետության մեծացման գործոն 11

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐ

Բ. Պ. Պողոսյան, Ս. Ս. Ավետիսյան, Ա. Հ. Գրիգորյան, Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը՝ որպես ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի հետազոտական բաղադրիչ 25

Վ. Հ. Մարգարյան, Ա. Վ. Աբաևիսյան, Ռ-ազմավարական պաշտպանական-անվտանգային կրթության ազգային ինստիտուտը՝ որպես ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի գիտակրթական բաղադրիչ 40

Ա. Կ. Յալանուզյան, Դ. Ս. Չիլինգարյան, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի գիտահրատարակչական կենտրոնի առաքելության տեսլականը և զարգացման հեռանկարները	53
Տ. Տ. Քոչարյան, Ս. Գ. Կեզիշյան, ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի կազմակերպահրավական որոշ հարցերի շուրջ	71

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ճ Ն Ե Բ

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՔԱՅԼԵՐԻ ՀԱՁՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության օրենքը զորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին	77
Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի հրաման «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կանոնադրությունը հաստատելու մասին»	86
Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության որոշում Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության «Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարան» պետական հիմնարկ ստեղծելու մասին	87
ՀՀ Կրթության և գիտության նախարարի հրաման «ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ»-ում ասպիրանտուրա բացելու մասին	89
ՀՀ ԲՈՀ-ի նախագահի հրաման «Քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների և միջազգային հարաբերությունների 056 մասնագիտական խորհրդի մասին»	90
ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծման ճանապարհային քարտեզ	92
ՊԱՀՀ-ի ստեղծումը	100

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾՔԸ
ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՍՔԵՐԸ

ԱՄՆ-Ի ԵՎ ՌԴ ԱՌԱՋԱՏԱՐ ՈՒՂԵՂԱՅԻՆ
ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ
ՀՀ ՊՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԿԵՐՊԱՓՈԽՈՒՄԸ ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Հ. Ս. ՔՈԹԱՆՋՅԱՆ, գեներալ-մայոր, քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), քաղաքագիտության պրոֆեսոր, Պաշտպանական ազգային համալսարանի հրավիրված առաջարար պրոֆեսոր (ԱՄՆ), ՌԴ Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, հակասահաբեկչության գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ), ՀԱՊԿ-ի գիտափորձագիտական խորհրդի անդամ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետ

2015 թ. հունիսի 22-ին ՀՀ Ազգային ժողովը երրորդ ընթերցմամբ ընդունեց «Ջորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» օրենքը¹: Դրանով իրավական հիմքեր ստեղծվեցին ՀՀ ՊՆ Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը (ԱՌՀԻ) ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի (ՊԱՀՀ) կերպափոխելու համար, մի գործընթացի, որի սկիզբը դրվել էր դեռ 2003 թ., և որը, պլանաչափ կերպով իրագործվելով, ներկայումս մոտենում է իր տրամաբանական ավարտին:

2003 թ. այդ ժամանակ Պաշտպանության նախարար, ներկայումս ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը իմ նախաձեռնությամբ ինձ գործուղեց ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարան՝ ՀՀ անվտանգային քաղաքագիտության ու քաղաքականության ոլորտի մտավոր կենտրոնի առավել նպատակահարմար մոդել ընտրելու համար: Հաշվի առնելով մի շարք

¹ Տես «Ջորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» ՀՀ 2015 թ. հունիսի 22-ի հմ. ՀՕ-99 օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2015, հմ. 46 (1135)):

պարամետրներ և, առաջին հերթին, այն հանգամանքը, որ պաշտպանական-անվտանգային քաղաքականության ու ռազմավարության մշակման և իրագործման ոլորտում առաջնությունն անվերապահորեն պատկանում էր ամերիկացիներին, ես որպես օրինակելի մնուշ ընտրեցի ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կազմակերպվածքը: Համապատասխան գիտական նախագիծը պաշտպանեցի 2004 թ. ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի ԱՌ-ՀԻ-ի գիտխորհրդում և, վերադառնալով Հայրենիք, Պաշտպանության նախարար Ս. Սարգսյանի ընդհանուր ղեկավարությամբ ձեռնամուխ եղա նախագծի իրագործմանը²: Մեկնարկման փուլում որպես ֆինանսական հիմք օգտագործվեցին այն միջոցները, որոնք ԱՄՆ-ում ՀՀ ռազմական կցորդ իմ եղած տարիներին (1998–2002 թթ.) ԱՄՆ-ի ու Կանադայի սփյուռքահայերը հանգանակել էին ԱՄՆ-ում գործող «Գրաստամատ Կանադայան» կոմիտեի հովանու ներքո կազմակերպվող դրամահավաք-ժողովներում, որտեղ ես Պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանի հանձնարարությամբ հանդես էի գալիս որպես հիմնական զեկուցող և տվյալ գործընթացը ՀՀ-ի կողմից լիազորված համադասող:

Ըստ մտահղացման՝ հայկական ԱՌ-ՀԻ-ն պետք է լիներ այն գիտակազմակերպական հենքը, որի կերպափոխմամբ հետագայում հիմնադրվելու էր ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ը: Մինևույն ժամանակ, սկզբնական փուլում այն պետք է ծառայեր որպես ԱՄՆ-ի (ՊԱՀ-ի Ազգային ռազմական քոլեջի գիտխորհուրդ), ՌԳ (ՌԳ Նախագահին առընթեր Պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի գիտական ղեկավարություն) և ՆԱՏՕ-ի (միջազգային անվտանգության գծով խորհրդատվական խումբ) առաջատար անվտանգային մտավոր կենտրոնների հետ մեթոդաբանական համագործակցությունը համադասող գիտական հաստատություն: Եվ արդեն 2006 թ. ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն պատվով կատարեց իր վրա դրված այդ բարդ խնդիրը՝ հանդես գալով որպես ՀՀ ազգային անվտանգության առաջին ռազմավարության նախագծի միջգերատեսչական մշակման քարտուղարություն³ և օգնելով մշակման գիտական ղեկավար հանդիսացող իր պե-

² Տես Հ. Ս. Քոթանջյան, Պաշտպանական կրթության բարեփոխմամբ՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից: «Աշխատանքային տետրեր», 2012, հմ. 4:

³ Տես Հայկ Ս. Քոթանջյան, Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության

տին՝ այդ նախագիծը մեթոդաբանության տեսակետից հաջողությամբ փորձաքննել Վաշինգտոնի, Մոսկվայի ու Բրյուսելի նշված մտավոր կենտրոններում⁴:

ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն իր գործունեության տարիներին վերածվեց մի գիտահետազոտական կառույցի, որը, ժամանակին արձագանքելով հանրապետության և նրա շուրջը ձևավորված անվտանգային միջավայրում ծագող պրոբլեմներին, համապատասխան գիտակիրառական վերլուծություններով կողմնորոշում է պետության ռազմաքաղաքական ղեկավարությանը, առաջին հերթին՝ ՀՀ ՁՈՒ-ի Գերագույն գլխավոր հրամանատարին և Պաշտպանության նախարարին, անվտանգության ոլորտում ռազմավարական որոշումների ընդունման ասպարեզում: Մինչև այսօր ժամանակ, Ինստիտուտում գործող անվտանգային քաղաքագիտության գծով ասպիրանտուրան և դոկտորական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական խորհուրդը⁵ հետզհետե վերածվեցին տվյալ ոլորտում գիտական որակավորում ունեցող երիտասարդ խոստումնալից կադրերի դարբնոցի, կադրերի, որոնք, իրենց մտավոր ներուժն ու գիտելիքներն ի սպաս դնելով ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման գործին, նպաստում են երկրում քաղաքագիտական միջավայրի ներդաշնակեցմանն ու համասեռացմանը: Դրա շնորհիվ ձևավորվում է մասն մի գիտական հենք, որից կարող է հետագայում սնուցվել ստեղծելիք համալսարանը:

Ներկայումս ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն, ղեկավարվելով ՀՀ Նախագահ Մերժ Սարգսյանի ու ՀՀ Պաշտպանության նախարար Մեյրան Օհանյանի

միջգերատեսչական մշակման մեթոդաբանության մասին: «Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման ուղեցույցները տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում»: Ե., 2008, էջ 38:

⁴ Տես «Հարցազրույց Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղար, Հայաստանի Հանրապետության Պաշտպանության նախարար, ազգային անվտանգության ռազմավարության նախագծի աշխատանքները համակարգող միջգերատեսչական հանձնաժողովի նախագահ Մերժ Սարգսյանի հետ»: «ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարություն»: «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հատուկ թողարկում, 2007, էջ 9:

⁵ Տես «ՀՀ Պաշտպանության նախարարության Դրաստամատ Կանայանի անվան ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտում գործող՝ ՀՀ ԲՈՒՀ-Ի 056 «Քաղաքական գիտություններ և միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտական խորհուրդ» (<http://www.mil.am/files/056%20Academic%20Board%202013.pdf>):

հրահանգներով ու ցուցումներով և վայելելով նրանց հոգածությունն ու աջակցությունը⁶, հասել է զարգացման այն մակարդակին, երբ հիմնականում բավարարված են ապագա ՊԱՀՀ-ի գիտական և գիտահրատարակչական բաղադրիչներին ներկայացվող պահանջները: ՌԻստի վերջին մեկերկու տարվա ընթացքում առանձնակի ուշադրություն է դարձվում կրթական բաղադրիչի ձևավորման ու զարգացման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների ստեղծման հարցերին: Սա հույժ կարևոր խնդիր է, քանի որ համալսարանի գործունեությունը, ըստ նախագծային մտահղացման, պետք է խարսխված լինի երկու հիմնական՝ գիտական ու կրթական, բաղադրիչների համադրման շնորհիվ ունկնդիրներին մշտապես քարմացվող գիտելիքի մատուցման նորամուծական գաղափարի վրա: Այն է՝ ՊԱՀՀ-ում պետք է դասավանդեն գիտական հետազոտություններով զբաղվող (այսինքն՝ նոր գիտելիք ստեղծող) գիտնականներ: Միևնույն ժամանակ, դասախոսական կազմում ազգային անվտանգության առանձին ոլորտների համար պատասխանատու փորձագետ պաշտոնյաների ներգրավումը ունկնդիրներին հնարավորություն կտա յուրացնելու ոչ միայն գիտելիքը, այլև այն ռազմավարական մակարդակի ղեկավարման-կառավարման պրակտիկայում կիրառելու հմտություն: Դրանով իսկ պետության ռազմաքաղաքական ղեկավարության համար կձևավորվի ամենաժամանակակից գիտելիքներով զինված, այդ գիտելիքներն իր գործունեության մեջ արդյունավետ կերպով կիրառելու կարողությամբ օժտված, մեծ մտավոր ներուժ ներկայացնող ռեսուրսային շարակարգ:

Ըստ այդմ՝ ԱՌՀԻ-ում մշակվել են.

- պաշտպանական-անվտանգային տերմինների հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն բացատրական, ռուսերեն-հայերեն և անգլերեն-հայերեն բառարաններ. առաջինը՝ 3000 տերմին ծավալով⁷, երկրորդը՝ 14000,

⁶ Տես *Ս. Մ. Օհանյան*, Ռ-ազմական կրթության համակարգի զարգացումը՝ որպես ՀՀ պաշտպանական համակարգի արդյունավետության մեծացման գործոն: «Հայկական բանակ», 2012, հմ. 3:

⁷ Տես *Գ. Ս. Չիլինգարյան, Ա. Ե. Մարգարյան*, Պաշտպանական-անվտանգային տերմինների բացատրական հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն, ռուսերեն-հայերեն, անգլերեն-հայերեն բառարան: Ե., 2012:

- «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ» փորձագիտական մատենաշարը, որի առաջին չորս հատորներն արդեն լույս են տեսել⁸, և որում զետեղված են ու զետեղվելու են ԱՌ-ՀԻ-ի վերլուծաբանների կամ նրանց համադասամբ հայրենական և արտասահմանյան մասնագետների գիտավերլուծական ու գիտակիրառական տարածաշրջանային ու գործառնության մշակումները,
- «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանական-անվտանգային համակարգի բարեփոխման ուղենիշները» երկհատորյակը⁹, որում զետեղված են ՀՀ-ում իրագործվող պաշտպանական բարեփոխումների՝ ըստ առանձին ոլորտների նպատակները, ընթացքը, խնդիրները լուսաբանող վերլուծական հոդվածները՝ հրապարակված ԱՌ-ՀԻ-ի «Հայկական բանակ» Ռ-Ղ-ում: Դրանց հեղինակներն են ՋՈՒ-ի կենսագործունեության տվյալ ոլորտի համար պատասխանատուները, փորձագետներ ՊՆ-ից, այլ գերատեսչություններից և գիտամանկավարժական հանրության ներկայացուցիչներ:

Նշված բոլոր հրատարակությունները կոչված են ՀՀ-ում անվտանգային քաղաքագիտության բնագավառում հասկացութատերմիմաբանական ապարատի մշակմանը, համակարգմանն ու միօրինակացմանը, և անվտանգային հետազոտությունների արևմտյան (ԱՄՆ, ՆԱՏՕ-ի անդամ այլ պետություններ) և արևելյան (ՌԴ, ՀԱՊԿ-ի անդամ այլ պետություններ) մեթոդաբանությունների իմաստավորմանը և տեղայնացմամբ այդ մշակույթների արմատավորմանը, հայկական իրականության մեջ անվտանգային-քաղաքագիտական նոր գիտելիքի ամրագրմանը և ուսուցանման նպատակով ընթերցողին մատուցմանը: Դրա հետ մեկտեղ ԱՌ-ՀԻ-ում մշակվել են ՊԱՀՀ-ի շրջանակներում կազմակերպվելիք դասընթացների հետևյալ ծրագրերը.

- *մագիստրոսական կրթական ծրագրեր՝*

ա) «Ռազմավարական անվտանգություն» (*Strategic security (SS)*),

⁸ Տես «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ», հ. 1–4: Ե., 2014:

⁹ Տես «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանական-անվտանգային համակարգի բարեփոխման ուղենիշները», մաս 1, 2: Ե., 2013:

- բ) «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» (*Strategic Management of Information Technologies*),
- պաշտպանական-անվտանգային համակարգի արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված, միջգերատեսչական ձևաչափով իրականացվող մեկամսյա կրթական ծրագիր (լրացուցիչ կրթական ծրագիր):

Դրանց նպատակն է ՀՀ Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շուրջ համախմբել ղեկավարման ու կառավարման ռազմավարական օղակի կադրերի փորձագիտական ներուժը:

ԱՌ-ՀԻ-ն զգալի գործունեություն է ծավալել նաև միջազգային ասպարեզում: Դրանով լավ նախադրյալներ են ստեղծված առաջավոր մտավոր կենտրոնների հետ կապերի հետագա սերտացման համար: Այս առումով հատկապես կարևոր է Երևանում ամենամյա ռազմավարական քաղաքական ֆորումների կազմակերպումը: Դրանց, ՀԱՊԿ-ի ներկայացուցիչներից բացի, մասնակցում են փորձագետներ նաև արևմտյան պետություններից, ինչի շնորհիվ Հայաստանը, ՌԴ–Արևմուտք հարաբերությունների սրման պարագայում, դարձավ երկու կողմերի համար գիտավերլուծական երկխոսության հարթակ՝ ամրապնդելով և բազմազանեցնելով իր անվտանգության միջազգային երաշխիքները:

Այսպիսով՝ ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանը, համաձայն դեռ 2003–2004 թթ. մշակված և ՀՀ Պաշտպանության նախարար պարոն Սերժ Սարգսյանի կողմից հավանության արժանացած հեռահար մտահղացման և ԱՄՆ-ի ու ՌԴ առաջատար ուղեղային կենտրոններում գիտական փորձաքննության դրական արդյունքների, պետք է դառնա (և ունի բոլոր նախադրյալները, որպեսզի դառնա) ՀՀ ազգային անվտանգության մտավոր ապահովման «խելացի ուժի» ռազմավարական գործիք:

Ստորև ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի մասնագիտական թիմը ընթերցողի համար լուսաբանում է ՊԱՀՀ-ի գիտակրթական համալիրը՝ առանձին հիմնական քաղաքիչների հեռանկարային զարգացման տեսլականներով ու դրանց իրագործման ծրագրերով հանդերձ:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԾԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՆ՝*

Ս. Մ. ՕՀԱՆՅԱՆ, ՀՀ Պաշտպանության նախարար

Հայաստանի Հանրապետության զարգացման արդի փուլի առանձնահատկությունն այն է, որ տեղի են ունենում հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտների և պետական համակարգի, այդ թվում՝ նրա ռազմական կազմակերպվածքի ու կրթական համակարգի, լայնամասշտաբ բարեփոխումներ: Թեև այդ բարեփոխումների բովանդակությունը, փուլերը, ձևերը և իրագործման ժամկետները տարբեր են, այնուամենայնիվ, դրանց գլխավոր նպատակները օբյեկտիվորեն փոխկապված են: Ռազմական համակարգի կատարելագործման նպատակն է ամբողջ պաշտպանական համակարգի նոր որակական պարամետրների ձևավորումը և երկրի անվտանգության երաշխավորված ապահովումը: Կրթական համակարգի բարեփոխումը ծառայում է մարդկանց կրթական մակարդակի բարձրացման, ներդաշնակորեն զարգացած, սոցիալապես ակտիվ, ստեղծագործ անձնավորության ձևավորման նպատակներին, ինչը, ռազմական ոլորտի նկատմամբ կիրառված, նշանակում է հայրենիքի պաշտպանների պրոֆեսիոնալ պատրաստության որակապես նոր մակարդակի ապահովում:

Վերջին երկու տասնամյակներում աշխարհում տեղի ունեցած ռազմատեխնոլոգիական հեղափոխության, գիտատար սպառազինության և ռազմական տեխնիկայի ի հայտ գալու հետևանքով ռազմական արվեստի (ռազմավարական ու օպերատիվ-մարտավարական) և ընդհանրապես պատերազմների նկատմամբ նոր մոտեցումների մշակման շնորհիվ զինված

* Նախագծի գիտական ղեկավարությունը սույն մենագրական աշխատությունում նպատակահարմար է գտել գետեղել ՊԱՀՀ-ի խորհրդի նախագահ, Պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանի հողվածը՝ նվիրված ռազմակրթական համակարգի ընդհանուր բարեփոխումներին (տպագրվել է ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի 2012 թ. 3-րդ համարում):

ուժերի մարտունակության գնահատման ժամանակ սկսեցին գերակա դեր խաղալ որակական չափանիշները: Առաջին պլան մղվեցին, մի կողմից, գերճշգրիտ սպառազինությամբ և ռազմական տեխնիկայով հագեցվածության, մյուս կողմից՝ մասնագիտացած արհեստավարժ անձնակազմով ապահովման հարցերը: Ընդ որում, անձնակազմի մասնագիտացմանը ներկայացվող պահանջների կտրուկ խստացման հետևանքով միայն վարժանքն ու պատրաստումը այլևս բավարար չեն, և ի հայտ է գալիս մասնագիտական կրթություն ստանալու անհրաժեշտություն: Ռուստի պատահական չէ, որ պետությունների՝ ռազմարվեստի ժամանակակից տեսության վրա հիմնվող զինված ուժերում ռազմական կրթության և ընդհանրապես անձնակազմի կառավարման ոլորտը համարվում է պաշտպանական համակարգի արդյունավետության և ՋՌԻ-ի մարտունակության ապահովման առաջնային գործոն:

Ինչպես ասել է մեծերից մեկը. «Սիգուցե մենք չկարողանանք մեր երեխաների համար ապագա կերտել, բայց առնվազն կարող ենք նրանց նախապատրաստել ապագային»¹: Փորձը ցույց է տալիս, որ բազմակողմ կրթություն ստացած հրամանատարները բարդ իրավիճակներում ավելի արդյունավետ որոշումներ են կայացնում և ավելի արագ են կողմնորոշվում, քան այն հրամանատարները, որոնք թեև ուսուցանված են, բայց ոչ բավարար չափով կրթված: Այստեղ արժե կրթությունը (*образование, education*) տարբերակել ուսուցանումից (*обучение, training*): Եթե կրթությունը մարդուն որպես կանոն հիմնարար, այդ թվում՝ բազային մասնագիտական, գիտելիքների փոխանցումն է, վերլուծական մտածողության ձևավորումը՝ նրա հիշողության մեջ տարբեր բնագավառներից փաստերի ամրագրմամբ և այդ փաստերի միջև առնչությունների որոշակի համակարգի ձևավորմամբ, այսինքն՝ նրա նախապատրաստումը անհայտ իրավիճակներում գործելուն, և դրա համար է բազմաթիվ առարկաների ուսուցումը, ապա ուսուցանումը նպատակաուղղված է վարքի կոնկրետ, դինամիկական բնույթի հմտությունների, ալգորիթմների ձևավորմանը՝ նրա հիշողության մեջ «եթե–ապա» տրամաբանական սխեմաների ամրագրմամբ և գործողությունների կատարման ավտոմատացմամբ, այսինքն՝ անհատի նախապատրաստումն է հայտնի իրավիճակներում գործելուն, ուստի և բավարար չէ լիարժեք մասնագետ, կայացած գործիչ ու հրամանատար

¹ Franklin D. Roosevelt. Quotes (http://www.goodreads.com/author/quotes/219075.Franklin_D_Roosevelt).

պատրաստելու համար: Պատահական չէ, որ ժամանակակից մանկավարժության մեջ ընդունված է, որ կրթական ֆունկցիայի իրացման վերջնական արդյունքը գիտելիքի գործունեությունն է, որն արտահայտվում է դրանցով գիտակցված գործառության, նոր գիտելիքներ ստանալու համար նախկին գիտելիքները մոբիլիզացնելու կարողության ձևով, ինչպես նաև թե՛ մասնագիտական (տվյալ առարկայից), թե՛ հանրակրթական առավել կարևոր կարողությունների և հմտությունների ձևավորվածությունը²: Իրականում, մի կողմից, կրթության և ուսուցանման արդյունավետ համադրումն է, իսկ մյուս կողմից՝ անձնակազմի պաշտոնական առաջխաղացման արդար ու թափանցիկ կառավարումը, որոնք զինված ուժերի համար կապահովեն գերազանց արդյունավետություն, լինի դա մարտի դաշտում, թե խաղաղ պայմաններում: ՈՒՍտի ռազմագիտության մեջ հայտնագործություն արած չենք լինի, եթե ՁՈՒ-ի մարտունակությունն սկսենք չափել ռետուրսի, առաջին հերթին՝ մարդկային ռետուրսի որակական գործակիցներով:

Այս առումով ուշագրավ են ԱՄՆ-ում զինծառայողների դաստիարակության պայմաններին ու համակարգին ներկայացվող հիմնական պահանջները, որոնք են՝ համակողմանիությունը, համակարգվածությունը, տրամաբանականությունը, իրապաշտությունը, արդյունավետությունը, ինչպես նաև մտահղացման, պայմանների, նպատակի, խնդիրների և հնարավորությունների միասնականությունը: Այդ երկրում սպայակազմի դաստիարակության առանձնահատկություններն են՝ խելքի, կամքի, մարմնի մշտական մարզումը, մեծ ուշադրությունը ֆիզիկական պատրաստման նկատմամբ և նրա նշանակալից դերը բոլոր կատեգորիաների զինծառայողների ծառայողական գործունեության մեջ, երկրի ՁՈՒ-ում ծառայության բարձր վարկանիշը, և այլն: Դաստիարակության բովանդակության մեջ ամերիկյան մասնագետներն առանձնացնում են՝ զինծառայողների բարձր ռազմամասնագիտական որակների ձևավորումն ու զարգացումը, հայրենասիրության դաստիարակումը, զինծառայության նկատմամբ դրական շարժառիթավորման ձևավորումն ու զարգացումը, բարոյավարքային դաստիարակությունը, գերիակայունության (*пленостойчивость*) դաստիարակությունը, առողջ կենսակերպի կազմակերպումը, ֆիզիկական դաստիարակությունը³:

² Stu B. *Сластенин, И. Исаев и др.* Педагогика (http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/slast/12.php):

³ Stu B. *Уткин.* Особенности воспитательной работы в ВС США, Великобритании и Франции. «Зарубежное военное обозрение», 2001, № 11:

ՌԱԶՄԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ

ՀՀ Ձինված ուժերի կազմավորումը համընկավ Հայաստանի համար քավականին ծանր ժամանակահատվածի հետ: Ադրբեջանի ձեռնարկած ռազմական ագրեսիայի, շարունակվող շրջափակման և դրա հետևանքով առաջացած պարենային ճգնաժամի ու ռեսուրսների անբավարարության պայմաններում բանակի ստեղծումը և ՀՀ ու ԼՂՀ բնակչության անվտանգության ապահովումը օրվա հարց էր⁴: Այդ բարդ իրավիճակում ՀՀ Ձինված ուժերը լիովին կատարեցին պետության քաղաքական դեկավարության կողմից առաջադրված խնդիրները, սակայն այս ամենի հետևանքով մեր բանակը ձեռք բերեց որոշ առանձնահատկություններ, որոնցով տարբերվում էր աշխարհի շատ բանակներից: Այդ առանձնահատկություններից էր այն, որ բանակի շարքերը համալրելու հրատապության պատճառով ինչպես ավագ, այնպես էլ կրտսեր հրամանատարական պաշտոնները մեծ մասամբ համալրվեցին հայրենասեր, մարտունակ, սակայն ռազմական կրթություն չունեցող անձնակազմով: Առանձնահատկություններից մեկն էլ այն էր, որ ԽՍՀՄ կազմում եղած տարիներին Հայաստանը միութենական հանրապետություններից միակն էր, որն իր տարածքում չուներ որևէ ռազմակրթական հաստատություն: Բացի այդ, նախկին ԽՍՀՄ բանակի մարտավարությունն ու ռազմավարությունը ոչ ամբողջությամբ էին համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության ռազմական, այդ թվում՝ ռազմակրթական, կարիքներին ու հնարավորություններին:

1994 թ. մայիսի 5-ի հրադադարի հաստատումից անմիջապես հետո սկսվեցին ՀՀ Ձինված ուժերը պրոֆեսիոնալ անձնակազմով համալրելուն ուղղված աշխատանքները: Մասնավորապես՝ ԵՊՀ ռազմագիտական ամբիոնի հենքի վրա կազմավորվեց ՀՀ ՊՆ բարձրագույն զինվորական բազմաբնույթ հրամանատարական ուսումնարանը⁵: Նորաստեղծ բանակի

⁴ Այս սպառնալիքները շարունակում են արդիական մնալ մինչ օրս (տես ՀՀ Նախագահի 2007 թ. փետրվարի 7-ի «ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարությունը հաստատելու մասին» հմ. ՆՀ-37-Ն հրամանագիրը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2007, հմ. 11 (535)) և ՀՀ Նախագահի 2007 թ. դեկտեմբերի 25-ի «ՀՀ ռազմական դոկտրինը հաստատելու մասին» հմ. ՆՀ-308-Ն հրամանագիրը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2008, հմ. 1 (591)):

⁵ Տես ՀՀ Կառավարության 1994 թ. հունիսի 24-ի «ՀՀ պաշտպանության նախարար-

խնդիրներից ելնելով՝ ուսումնարանն սկզբնական շրջանում զինվորական մասնագետներ էր պատրաստում 8 մասնագիտությունների գծով: Դրա հետ մեկտեղ ուսումնարանի բազայի վրա անցկացվում էին մեկամյա դասընթացներ, որտեղ ընդունվում էին ՀՀ բուհերն ավարտած քաղաքացիներ:

Զուգահեռաբար ՀՀ ՊՆ միջնորդությամբ ստեղծվեց Ռազմավիագիտական թռիչքատեխնիկական ուսումնարանը⁶, իսկ ՋՌԻ-ն որակյալ ռազմաբժշկական անձնակազմով համալրելու նպատակով Երևանի պետական բժշկական համալսարանում գործող բուժծառայության կազմակերպման և էքստրենալ բժշկության ամբիոնի հիմքի վրա ստեղծվեց Ռազմաբժշկական ֆակուլտետը⁷:

Մեծ ուշադրություն դարձվեց նաև նախագորակոչային կրթության համակարգի զարգացմանը, քանի որ այն պետք է դառնար անձնակազմի պլանավորման, հավաքագրման և ընտրության ապագա համակարգի առաջին փուլի կարևոր բաղադրիչներից մեկը: Այդ նպատակով ՀՀ լուսավորության նախարարության ռազմամարզական վարժարան-ուսումնարան համալիրին 1994 թ. տրվեց ուսումնական գործառն կարգավիճակ⁸:

Այսպիսով՝ ՀՀ ՋՌԻ-ի կազմավորման արդեն սկզբնական շրջանում անհրաժեշտ հիմք ձևավորվեց բարձրագույն ռազմական կրթության զարգացման համար: Այդ հիմքի վրա ընդամենը մի քանի տարվա ընթացքում ձևավորվեց ՀՀ ռազմական բուհերի համակարգը: Մասնավորապես՝ ՀՀ

րության Բազմաբնույթ ռազմական հրամանատարական ուսումնարան ստեղծելու մասին» հմ. 279 որոշումը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=5475>):

⁶ Տես ՀՀ Կառավարության 1994 թ. սեպտեմբերի 20-ի «ՀՀ պաշտպանության նախարարության Ռազմաօդային ուժերի թռիչքատեխնիկական ռազմավիագիտական ուսումնարանի կարգավիճակի մասին» հմ. 447 որոշումը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=5525>):

⁷ Տես ՀՀ Կառավարության 1994 թ. մայիսի 19-ի «ՀՀ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների՝ պահեստագործի սպաների ծրագրով ռազմական պատրաստության հիմնադրույթները և այդ բուհերի ցանկը հաստատելու մասին» հմ. 232 որոշումը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=5467>):

⁸ Տես ՀՀ Կառավարության 1993 թ. նոյեմբերի 15-ի «ՀՀ լուսավորության նախարարության ռազմամարզական գիշերօթիկ վարժարանի հիման վրա ռազմամարզական վարժարան-ուսումնարան համալիր ստեղծելու մասին» հմ. 569 որոշումը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=5353>) և ՀՀ Պաշտպանության նախարարի 1994 թ. մարտի 14-ի «Ռազմամարզական վարժարան-ուսումնարան ստեղծելու մասին» հմ. 59 հրամանը:

ՊՆ բարձրագույն զինվորական բազմաբնույթ ուսումնարանը վերակազմավորվեց Ռ-ազմական ինստիտուտի⁹, իսկ Ռ-ազմաավիացիոն թռիչքատեխնիկական ուսումնարանը՝ Ռ-ազմաավիացիոն ինստիտուտի: Մինևույն ժամանակ, ՀՀ-ի և Ռ-ի միջև 1997 թ. «Բարեկամության, համագործակցության և փոխադարձ օգնության մասին» պայմանագրի ստորագրումից հետո հնարավորություն ստեղծվեց ՀՀ ռազմական ուսումնական հաստատություններում չդասավանդվող մասնագիտություններով ՀՀ ՁՈՒ-ի կուրսանտների կրթությունն իրականացնել Ռ-ի ռազմաուսումնական հաստատություններում: 1998 թ. ստորագրված «Հունաստանի Հանրապետության ԱՊՆ և ՀՀ ՊՆ միջև ռազմական ուսումնական հաստատություններում ՀՀ քաղաքացիների ուսուցման կարգի և պայմանների մասին» համաձայնագրի հիման վրա հայ կուրսանտներն սկսեցին կրթություն ստանալ նաև այդ երկրում: Արտերկրյա կրթությունը կոչված էր ոչ միայն լրացնելու բացը, այլև մեծացնելու ՀՀ-ում ռազմական կրթության համակարգի զարգացման հնարավորությունները:

2000-ական թվականների սկզբին ՀՀ-ում արդեն ձևավորվել էր ռազմական կրթության մի համակարգ, որը հնարավորություն էր տալիս նախագորակոչային տարիքի պատանիներից ընտրելու և պատրաստելու ռազմական գործի ապագա մասնագետների: Այժմ տվյալ ուղղությամբ տարվող աշխատանքները գտնվում են բարեփոխումների փուլում¹⁰:

Այս ժամանակաշրջանում կարևոր աշխատանքներ կատարվեցին զինվորական անձնակազմի ծառայողական առաջխաղացման, ծառայության տևողության, որակավորման և ընդհանրապես կադրային կառավարման հարցերի համակողմանի վերանայման ու դրանց իրավական ձևակերպման ուղղությամբ: 2002 թ. զինվորական ծառայություն անցնելու և անձնակազմի կառավարման հետ կապված խնդիրները հանվեցին «Ձինա-

⁹ Տես ՀՀ Կառավարության 1998 թ. հունվարի 16-ի «ՀՀ Պաշտպանության նախարարության Բազմաբնույթ ռազմական հրամանատարական ուսումնարանը ՀՀ Պաշտպանության նախարարության Ռ-ազմական ինստիտուտի վերակազմավորելու մասին» հմ. 24 որոշումը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=6431>):

¹⁰ Տես ՀՀ Պաշտպանության նախարարի 2011 թ. նոյեմբերի 10-ի հմ. 1356-Ն և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2011 թ. նոյեմբերի 9-ի հմ. 1222-Ն «ՀՀ հիմնական, ավագ, միջնակարգ հանրակրթական դպրոցներում, վարժարաններում, կրթահամալիրներում և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում սովորողների նախագորակոչային պատրաստության կանոնադրությունը հաստատելու մասին» համատեղ հրամանը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=73753>):

պարտության մասին» ՀՀ օրենքից և ամրագրվեցին առանձին օրենքով¹¹: Նոր օրենքով սպայական կազմի ծառայողական առաջխաղացման համար որպես պարտադիր նախապայման սահմանվեց որակավորում անցնելը, ընդամենն որակավորման պահանջներին գիտելիքների համապատասխանեցումն ապահովվում էր վերապատրաստման միջոցով:

Մինևույն ժամանակ, չնայած կատարված զգալի աշխատանքին, ռազմական կրթության համակարգը դեռ հեռու էր ավարտուն լինելուց: Մասնավորապես՝ ՁՈՒ-ի պահանջարկը բավարարելու համար տարեցտարի ընդլայնվում էր կրթությունն արտերկրում՝ ընդգրկելով ավելի մեծ թվով երկրների ռազմաուսումնական հաստատությունները: Դա թեև օգտակար էր փորձի փոխանակման և մի շարք մասնագիտությունների զարգացման տեսանկյունից, սակայն առաջ էր բերել նաև զգալի կախվածություն, որն առավել ակնհայտ էր ավագ սպայակազմի պատրաստման բնագավառում, քանի որ ՀՀ-ում չկային ավագ սպաների համար նախատեսված կրթահամալիրներ:

Դրա հետ մեկտեղ ՀՀ ռազմակրթական չափորոշիչները շարունակում էին կրել նախկին ԽՍՀՄ-ում գործող չափորոշիչների շեշտված ազդեցությունը: Կրթական հաստատություններում գիտական և հետազոտական աշխատանքների մասնաբաժինը փոքր էր և չէր կարող բավարար լինել ռազմական կրթության ոլորտում զգալի որակական առաջընթաց ապահովելու համար: Իրավիճակը բարդանում էր նաև այն պատճառով, որ ռազմական կրթության ոլորտը դուրս էր մնացել ռազմարվեստի ընդհանուր վերանայման գործընթացներից, որոնք իրականացվում էին հիմնականում ՀՀ ՁՈՒ-ի Գլխավոր շտաբում:

Անցած ժամանակաշրջանում ՀՀ Ձինված ուժերը մեծ զարգացում ապրեցին՝ վերածվելով բազմաճյուղ և պետական կառավարման տարբեր ոլորտներում կարևոր դերակատարություն ունեցող պաշտպանական կառույցի¹²: Վերագնահատվեցին մարտահրավերները, ավելացան պաշտպանական համակարգի վրա դրված խնդիրները, Ձինված ուժերն ավելի մեծ դեր ստանձնեցին ինչպես բնական ու տեխնածին աղետների ժամանակ քաղաքացիական բնակչությանը օգնության ցուցաբերման

¹¹ Տես «Ձինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ 2002 թ. հուլիսի 3-ի հմ. ՀՕ-380-Ն օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2002, հմ. 26 (201)):

¹² Տես «Պաշտպանության ռազմավարական վերանայում 2011–2015» (հանրային օգտագործման համար) (<http://www.mil.am/files/SDR-Arm.pdf>):

գործում, այնպես էլ ահաբեկչության դեմ պայքարում, բնակչության և, հատկապես՝ երիտասարդ սերնդի հայրենասիրական դաստիարակության, տեղեկատվական հակապայքարի, ռազմական արդյունաբերության և մի շարք այլ ոլորտներում, ՀՀ պաշտպանական համակարգում ներդրվեց քաղաքացիական հատուկ ծառայությունը¹³: Այդ ամենը լավ հիմք էր ՀՀ պաշտպանական համակարգի հետագա պլանավորված զարգացման համար:

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Ինչպես Գիտելիքի օրվա առթիվ իր ուղերձում նշել է ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը, «Հայաստանը կարող է լինել միայն կրթված: Այլ Հայաստան պարզապես չի կարող գոյություն ունենալ»¹⁴: Այս խոսքերն ամբողջությամբ վերաբերում են նաև պաշտպանական ոլորտին:

ՀՀ պաշտպանական կրթության համակարգը ներկայումս գտնվում է ակտիվ զարգացման գործընթացում: Արդեն երկու տարի է, ինչ ռազմական կրթության զարգացումն ընդգրկված է ՀՀ Կառավարության գերակա խնդիրների շարքում¹⁵: Այս ոլորտում ապագա 2–5 տարիների համար նախանշված բարեփոխումները համակարգելու նպատակով մշակվեցին և 2012 թ. մարտի 14-ին ՀՀ Կառավարության կողմից հաստատվեցին «ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգը», ինչպես նաև դրան կից «Սպայական կազմի պատրաստության փուլերի ճանապարհային քարտեզն» ու «Հայեցակարգի ապահովման միջոցառումների ծրագիրը»¹⁶: «Հայեցա-

¹³ Տես «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ 2007 թ. նոյեմբերի 28-ի հմ. ՀՕ-286-Ն օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2007, հմ. 66(590)):

¹⁴ «ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի շնորհավորական ուղերձը Գիտելիքի օրվա առթիվ», 01.09.2012, ՀՀ Նախագահի պաշտոնական կայք (<http://www.president.am/hy/congratulatory/item/2012/09/01/president-Serzh-Sargsyan-congratulationknowledge/>):

¹⁵ Տես ՀՀ Կառավարության 2011 թ. հունվարի 13-ի «ՀՀ Կառավարության 2011 թ. գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» հմ. 111-Ն որոշումը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2011, հմ. 12(815)) և ՀՀ Կառավարության 2012 թ. օգոստոսի 9-ի «ՀՀ Կառավարության 2012 թ. գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» հմ. 1055-Ն որոշումը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2012, հմ. 42(916)):

¹⁶ Տես ՀՀ Կառավարության 2012 թ. մարտի 7-ի նիստի «ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգը և սպայական կազմի պատրաստության փուլերի ճանապարհային քար-

կարգով» սահմանվում է, որ բարեփոխված ռազմակրթական համակարգը պետք է բավարարի հետևյալ պահանջներին.

– համապատասխանություն ՀՀ պետական կրթական չափորոշիչների պահանջներին,

– համապատասխանություն միջազգային չափորոշիչներին և ունակություն՝ լիարժեք կերպով ինտեգրվելու Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքին՝ Բոլոնիայի գործընթացում ՀՀ ներգրավվածության շրջանակներում,

– կրթության փուլայնություն և շարունակականություն՝ եռաստիճանությամբ հանդերձ,

– միջազգային առաջավոր փորձը հաշվի առնող, ճկուն և գիտության նոր նվաճումները ներառող,

– սպայական ու ենթասպայական կազմերի պաշտոնեական առաջխաղացման փուլերին և ընթացակարգերին համահունչ,

– որակապես նոր դասախոսական կազմ ունեցող,

– անձնակազմի կրթության շարունակականությունն ապահովող:

Ներկայումս կատարվում են ակտիվ աշխատանքներ «Հայեցակարգի» դրույթների իրագործման ուղղությամբ: Մասնավորապես՝ վերանայվել են 2004 թ. հունվարի 27-ից գործող Սպայական կադրերի որակավորման բարձրացման կենտրոնի (ՄԿՌԲԿ) ուսումնակրթական ծրագրերը, ստեղծվել է մայրրների պատրաստման համար «մայոր» զինվորական կոչումով սպայական վերապատրաստման դասընթաց: ՀՀ ՊՆ-ի կողմից մշակվել ու ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հետ աշխատանքային կարգով համաձայնեցվել են «Բարձրագույն ռազմական կրթության ռազմական կառավարման մագիստրոսի որակավորման պետական կրթական չափորոշիչները», վերանայման փուլում են «Բարձրագույն ռազմական կրթության բակալավրի որակավորման պետական կրթական չափորոշիչները»: Առաջարկություններ են պատրաստվել 2007 թ. օգոստոսի 30-ի «ՀՀ բարձրագույն մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների ցանկը հաստատելու և ՀՀ Կառավարության 2005 թ. նոյեմբերի 9-ի հմ. 1933-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ Կառավարության հմ. 1038-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ: Ըստ այդմ՝ ՀՀ

տեղը հաստատելու մասին» հմ. 9–18 արձանագրային որոշումները (<https://www.e-gov.am/protocols/item/135/>):

ռազմակրթական համակարգը կհամապատասխանեցվի ազգային և միջազգային չափանիշներին՝ դառնալով եռաստիճան:

Նախատեսվում է 2013 թ. գործարկել ՀՀ ՊՆ Վ. Սարգսյանի անվան ռազմական ինստիտուտի հենքի վրա ձևավորվող ավագ սպայական հրամանատարաշտաբային դասընթացները, որոնք հաստատուն հիմքեր են ստեղծում 2015 թ. ՀՀ ՊՆ հրամանատարաշտաբային բարձրագույն ուսումնական հաստատության կայացման համար: Այս ուղղությամբ արդեն մշակվել են հիմնական կրթական ծրագրին ներկայացվող պահանջները, սահմանվել են կրթաբաժինները, ուսուցանվող առարկաներին հատկացվող ժամաքանակները և կրթաբաժինների տոկոսաչափը:

Այն հանգամանքի հաշվառմամբ, որ առաջատար պետությունների ՁՈՒ-ի մարտունակության ապահովման կարևոր գործոններից է արհեստավարժ սերժանտական կազմը, մենք ձեռնամուխ ենք եղել ՀՀ ՁՈՒ-ում նման հաստատության հիմնադրման գործին: Մասնավորապես՝ սերժանտական կազմը հանվել է շարքային կազմից և որպես կրտսեր բաղադրիչ մտցվել ենթասպայական կազմի մեջ¹⁷: Ըստ այդմ՝ աշխատանքներ են տարվել պրոֆեսիոնալ ենթասպայական կազմի կրթությունը որպես միջնակարգ մասնագիտական կրթություն կայացնելու ուղղությամբ: Այսպես, 2012 թ. հուլիսին մեկնարկեցին նորացված ծրագրով դասակի հրամանատարների տեղակալների դասընթացները, որտեղ դասախոսություններ են կարդացել նաև օտարերկրյա սերժանտ-հրահանգիչները:

Էսպես ընդլայնվել է ՀՀ ՌՈՒՀ-երի միջազգային համագործակցության դաշտը, հատկապես՝ գիտամանկավարժական, մեթոդաբանական, նյութատեխնիկական աջակցության բնագավառներում: Այսպես, ՀՀ ՊՆ Վ. Սարգսյանի անվան ռազմական ինստիտուտի կազմում գործող ՄԿՌԿ-ում դասախոսություններ են կարդացել ԱՄՆ-ից, Բուլղարիայից, Լեհաստանից, Ռումինիայից, Չեխիայից հրավիրված դասախոսներ: 2012 թ. հունիսի 12–14-ը ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը հյուրընկալել է Անվտանգության և պաշտպանական ակադեմիաների Գ-ՀՆ կոնսորցիումի կրթական հարցերով աշխատանքային խմբի ամառային նստաշրջանը¹⁸: Միջազգային համագործակցության շրջանակներում իրականաց-

¹⁷ Տես ««Ձևավորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ 2012 թ. մարտի 20-ի հմ. ՀՕ-92-Ն օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2012, հմ. 18(894)):

¹⁸ Տես «Ավարտվել են «Նոր ուսանողներ, նոր մեթոդներ և նոր գնահատականներ»

վել են ՀՀ ռազմակրթական հաստատությունների պրոֆեսորադասախոսական կազմի վերապատրաստմանն ու դրակապորման բարձրացմանն ուղղված մի շարք միջոցառումներ: ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը, համագործակցելով ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի և Հարվարդի համալսարանի հետ, զգալի նախապատրաստական աշխատանք է կատարել ԱՌՀԻ-ն Պաշտպանական ազգային համալսարանի կերպավորվելու ուղղությամբ: Ապագա համալսարանի գործարկումը կապահովի ռազմավարական մակարդակում աշխատող և պետական կառավարման գործընթացներում ընդգրկված բարձրագույն զինվորական ու քաղաքացիական պաշտոնյաների վերապատրաստումը պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտության գծով: Մեր կարծիքով՝ ՀՀ կրթական համակարգում նպատակահարմար կլինեն ստեղծել հետազոտական համալսարաններ, այդ թվում՝ ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային համալսարանը, քանի որ դրանք հնարավորություն են տալիս կրթական և գիտական բաղադրիչների համադրմամբ ապահովելու ուսումնական ծրագրերի մշտական համապատասխանությունը ամենաթարմ գիտական նվաճումներին:

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Այսօր աշխարհում շատ երկրներ կարևորում են շարունակական կրթությունը՝ այն համարելով ամբողջ կյանքի ընթացքում մարդու գիտելիքների հարստացման ու դրանց գործնական կիրառման հմտությունների զարգացման, փորձի փոխանակման, միջազգային փորձի հետ հաղորդակցման միջոց: Պաշտպանության համակարգում շարունակական կրթության կենտրոնական գաղափարը անձնակազմի զարգացումն է, փոփոխվող միջավայրին արագորեն հարմարվելու նրանց ունակության ձևավորումը, նպաստումը նրանց մտավոր հնարավորությունների առավել նպատակային զարգացմանն ու արտահայտմանը, հրամանատարակառավարչական կարողությունների զարգացմանը: ՀՀ ռազմակրթական ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների շնորհիվ այն ի գործու կլինի ապահովելու այդ շարունակական կրթությունը՝ ներառելով բոլոր մակարդակները՝ սկսած նախազորակոչայինից մինչև բարձրագույն ռազմավարական-անվտանգայինը:

խորագրով համաժողովի աշխատանքները», 15.06.2012 (www.mil.am/1339773435/page/5):

Մեր կարծիքով՝ ժամանակն է արմատապես փոխելու մոտեցումները ընդհանրապես կրթական և մասնավորապես ռազմական կրթության համակարգի զարգացման նկատմամբ: Պետք է այդ համակարգի աստիճանակարգության մեջ ավելի բարձր դիրք զբաղեցնող օղակի գործունեությունը պայմանավորել ստորին օղակի շրջանավարտի մակարդակով, այդ պահանջները ներկայացնել վերևից ներքև: Այսինքն՝ հստակ կերպով որոշել այն որակական պարամետրները, որոնց պետք է համապատասխանի մեր ապագա սպան, ըստ այդմ սահմանել այն չափանիշները, որոնց պետք է բավարարի բարձրագույն կրթությունը և այլն: Ընդամին այդ պարամետրները պետք է լինեն տարբերակված ըստ զինվորական աստիճանակարգային օղակների: Օրինակ՝ Հայոց բանակի մարտավարական օղակի ապագա սպան, ըստ մեզ, պետք է՝

– խորապես տիրապետի ժամանակակից մարտի կազմակերպման ու վարման տեսությանն ու պրակտիկային, կարողանա արագ կերպով կողմնորոշվել և ճիշտ որոշումներ կայացնել մարտական իրադրության սրընթաց փոփոխությունների ու տեղեկույթի անբավարարության պայմաններում,

– գիտենա իր ենթակա ստորաբաժանումների ուժեղ և թույլ կողմերը, կարողանա գրագետ ձևով կազմակերպել հակառակորդի ուժերի և դիրքերի հետախուզումը՝ նրա թույլ և ուժեղ կողմերը պարզելու համար, ապա մարտավարական հնարների հմուտ կիրառմամբ չեզոքացնի հակառակորդի ուժեղ կողմերն ու օգտագործի թուլությունները, իսկ մարտի ելքի վրա ենթակա ստորաբաժանման թուլությունների ազդեցությունը նվազեցնի՝ գերազանցությունը հասցնելով վճռորոշ գործոնի,

– խաղաղ ժամանակ կարողանա ենթակա ստորաբաժանումում հաստատել մարտական համերաշխություն, տիրապետել ստեղծված իրավիճակին և կանխատեսել բացասական զարգացումները՝ կանխելով միջանձնային լարվածությունների վտանգավոր աճումը, խուճապային վիճակները, և այլն:

Որպեսզի ապագայում Հայաստանի Հանրապետությունը լինի ժամանակին համընթաց քայլող Ձինված ուժեր ունեցող անվտանգ, ժողովրդավարական և առաջադիմական պետություն, անհրաժեշտ է համակարգային մոտեցումներ ցուցաբերելով շարունակել բարեփոխել ռազմական կրթության համակարգը՝ նրա բոլոր բաղկացուցիչներով հանդերձ, ինչն արդեն մոտ ժամանակներս գիտականորեն հիմնավորված հենադաշտ կատեղծի մեր Ձինված ուժերում արհեստավարժության մի նոր վերելքի համար:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԲԱՂԱԳՐԻՉ

*Բ. Պ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ, պարամական գիտությունների թեկնածու,
ԱՌ-ՀԻ-ի պետի տեղակալ-վերլուծական կենտրոնի պետ,
Մ. Ս. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու,
ԱՌ-ՀԻ-ի ռազմավարական խաղերի խմբի պետ,
Ա. Հ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, ԱՌ-ՀԻ-ի կիրառական գիտությունների խմբի պետ*

ՀՀ ՊՆ Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը (ԱՌ-ՀԻ) ստեղծվել է 2005 թ. դեկտեմբերին՝ ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի (ՊԱՀՀ) ձևավորման մեկնարկային փուլում, ըստ ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային հա-

մալսարանի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի մոդելի: ԱՌ-ՀԻ-ի ստեղծման գիտական նախագիծը ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ում 2003–2004 թթ. իր գիտական գործողման ժամանակ մշակել և ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի ԱՌ-ՀԻ-ի գիտական խորհրդում պաշտպանել է քաղաքական գիտությունների դոկտոր, ԱՌ-ՀԻ-ի պետ գեներալ-մայոր Հ. Քոթանջյանը:

Այսպես Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի հետազոտական հենքը ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն է, որն արդեն ունեցել է առիթ իր մտավոր ներուժն ի սպաս դնելու ռազմավարական խնդիրների լուծմանը: Այսպես. ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն դարձավ ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի գիտական խորհրդատվություններով, ամերիկյան մեթոդաբանության կիրառմամբ Հայաստանի ազգային անվտանգության առաջին ռազմավարության միջգերատեսչական մշակման ակադեմիական համադաստղը՝ ապահովելով ռազմավարության ստեղծման գիտական ղեկավարումը և փոխլրացման արտաքին քաղաքականության սկզբունքների համաձայն Ռ-Գ, ՀԱՊԿ-ի, ԱՄՆ-ի և ՆԱՏՕ-ի գլխամասային գիտակրթական հաստատություններում դրա փոր-

ձաքննությունը: ԱՌ-ՀԻ-ն մշակել է նաև ՀՀ առաջին ռազմական դոկտրինի ռազմաքաղաքական հիմքերը: Ազգային անվտանգության ռազմավարության և ռազմական դոկտրինի մշակումների ընթացքում բյուրեղացվեցին ինստիտուտում կատարվող հետազոտությունների տիրույթները, ըստ որոնց էլ որոշվեցին գործունեության հիմնական ուղղությունները:

Որպես ապագա ՊԱՀՀ-ի նորամուծական հետազոտական գործիք՝ 2007 թ. հիմնվեց ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի «Աշխատանքային տետրեր» հանդես-հավելվածը, որտեղ հրապարակվում են ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի վերլուծական կենտրոնի ռազմավարական հետազոտությունների արգասիքները: 2009 թ. ինստիտուտի հետազոտական բաղադրիչն ուժեղացվեց ասպիրանտուրայի, ինչպես նաև «քաղաքագիտություն» մասնագիտությամբ թեկնածուի և դոկտորի գիտական աստիճաններ շնորհող՝ ՀՀ ԲՈՂ-ի 056 մասնագիտական խորհրդի ստեղծմամբ:

ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն սերտ գիտակրթական գործակցություն է հաստատել ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հետ: Այդ գործակցության շրջանակում ԱՌ-ՀԻ-ի վեց վերլուծաբաններ մեկամսյա գիտական ստաժավորումներ են անցել ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի համապատասխան կենտրոններում և քոլեջներում: Նախքան ստաժավորումը նրանք մշակել են կոնկրետ ծրագրերի նախագծեր, որոնք ստաժավորման ժամանակ ենթարկվել են փորձաքննության, լրամշակվել են և ստաժավորումներից հետո ԱՌ-ՀԻ-ում դրվել գործածության մեջ:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծման ծրագրի համաձայն՝ նրա ԱՌ-ՀԻ-ում գործելու են երկու՝ Տարածաշրջանային ռազմավարական վերլուծությունների ու Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնները: Ընդամենը, 2016 թ. վերջինիս գործունեությունը միտված է լինելու ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի կազմում Կիբեռանվտանգության ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի ստեղծմանը:

2016 թ. ԱՌ-ՀԻ-ն քայլեր է ձեռնարկելու ՊԱՀՀ-ի կազմում Ռ-ազմագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ստեղծման ուղղությամբ:

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ Ռ-ԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Կենտրոնը գործելու է 2007 թ. ԱՌ-ՀԻ-ում ստեղծված վերլուծական կենտրոնի հենքի վրա: Վերջինս հետազոտություններ է կատարում երկու հիմնական ուղղություններով՝ տարածաշրջանային և գործառնության:

Տարածաշրջանային հետազոտություններն ուղղված են ՀՀ ռազմավարական-անվտանգային շահերի տեսանկյունից Հարավային Կովկասում անվտանգության դինամիկայի ուսումնասիրմանը և տարածաշրջանում ներգրավված ուժային կենտրոնների շահերի պարզմանը: Հետազոտությունների արդյունքները ՀՀ ռազմաքաղաքական ղեկավարությանն են ներկայացվում վերլուծական զեկուցագրերի և «Աշխատանքային տետրերում» հրատարակվող կոլեկտիվ մենագրական աշխատությունների ձևով: Թե՛ վերլուծական զեկուցագրերը, թե՛ մենագրական հետազոտությունները ավարտվում են համապատասխան եզրակացություններով ու ՀՀ գերատեսչություններին ուղղված առաջարկություններով: 2007–2014 թթ. ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն մշակել և հրատարակել է ՀՀ սահմանակից շրջ պետությունների՝ Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Իրանի, Վրաստանի ներքին և արտաքին քաղաքականություններին և դրանց ռազմավարական վերագնահատումներին նվիրված մենագրական ժողովածուներ:

Գործառնության հետազոտությունների շարքում ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն կատարել է մշակումներ՝ նվիրված Միջազգային ռեյտինգային կազմակերպությունների՝ ՀՀ-ին տրված գնահատումներին, ՀՀ-Միլիտոք հարաբերություններին և ռազմաարդյունաբերության ոլորտում նորամուծություններին դերին:

ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ – ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ

ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Հասարակության կենսագործունեության բոլոր բնագավառներում տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) լայն կիրառման հետևանքով զգալիորեն մեծացել է դրանց ազդեցությունը ազգային անվտանգության, մասնավորապես, պաշտպանական համակարգի վրա: Մինևույն ժամանակ, ներկայիս անվտանգային գործընթացներում մեծ անորոշությունների առկայության և զարգացումների ոչ գծային ու բարդ բնույթի հաշվառմամբ՝ մեծանում է անվտանգային հետազոտություններում ավանդական վերլուծական մեթոդների հետ մեկտեղ նորարարական հետազոտական գործիքարանի կիրառման կարևորությունը: Ստեղծված պայմաններում կենսական նշանակություն ունեն ազգային անվտանգության վրա ՏՀՏ-ների ներդրման, կիրառման ու զարգացման և դրա հետ կապված մարտահրավերների ազդեցության գնահատումը և այդ մարտա-

հրավերներին արձագանքման վերաբերյալ համապատասխան առաջարկությունների ներկայացումը¹: Հենց այդ խնդիրների լուծման տեսանկյունից էլ կարևոր է ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ում գործող կիբեռանվտանգության և ռազմավարական խաղերի խմբերի հիման վրա Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի ստեղծումը²:

Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնն ստեղծվում է որպես ՊԱՀՀ-ի գիտահետազոտական քաղաղրիչի կառուցվածքային ստորաբաժանումներից մեկը, որի առաքելությունն է լինելու ՀՀ ազգային անվտանգության քաղաքականության վրա տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և կիբեռանվտանգության ոլորտներում զարգացումների ազդեցության գնահատումը գիտական հետազոտությունների միջոցով: Կենտրոնի նախագիծը լրամշակվել և փորձաքննվել է ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնում ԱՌ-ՀԻ-ի կիբեռանվտանգության խմբի փորձագետների 2014–2015 թթ. գիտական երկու մեկամսյա ստաժավորումների ժամանակ:

Կենտրոնի կազմում գործելու են երեք՝ Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների, Ազգային անվտանգության քաղաքականության, Ռազմավարական խաղերի և մոդելավորման խմբեր, որոնցից յուրաքանչյուրում ներգրավված են համապատասխան որակավորում ունեցող փորձագետներ (տես նկ. 1):

Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի ռազմավարական նպատակներն են.

1. հետազոտել ՏՀՏ և կիբեռանվտանգության ոլորտներում զարգացումները, գնահատել ՀՀ-ում դրանցով պայմանավորված նորամուծու-

¹ Տես Հայկ Ս. *Քոթսնջյան*, Հայաստանի ազգային անվտանգությանն ուղղված մարտահրավերները. ազգային անվտանգության ռազմավարություն: «Հակամարտության էքոնոքաղաքագիտություն: Հայաստանի ռազմական քաղաքականության և ազգային անվտանգության հիմունքները»: Ե., ՀՀ ՊՆ Ղ. Կանայանի անվան ԱՌ-ՀԻ, 2010, էջ 686 – 688:

² Տես Հ. Ս. *Քոթսնջյան*, Պաշտպանական կրթության բարեփոխմամբ՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից: «Աշխատանքային տետրեր», 2012, հմ. 4:

յունների կիրառման նպատակահարմարությունը ազգային անվտանգության քաղաքականության տեսանկյունից և մշակել համապատասխան առաջարկություններ,

2. հետագոտել ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտին վերաբերող հիմնախնդիրները և ռազմավարական խաղերի միջոցով աջակցել ՀՀ ռազմաքաղաքական դեկավարությանը ռազմավարական որոշումների ընդունման գործում,

Նկ. 1. Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի կառուցվածքը

3. ձևավորել համապատասխան միջավայր՝ ՏՀՏ ոլորտում գործունեություն ծավալող պետական հաստատությունների ու մասնավոր ընկերությունների ներկայացուցիչների, անկախ փորձագետների համատեղ գիտակիրառական քննարկումների և համագործակցության համար:

Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնն իր ռազմավարական նպատակներին հասնելու և կանոնադրությամբ սահմանվող խնդիրները լուծելու համար իրականացնելու է հետևյալ գործառնությունները.

1. մշակել ՀՀ-ի համար կենսական կարևորություն ունեցող ոլորտներում, այդ թվում՝ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների կիրառմամբ պայմանավորված հիմնախնդիրների լուծման վերաբերյալ գործնական առաջարկություններ ու նախագծեր և դրանք ներկայացնել համապատասխան պետական կառույցներին,

2. գնահատել ՀՀ ազգային անվտանգության վրա ՏՀՏ և կիբեռան-

վտանգության ոլորտներում տեղի ունեցող զարգացումների ու փոփոխությունների հնարավոր ազդեցությունը,

3. մոդելավորել նորամուծական մեթոդների կիրառմամբ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում տեղի ունեցող ոչ գծային և բարդ գործընթացները, կատարել համակարգային վերլուծություններ և մշակել ու անցկացնել ռազմավարական խաղեր,

4. աջակցել ՀՀ-ում ՏՀՏ ոլորտի զարգացմանը՝ միջգերատեսչական ու միջազգային համագործակցության, ՊԱՀՀ-ի շրջանակներում կրթական ծրագրերի իրականացման, գիտաժողովների, աշխատաժողովների, կլոր սեղանի շուրջ քննարկումների կազմակերպման և անցկացման միջոցով (տես նկ. 2)³:

Նկ. 2. Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի գործունեության հիմնական ուղղությունները

Կենտրոնի ստեղծման նախագիծը քննարկվել է նաև ՀՀ-ում ՏՀՏ ոլորտի առաջատար ընկերությունների՝ «Սինոփսիս-Արմենիայի», «Վիվասել-ՄՏՍ-ի», «Յունիքոմփի» ղեկավարների հետ և արժանացել նրանց հավանությանը: Չեք է բերվել նաև նախնական պայմանավորվածություն, որ նրանք աջակցեն կենտրոնի տեխնիկական զինմանը: Ըստ նախնական համաձայնության՝ նշված ընկերությունների աջակցությամբ նախատեսվում է ստեղծել երկու՝ «Համակարգչային ցանցերի գործառությունների» և «Նորամուծության և մոդելավորման» գիտական լաբորատորիաներ:

³ Տես նույն տեղում:

• «Համակարգչային ցանցերի գործառնությունների» լաբորատորիան նախատեսված է տեղեկատվական-հաղորդակցային համակարգերի պաշտպանության, ցանցային ներխուժման ռիսկերի նվազեցման մեթոդների ուսումնասիրության, ինչպես նաև կիրառական վարժությունների կատարման համար: Լաբորատորիան կօգտագործվի 2017 թ. ՊԱՀՀ-ի կրթական գործունեության շրջանակում մեկնարկող «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» մագիստրոսական ծրագրով համապատասխան մասնագետների, ինչպես նաև պետական գերատեսչությունների, մասնավորապես՝ պաշտպանության նախարարության աշխատողների մասնագիտական վերապատրաստման համար:

• «Նորամուծության և մոդելավորման» գիտական լաբորատորիան հնարավորություն կտա մոդելավորման արդիական տեխնոլոգիաների և մեթոդների կիրառմամբ մշակելու և կազմակերպելու ռազմավարական խաղեր՝ ռազմավարական հետազոտությունների որակի բարելավմամբ: Լաբորատորիայի մասնագետները նորամուծական մեթոդների կիրառմամբ կկատարեն համընդգրկուն վերլուծություններ:

Կենտրոնի ձևավորման ծրագրի շրջանակում մշակվել և արտասահմանյան գործընկերների հետ փորձաքննվել են ռազմավարական կարևորությամբ մի շարք նախագծեր, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ում ՏՀՏ-ների գծով ղեկավար պաշտոնյաների համակարգի (*Chief Information Officer-CIO*) մոդելի տեղայնացմամբ ՀՀ-ում ՏՀՏ ոլորտի պատասխանատուների համակարգի ներդրման նախագիծը, ՀՀ կիբեռանվտանգության ազգային ռազմավարության ուրվագիծը և «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» մագիստրոսական ծրագիրը:

ՀՀ-ում ՏՀՏ ոլորտի պատասխանատուի համակարգի ներդրման նախագիծ: ՀՀ տեղեկատվական ոլորտի բարեփոխումների համատեքստում կարևորվում են ոլորտի հետևողական զարգացման հեռամետ միասնական պետական քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը⁴: Ըստ այդմ՝ ՀՀ-ում ՏՀՏ ոլորտի պատասխանատուի համակարգի ներդրման նախագիծը, որը մշակել է ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի կիբեռանվտանգության խումբը, ապա լրամշակվել և փորձաքննվել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի Տեխնոլոգիաների և

⁴ Տես Հայկ Ս. *Քոթանջյան*, Հայաստանի Հանրապետության արտաքին և ներքին անվտանգության ռազմավարությունները: «Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման ուղեցույցները տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում»: Ե., ՀՀ ՊՆ Գ. Կանայանի անվան ԱՌ-ՀԻ, 2008, էջ 171:

ազգային անվտանգության քաղաքականության ու Տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման քոլեջի փորձագետների մասնակցությամբ, միտված է ՀՀ-ում ՏՀՏ և տեղեկատվական անվտանգության (ՏԱ) ապահովման բնագավառներում պետական քաղաքականության հիմնական ուղղությունների և գերակայությունների հստակեցմանն ու իրագործմանը, ՏՀՏ ոլորտի զարգացման պլանավորմանն ու բյուջեավորմանը, ՏՀՏ ռազմավարական ռեսուրսների ձեռքբերմանը, կիբեռանվտանգության ռազմավարության և դրա իրականացման քաղաքականության մշակմանը, մարդկային ու կառավարչական ներուժների համախմբմանը և միասնական, նպատակային, արդյունավետ ու համակարգված կառավարմանը⁵:

ՀՀ կիբեռանվտանգության ազգային ռազմավարության ուրվագիծ:

Հաղորդատեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումն ու կիրառումը, լինելով պետության և հասարակության արդի կենսագործունեության համակարգաստեղծ գործոն, էապես ազդում է ՀՀ քաղաքական, տնտեսական և այլ ոլորտների վրա: ՀՀ ազգային անվտանգության գերակայությունների շարքում կարևորվում է տեղեկատվական անվտանգության ապահովումը, ինչը հրատապ է դարձնում ոլորտում նոր զարգացումների մշտազննումը, սպառնալիքների բացահայտումը և տվյալ ոլորտը կարգավորող օրենսդրական դաշտի բարեփոխումը⁶:

ՀՀ կիբեռանվտանգության ազգային ռազմավարության ուրվագիծը, որը մշակել է ՀՀ ՊՆ ԱՆՀԻ-ի կիբեռանվտանգության խումբը, փորձաքննել են ՆԱՏՕ-ի Պաշտպանական ակադեմիաների և անվտանգային հետազոտությունների ինստիտուտների «Գործընկերություն հանուն խաղաղության» կոնսորցիումի կազմում գործող կիբեռանվտանգության կրթական ծրագրի մշակման խմբի անդամները և ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի փորձագետները: Ուրվագիծը ներառում է դրույթներ ՀՀ-ում միջգերատեսչական համագործակցությո-

⁵ Ավելի հանգամանորեն տես *Տ. Զոչարյան, Բ. Պողոսյան, Ա. Գրիգորյան, Կ. Գալոյան, Ա. Բարսեղյան*, Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պատասխանատուի համակարգի ներդրման արդիականությունը: ««Կոնֆլիկտային հաղորդակցություն և տեղեկատվական անվտանգություն» գիտաժողովի նյութեր»: Ե., 2015, էջ 106–111:

⁶ Տես Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2009 թ. հունիսի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության տեղեկատվական անվտանգության հայեցակարգը հաստատելու մասին» հմ. ՆԿ-97-Ն կարգադրությունը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2009, հմ. 35(701)):

յամբ կիրեռանվտանգության համապետական քաղաքականության և ռազմավարության մշակման, տարբեր գերատեսչությունների ներուժների համախմբմամբ կիրեռանվտանգության ոլորտը կառավարող մարմնի ձևավորման, պետության համար կարևոր նշանակություն ունեցող ենթակառուցվածքների, առանցքային կարևորությամբ ակտիվների* կիրեռանվտանգության ապահովման, ՀՀ-ում պետական և մասնավոր հատվածում կիրեռանվտանգության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված գործողությունների համակարգման, մշտազննման և ռիսկերի գնահատման, ՏՀՏ և տեղեկատվական անվտանգության միջազգային ստանդարտների ներդրմանն ուղղված արդյունավետ քայլերի իրականացման վերաբերյալ:

«Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» մագիստրոսական ծրագիր: Ներկայումս տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների ինտենսիվ զարգացումն ու պետական և հասարակական գրեթե բոլոր ոլորտներում կիրառումը հանգեցնում են որակական փոփոխությունների, ինչն ավելի խիստ պահանջներ է ներկայացնում անվտանգության ապահովման համակարգերին: Ավելին. ՏՀՏ ոլորտը ՀՀ տնտեսության գերակա ճյուղ է, և տվյալ ոլորտի զարգացումը ՀՀ-ի համար ունի ռազմավարական նշանակություն: Ուստի հրատապ խնդիր է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կառավարման և կիրեռանվտանգության ապահովման ոլորտներում համապարփակ համապետական ռազմավարության ու քաղաքականության մշակումը և պլանաչափ իրագործումը, ինչը պահանջում է բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում: Այդ խնդրի լուծմանը մեծապես կնպաստի ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի կիրեռանվտանգության խմբի մշակած «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» մագիստրոսական ծրագիրը: Այն մշակվել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի Տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման քոլեջի փորձագետների հետ համագործակցությամբ: Ծրագիրը խարսխվում է «հետազոտության վրա հիմնվող» և «կրթությունից՝ արդյունաբերություն» համակարգային մոտեցումների վրա, որոնք ներառում են տվյալ խնդրի լուծման մեթոդաբանական, կազմակերպական, բովանդակային և տեխնոլոգիական կողմերը:

* Բոլոր այն օբյեկտները (սարքեր, համակարգչային ցանցեր, ենթակառուցվածքներ, տվյալների շտեմարաններ և այլն), որոնք առնչվում են հաղորդատեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի հետ և ունեն կիրեռանվտանգության ապահովման կարիք:

Կենտրոնի կարևոր գործառնություններից են նաև ռազմավարական խաղերի կազմակերպումն ու մոդելավորումը՝ ուղղված ինչպես հետազոտական, այնպես էլ կրթական նպատակների իրականացմանը:

Ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության կիրառմամբ ռազմավարական հետազոտությունների կատարման և կրթական ծրագրերի իրականացման նպատակով ԱՌ-ՀԻ-ի վերլուծական կենտրոնը 2012 թ. սկզբից ձեռնամուխ է եղել ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության յուրացմանը՝ շեշտը դնելով հիմնականում ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ում կազմակերպվող ռազմավարական խաղերի առանձնահատկությունների ուսումնասիրության վրա:

2012 թ. վերլուծական կենտրոնում ԱՌ-ՀԻ-ի գիտնական-վերլուծաբանների և ՀՀ ԱԳՆ ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կատարվեցին ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության կիրառմամբ հայ-թուրքական հարաբերությունների հեռանկարներին և Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հիմնախնդիրների մշակումներ:

Ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության ուսումնասիրության ուղղությամբ կատարված աշխատանքները հիմք դարձան, որպեսզի ՀՀ Պաշտպանության նախարարի հրամանով ԱՌ-ՀԻ-ի վերլուծական կենտրոնի կազմում 2012 թ. դեկտեմբերին ստեղծվի ռազմավարական խաղերի խումբ՝ ռազմավարական խաղերում մասնագիտացող երկու մեթոդաբանի և երկու մասնագետ-տեխնոլոգի հաստիքներով: Խումբը 2013 թ. նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին ԱՌ-ՀԻ-ում կազմակերպեց երկու ռազմավարական խաղ՝ նվիրված բանակցային հմտությունների զարգացմանը և Ղարաբաղյան հակամարտությունում զսպման քաղաքականության իրականացմանը:

2014 թ. երկրորդ կեսից Ռազմավարական խաղերի խումբը ԱՌ-ՀԻ-ի գիտնական-վերլուծաբանների հետ համագործակցությամբ ձեռնամուխ է եղել ռազմավարական խաղերի, մասնավորապես, սցենարային պլանավորման մեթոդաբանության կիրառմամբ վերլուծական զեկուցագրերի պատրաստմանը: Տվյալ մեթոդաբանությամբ պատրաստված առաջին զեկուցագրերը վերաբերում էին ՀՀ Սահմանադրական բարեփոխումների գործընթացին և ս.թ. հունիսի 7-ին Թուրքիայում կայացած խորհրդարանական ընտրություններին:

Ռազմավարական խաղերի խումբն աշխատում է ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ում կիրառվող ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության տեղայնացման ուղղությամբ: ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի Կիրառական ռազմավարական ուսուցման կենտրոնը (ԿՌ-ՈՒԿ) ռազմավարական խաղերի կազմակերպմամբ մեկ

հարկի տակ է հավաքում պետության ինչպես գործադիր, այնպես էլ օրենսդիր իշխանության, ուժային և զանազան հետախուզական կառույցների ներկայացուցիչների: Միջգերատեսչական մակարդակով անցկացվող խաղերը պետության տարբեր իշխանական կառույցների միջև կապերի ստեղծմամբ մեծացնում են պետական կառավարման արդյունավետությունը:

ԿՌՈՒԿ-ը ներգրավվում է նաև համալսարանի կրթական գործունեության մեջ՝ ուսանողների համար ռազմավարական խաղերի, ճգնաժամային իրավիճակների հաղթահարման վարժությունների մշակման և անցկացման ձևով: ԿՌՈՒԿ-ը համագործակցում է ԱՄՆ-ի առաջատար այլ պետական և մասնավոր գիտահետազոտական հաստատությունների՝ համալսարանների, ուղեղային կենտրոնների, ինչպես նաև այն հասարակական կազմակերպությունների հետ, որոնք զբաղվում են ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության ուսումնասիրությամբ և խաղերի կազմակերպմամբ:

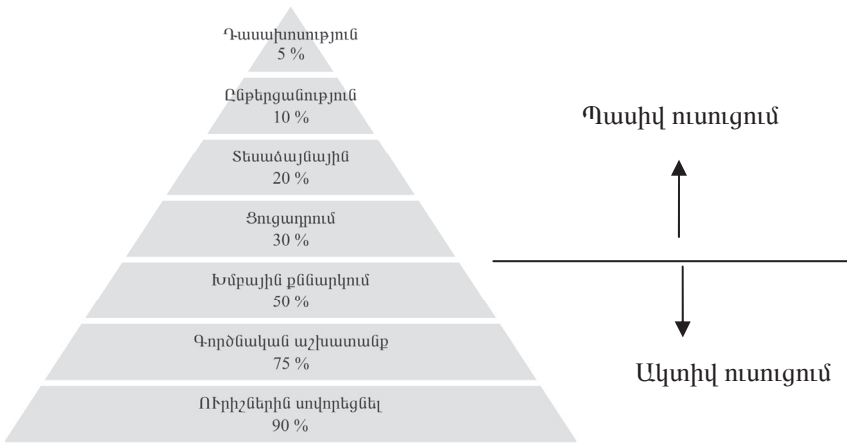
Ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության կիրառումը կարևորվում է նաև այն հանգամանքով, որ ներկայումս կրթական գործընթացում էական նշանակություն է տրվում ակտիվ ուսուցման (*active learning, experiential learning*) մեթոդներին, որոնց առանցքը «սովորել՝ կատարելով» գաղափարն է (տես նկ. 3):

Ռազմավարական խաղերի օգտակարությունը արտացոլված է Կոնֆուցիոսի խոսքում. «Լսում եմ՝ մոռանում եմ, տեսնում եմ՝ հիշում եմ, անում եմ՝ հասկանում եմ»:

Ռազմավարական խաղերի կիրառմամբ իրագործվող կրթական գործընթացի առավելությունն այն է, որ այն որոշումներ ընդունողներին հնարավորություն է տալիս ձեռք բերելու նոր գիտելիքներ և պատրաստվելու ապագա խնդիրների արդյունավետ լուծմանը: Ռազմավարական խաղերը ձևավորում են մի միջավայր, որը բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում պետական իշխանության տարբեր օղակների ներկայացուցիչներին համախմբելու և միմյանց դիրքորոշումները հասկանալու համար, ինչը պետական մակարդակով ներդաշնակ քաղաքականության մշակման գրավականն է: Ռազմավարական խաղերի ընթացքում հնարավոր է դառնում ի հայտ բերել առկա քաղաքականության թույլ և ուժեղ կողմերը, ինչի շնորհիվ կարող են մշակվել նոր ուղղություններ, հայեցակարգներ և սկզբունքներ:

ՀՀ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում (ՊԱՀՀ) ռազմավարական խաղերով զբաղվող ստորաբաժանման հիմնական գործառույթները, ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի օրինակով, լինելու են ռազմավար-

րական խաղերի կազմակերպումը և անվտանգային իրավիճակների մոդելավորումը: 2014–2015 թթ. Ռազմավարական խաղերի խումբը ձեռնամուխ է եղել իր գիտագործնական կարողությունների զարգացմանը, ինչը ներառում է ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության, խաղերի տեսության, սցենարային պլանավորման գործիքարանի, ՄՎՈՏ վերլուծության և այլ գիտավերլուծական մեթոդների ուսումնասիրություն:

Նկ. 3. Տարբեր մեթոդներով յուրացված նյութի հիշապահման աստիճանը տոկոսներով⁷

Խմբի գործունեության արդյունավետությունը մեծացնելու համար անհրաժեշտ կլինի այն համալրել նոր կադրերով: Էսգի խմբի պետից, խմբի մշտական անձնակազմում լինելու են մի քանի գիտական ուղղություններով մասնագետներ: Անձնակազմի համալրման սկզբունքը բխում է ռազմավարական խաղերում լայնորեն կիրառվող ՔՏՏՏԻԲ (քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, տեխնոլոգիական, իրավական, բնապահպանական) վերլուծության մեթոդից: Քանի որ ռազմավարական խաղերում քննարկվող խնդիրները հիմնականում առնչվում են նշված ոլորտներին, նպատակահարմար է խմբի համալրում քաղաքագետներով, տնտեսագետներով, տ-

⁷ Տես «The Learning Pyramid. National Training Laboratory» (https://fitnyc.edu/files/pdfs/CET_TL_LearningPyramid.pdf):

ցիոլոգներով, իրավաբաններով (ինչպես ներքին օրենսդրության, այնպես էլ միջազգային իրավունքի մասնագետներով) և էներգետիկայի ոլորտի մասնագետներով:

Խմբի նախագծերն ուղղված են լինելու կոնկրետ անվտանգային խնդիրների լուծմանը: Արդի միջազգային հարաբերություններում անորոշության բավական բարձր մակարդակի հաշվառմամբ խաղերի ժամանակ մոդելավորվելու են հնարավոր զարգացումները կարճաժամկետ կտրվածքով (6–12 ամիս): Մասնակիցներից պահանջվելու է գնահատել իրավիճակը և մշակել իրատեսական լուծումների տարբերակներ:

Հարկ է նշել, որ Կենտրոնի կազմում առկա խմբերի արդյունավետ գործունեությունը հիմք է նախապատրաստելու ՊԱՀՀ-ի կազմում Կիբեռ-անվտանգության ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի ստեղծման համար:

ՈՒՋՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

ԱՌՀԻ-ի կարևոր գործառնություններից է նաև ռազմավարական քաղաքական ֆորումների կազմակերպումը: ՀՀ ռազմաքաղաքական ղեկավարությանը արտաքին անվտանգային հիմնախնդիրների վերաբերյալ որակյալ մշակումների ներկայացման, ինչպես նաև ռազմավարական որոշումներ կայացնող ղեկավար կադրերի պատրաստման նպատակով մագիստրոսական և վերապատրաստման կրթական ծրագրերի իրականացման համար էական նշանակություն ունի արտերկրի առաջատար համալսարանների և վերլուծական կենտրոնների հետ համագործակցության խորացումը: Վերջին մի քանի տարիներին ԱՌՀԻ-ն գործընկերային հարաբերություններ է հաստատել մի շարք առաջատար հաստատությունների հետ, ինչպիսիք են՝ Հարվարդի համալսարանի Սևոլվյան անվտանգության ծրագիրը, ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանը, Արտաքին քաղաքականության ամերիկյան խորհուրդը, Բրաունի համալսարանը, Քառնեգիի հիմնադրամը, Օքսֆորդի համալսարանը, Չաթեմ Հատուր, Լիոնի Ժան Մոլիե համալսարանը, Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտը, Ռազմավարական հետազոտությունների ռուսաստանյան ինստիտուտը, ՌԴ Գլխությունների ակադեմիայի Համաշխարհային էկոնոմիկայի և միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտը, Քաղաքական գիտության ռուսաստանյան ասոցիացիան,

ՀԱՊԿ-ի ինստիտուտը, ՀԱՊԿ-ի գիտափորձագիտական խորհուրդը, Երուսաղեմի համալսարանը, Իսրայելի՝ Արևելյան Եվրոպայի և ԱՊՀ երկրների ինստիտուտը, Բուխարեստի Արևելաեվրոպական և ասիական հետազոտությունների կենտրոնը, Թեիրանի Ալլամեհ Թաբատուրայի համալսարանը, Ստամբուլի Քադիր Հաս համալսարանը, Ղազախստանի Նախագահին առընթեր Ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը, Գրղզստանի Ռազմավարական վերլուծությունների և կանխատեսումների ինստիտուտը, Բելառուսի Նախագահի աշխատակազմին առընթեր տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոնը:

Նշված ուղեղային կենտրոնների հետ սերտ համագործակցությամբ ԱՌՀԻ-ն 2008, 2009, 2011 թթ. կազմակերպել է տարածաշրջանային անվտանգության դինամիկային նվիրված միջազգային գիտաժողովներ, իսկ 2012 թ. նոյեմբերին անցկացրել է տարածաշրջանային անվտանգության դինամիկային նվիրված առաջին ռազմավարական քաղաքական ֆորումը:

2011 թ. մայիսին ԱՌՀԻ-ն ՀԱՊԿ-ի քարտուղարության հետ համատեղ կազմակերպել է ՀԱՊԿ-ի զարգացման ռազմավարությանը նվիրված միջազգային գիտաժողով, իսկ 2013 թ. հունիսին՝ «ՀԱՊԿ-ի ռազմական քաղաքական պաշտպանական-անվտանգային ուղեցուցիչները» խորագրով երկրորդ ռազմավարական քաղաքական ֆորումը: Ֆորումի ընթացքում ՀԱՊԿ-ի Գլխավոր քարտուղար Ն. Բորոյուժան առաջարկել է Երևանում կազմակերպել ՀԱՊԿ-ի ռազմավարական քաղաքական ամենամյա ֆորումներ՝ դրանց մասնակիցների ցանկի ընդլայնմամբ և այն պետություններից փորձագետների հրավիրմամբ, որոնք ՀԱՊԿ-ի անդամ չեն: Առաջարկությունը արժանացել է ՀՀ Նախագահ Ս. Սարգսյանի և ՀՀ Պաշտպանության նախարար Ս. Օհանյանի հավանությանը:

2014 թ. հուլիսի 1–2-ը «Խաղաղապահական գործողություններին ուղղված մարտահրավերների միջազգային ֆորումի» աջակցությամբ Երևանում տեղի ունեցավ «ՄԱԿ-ի սկզբունքների և ստանդարտների հիման վրա ազգային և տարածաշրջանային խաղաղարարական ներուժների ինտեգրումը խաղաղ օպերացիաների համընդհանուր համակարգում» թեմայով միջազգային ռազմավարական քաղաքական ֆորում: 2014 թ. մարտից միջազգային հարաբերություններում ստեղծված ճգնաժամի պայմաններում ԱՌՀԻ-ն մեկ սեղանի շուրջ հավաքեց ՆԱՏՕ-ի անդամ պետությունների և Ռուսաստանի ու ՀԱՊԿ-ի ներկայացուցիչների՝ ստանձնելով անվտանգային կարևոր հիմնախնդիրների շուրջ ակադեմիական

երկխոսության հարթակի դեր, ինչը էական նշանակություն ունի ՀՀ միջազգային հեղինակության ամրապնդման համար:

Ֆորումի անցկացումից հետո «Խաղաղապահական գործողությունների մարտահրավերների միջազգային ֆորումի» տնօրեն Անիկա Հիլդինգ Նորբերգից ստացվեց առաջարկություն, որ ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն որպես ՀՀ ներկայացուցիչ անդամակցի «Խաղաղապահական գործողությունների մարտահրավերների միջազգային ֆորումին»: Այն պետական գործիչների, փորձագետների և ակադեմիական շրջանների ներկայացուցիչների միջև կառուցողական երկխոսության ռազմավարական հարթակ է, որին տվյալ պահին անդամակցում են 22 պետություններ, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ը, Մեծ Բրիտանիան, ՌԴ-ն, Չինաստանը, Ֆրանսիան, Գերմանիան, Թուրքիան:

2014 թ. հոկտեմբերին Պեկինում կայացած ֆորումի ամենամյա վեհաժողովում որոշում ընդունվեց ֆորումին ՀՀ (որին ներկայացնում է ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ն) անդամակցության մասին: Ֆորումի հետ ձեռք բերված պայմանավորվածության համաձայն՝ ս. թ. հոկտեմբերի 5–6-ը Երևանում անցկացվեց Ֆորումի՝ «Հաստատությունների և կարողությունների կառուցումը հանուն խաղաղության. ՄԱԿ-ի վերանայման հանձնախմբերի խորհրդատվությունների հետևանքները ապագա առաքելությունների համար» խորագրով ամենամյա խորհրդաժողովը՝ ավելի քան 60 օտարերկրյա ներկայացուցիչների մասնակցությամբ:

Այսպիսով՝ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծմամբ Գ. Կանայանի անվան ԱՌ-ՀԻ-ի գործառույթներն ընդլայնվելու են, հետագոտական աշխատանքների ծավալը մեծանալու է, դրանց կատարման որակը էապես բարելավվելու է, խորանալու են ինստիտուտի կապերն ինչպես միջազգային ասպարեզում, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետության ներսում: Որպես արդյունք՝ ԱՌ-ՀԻ-ն կնպաստի ՀՀ-ում պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում ընդունվող որոշումների գիտական հիմնավորվածության ու ճշգրտության, այդ ոլորտում պետական քաղաքականության արդյունավետության մեծացմանը և պաշտպանական-անվտանգային կրթության մակարդակի բարձրացմանն ու միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցմանը:

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-
ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՂԱԴՐԻՉ

*Վ. Հ. ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ, գնդապետ, հոգեբանական գիտությունների
դոկտոր, դոցենտ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետի՝ ուսումնական մասի գծով
տեղակալ, Ա. Վ. ԱԹԱՆԵՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի գիտնական-վերլուծաբան,
ԵՊՀ կիրառական սոցիոլոգիայի ամբիոնի վարիչ*

Չարգացած կրթական համա-
կարգը ցանկացած պետութ-
յան կայուն առաջընթացի,
մարդկային կապիտալի վեր-
արտադրության ու զարգաց-
ման մախաղդյալներից է:
Ասվածը վերաբերում է մաս
Հայաստանի Հանրապետութ-
յանը, որտեղ իրագործվող

կրթական բարեփոխումների նպատակները կրթական համակարգի արդ-
յունավետության մակարդակի բարձրացումն ու միջազգային ստանդարտ-
ներին համապատասխանեցումն են:

Այդ նպատակների իրականացմանն ուղղված կարևոր քայլ էր ՀՀ
ինտեգրումը բարձրագույն կրթության եվրոպական տարածությանը, մաս-
նավորապես՝ բարձրագույն կրթության համակարգում Բոլոնիայի գործըն-
թացի պահանջներին համապատասխանող մի շարք արմատական փոփո-
խությունների ձեռնարկումը:

«Հայաստանի Հանրապետության 2014–2025 թթ. հեռանկարային
զարգացման ռազմավարական ծրագրի» 485-րդ կետով կարևորվում է
հետազոտական համալսարանների ստեղծումը, ինչը հնարավորություն
կտա մեծ արդյունավետությամբ զուգակցելու ուսուցման գիտական և
կրթական բաղադրիչները, հետևաբար և պատրաստելու որակյալ, գիտութ-

յան ժամանակակից պահանջներին համապատասխանող մասնագետների: Այդ նույն կետով կարևորվում է նաև հետազոտական համալսարաններում մագիստրոսի և բարձրագույն մասնագիտական կրթության հենքի վրա ասպիրանտի, հայցորդի ծրագրերով հետբուհական մասնագիտական կրթությունը¹:

Պաշտպանական կրթության համակարգը*, լինելով ՀՀ ընդհանուր կրթական համակարգի մաս, նույնպես խարսխվում է Բոլոնիայի գործընթացի վրա: Սակայն հարկ է նկատել, որ.

- ՀՀ-ում չկան պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում ռազմավարական որոշումներ կայացնող կադրերի պատրաստմամբ զբաղվող, գիտակրթական ծրագրեր իրականացնող կառույցներ, և այդ ոլորտում բարձրագույն և/կամ գլխավոր պաշտոններ զբաղեցնող մասնագետների համար մագիստրոսական ծրագրերի շրջանակներում կրթական ծառայություն չի մատուցվում,

- ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում նկատվում է ըստ կոնկրետ ուղղությունների գիտահետազոտական աշխատանք կատարելու համար անհրաժեշտ գիտելիքներ ու փորձ ունեցող մասնագետների պակաս:

ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում ռազմավարական տրամաչափի (ռազմավարական որոշումներ կայացնող) կադրեր հնարավոր է արդյունավետ կերպով պատրաստել մասնագիտական գիտակրթական հաստատությունում՝ ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում (ՊԱՀՀ), որտեղ ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային համակարգի առանձնահատկությունների և կրթական ու գիտահետազոտական բաղադրիչների համադրման ամերիկյան փորձի ու մեթոդաբա-

¹ Տես ՀՀ Կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014–2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի հմ. 1207-Ն որոշման ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» հմ. 442-Ն որոշումը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2014, հմ. 23(1036).1):

* Պաշտպանական կրթության համակարգը ներառում է նախնական զինվորական պատրաստումը, ռազմական կրթությունը և պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտության գծով կրթությունը (տես *Մ. Մ. Կարապետյան, Վ. Հ. Մարգարյան, Վ. Պ. Ավետիսյան, Բ. Պ. Պողոսյան, Կ. Կ. Բաղդասարյան*, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանական կրթության և կադրերի տեղաբաշխման համակարգի զարգացման ռազմավարության հիմունքները: «Հայկական բանակ», 2010, հմ. 1):

նության հաշվառմամբ կկազմակերպվի ունկնդիրների մեջ պաշտպանական-անվտանգային քաղաքականության մշակման և իրականացման առաջավարական ունակությունների ձևավորման գործընթաց: Ասվածից բխում է, որ ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի կերպափոխմամբ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծումը նպատակաուղղված է պաշտպանական ոլորտում ՀՀ ազգային շահերի առաջնորման համար անհրաժեշտ նախադրյալների ապահովմանը նպաստելուն:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծումը պայմանավորված է պետության անվտանգության ապահովման խնդիրներով զբաղվող գերատեսչությունների բարձրագույն ղեկավար օղակի կադրերին միջգերատեսչական ձևաչափով կազմակերպված կրթության միջոցով միասնական գիտելիքի հաղորդման և ռազմավարական մակարդակում այդ գիտելիքի կիրառման արվեստին վարժեցման, ինչպես նաև պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում ռազմաքաղաքական ղեկավարության ռազմավարական որոշումների համար հետազոտական աշխատանքների գիտակիրառական արգասիքների շնորհիվ գիտական հենքի ապահովման անհրաժեշտությամբ:

Այսօր ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման համար պահանջվում են պետության ներքին և արտաքին անվտանգության միջավայրների հետազոտում ու գնահատում, հնարավոր զարգացումների գիտականորեն հիմնավորված կանխատեսում: Տարածաշրջանում ձևավորված անվտանգային միջավայրում Հայաստանի Հանրապետության համար առկա սպառնալիքների բնույթը հրամայական է դարձնում նրա անվտանգության ապահովումը առաջին հերթին պաշտպանական ոլորտում², ինչը ենթադրում է այդ ոլորտում ոչ միայն բարձր մակարդակի մտավոր ներուժով, առաջավարին բնորոշ հատկությունների համախմբով օժտված, բարձր մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների առկայություն, այլև նրանց ներդաշնակ համագործակցություն: Դա հնարավորություն կտա ՊԱՀՀ-ի ստեղծմամբ արդյունավետ կերպով ապահովելու ՀՀ ՋՌԻ-ի Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շուրջը պաշտպանական-անվտանգային ոլորտի ղեկավար օղակի կադրերի համախմբումը միասնական գիտելիքի ու փոխհամաձայնեցված մասնագիտական գործունեության հիման վրա: Այս ամենը նշանակում է, որ ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի հիման վրա ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծումը հրատապ խնդիր է:

² Ս. Օ. Օհանյան, ՀՀ Պաշտպանության ռազմավարական վերանայման էությունը և նպատակը: «ՀԲ», 2015, հմ 3:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի նախագիծը՝ որպես հետազոտական ծրագրի բաղկացուցիչ, մշակել է ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետ, ՀՀ Պաշտպանության նախարարի խորհրդական, քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), պրոֆեսոր (ՀՀ), ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հրավիրված առաջատար պրոֆեսոր, ՌԴ Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, հակաահաբեկչության գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ), ՀԱՊԿ-ի գիտափորձագիտական խորհրդի անդամ գեներալ-մայոր Հ. Քոթանջյանը 2003–2004 թթ. ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանում իր ակադեմիական ստաժավորման ընթացքում և պաշտպանել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի ակադեմիական խորհրդում: Ընդ որում, ՀՀ ՊԱՀՀ-ի նախագիծը՝ որպես «խելացի ուժի» կիրառմանը միտված ձեռնարկում, մշակվել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի՝ գիտության գծով նախկին առաջին պրոռեկտոր, ՆԱՏՕ-ի ԳՀԽ Կոնսորցիումի պաշտպանական կրթության զարգացման ծրագրի հայկական հատվածի ամերիկյան համանախագահ դոկտոր Ջեյմս Քիզլի ակադեմիական խորհրդատվություններով³:

2004–2014 թթ. ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի նախագիծը լրամշակվել ու փորձաքննվել է ՀՀ և ԱՄՆ-ի առաջատար գիտակրթական ու պետական հաստատություններում, մասնավորապես՝ ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Կիրառական ռազմավարական ուսուցման կենտրոնում, Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնում, Սիջազգային անվտանգային հարաբերությունների քոլեջում, Հարվարդի համալսարանում, Իրավունքի և դիվանագիտության Ֆլետչերյան դպրոցում, ՀՀ ԿԳՆ Գիտության պետական կոմիտեում:

ՊԱՀՀ-ի՝ պետության ղեկավար կազմի վերապատրաստման (կրթական) բաղադրիչը մշակվել է ՀՀ Նախագահ Ս. Սարգսյանի և Պաշտպանության նախարար Ս. Օհանյանի հանձնարարությամբ և 2010 թ. գարնանը փորձաքննվել է ԱՌՀԻ-ի պետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հ. Քոթանջյանի՝ Ջ. Քենեդիի անվան Պետութենագիտության դպրոցի Ազգային անվտանգության ծրագրով ակադեմիական-հետազոտական ստաժավորման ժամանակ⁴:

Կրթական ծրագրերը նույնպես փորձաքննվել են ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հա-

³ Տես Հ. Ս. Քոթանջյան, Պաշտպանական կրթության բարեփոխմամբ՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից: «Աշխատանքային տետրեր», 2012, հմ. 4:

⁴ Տես նույն տեղում:

մապատասխան ստորաբաժանումներում (ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Կիրառական ռազմավարական ուսուցման կենտրոն, Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոն, Միջազգային անվտանգային հարաբերությունների քոլեջ, Տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման քոլեջ և այլն), ՀՀ մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոնում, ինչպես նաև դոկտոր Ջեյմս Քիլլի և ՆԱՏՕ-ի պաշտպանական կրթության զարգացման ծրագրի (*Defense Education Enhancement Program (DEEP)*) մասնագետների կողմից:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթական գործընթացների իրականացումն ու հետազոտական բաղադրիչի հետ դրանց համադրումը հենվում են ակադեմիական ազատությունների և զինվորական կառույցին հատուկ կարգապահության համակցման, ինչպես նաև անվտանգային խնդիրների լուծման առաջադիմական սկզբունքների ու մեթոդների կիրառման փորձի վրա, ինչով պայմանավորված է ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի առաքելության յուրօրինակությունը՝ ի տարբերություն ազգային կրթական համակարգի այլ ուսումնական և հետազոտական կառույցներից:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթական գործընթացն իրականացնելու համար մշակվել են անհրաժեշտ փաստաթղթեր, մասնավորապես.

1. ՊԱՀՀ-ի կրթական բաղադրիչի՝ Ռազմավարական պաշտպանական-անվտանգային կրթության ազգային ինստիտուտի (Ռ-ՊԱԿԱԻ) կառուցվածքը, դրա ստորաբաժանումների, ինչպես նաև այդ ստորաբաժանումներում ներառված մասնագետների գործառույթները,

2. մագիստրոսական կրթական ծրագրերը.

ա) «Ռազմավարական անվտանգություն» (*Strategic Security (SS)*),

բ) «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» (*Strategic Management of Information Technologies*),

3. պաշտպանական անվտանգային համակարգի արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված մեկամսյա կրթական ծրագիրը (լրացուցիչ կրթական ծրագիր), որն իրագործվում է միջգերատեսչական ձևաչափով,

4. առարկայական ծրագրերի մշակման ուղեցույցը,

5. ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի մագիստրատուրայի ընդունելության և ուսուցման կարգը՝ Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաս-

տատուություններում մագիստրատուրայի ընդունելության և ուսուցման կարգի պահանջների հաշվառմամբ,

6. մագիստրոսի կրթական ծրագրով շրջանավարտների ամփոփիչ ատեստավորման կարգը,

7. կրթական ծրագրերի շրջանակներում իրականացվող ռազմավարական խաղերի մասնակիցների ակտիվության գնահատման սանդղակը,

8. մագիստրանտների գիտելիքների գնահատման կանոնակարգը՝ կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգի (ECTS) պահանջներին համապատասխան,

9. կրթության որակի ապահովման հայեցակարգը՝ Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման միջազգային ասոցիացիայի (ENQA) և ՀՀ մասնագիտական կրթության հավատարմագրման չափանիշների հաշվառմամբ,

10. մագիստրանտների ուսումնաարտադրական պրակտիկայի կազմակերպման և անցկացման կարգը՝,

11. ուսումնական ծրագրերի պետական կրթական չափորոշիչները՝ բարձրագույն մասնագիտական և հետբուհական կրթության պետական կրթական չափորոշիչների ձևավորման և հաստատման կարգի պահանջների հաշվառմամբ,

12. պրոֆետորադասախոսական կազմի գործունեության անհատական և կոլեկտիվ գնահատման եղանակները՝,

13. լիցենզիա ստանալու համար ներկայացվող անհրաժեշտ փաստաթղթերը՝ ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում կրթական ծրագրերի իրականացման լիցենզավորման կարգերը, լիցենզիայի ձևերը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2000 թվականի հուլիսի 7-ի հմ. 372 որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին 2009 թ. հուլիսի 9-ի հմ. 808-Ն Կառավարության որոշման պահանջների:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի կրթական բաղադրիչը՝ ՌՊԱԿԱԻ-ն, կազմված է լինելու 3 կառուցվածքային ստորաբաժանումներից.

* Թեև մագիստրանտների ուսումնաարտադրական պրակտիկայի կազմակերպման և անցկացման կարգը մշակված է, այդուհանդերձ, այդ պրակտիկան չի իրականացվելու՝ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթական գործընթացի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ:

⁵ Տես Ռ. Խաչատրյան, Ս. Կարաբեկյան, Ա. Բողաղյան, Ա. Պասոխյան, Լ. Ասրյան, Ա. Վիրաբյան, Ա. Մազմանյան, Ա. Շահինյան, Մարդկային ռեսուրսների կառավարումը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: Ե., 2015, էջ 151:

- ա) գիտաուսումնական կենտրոն,
- բ) մագիստրատուրայի բաժին,
- գ) լրացուցիչ կրթության բաժին:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի մագիստրատուրա կարող են ընդունվել մագիստրոսի (դիպլոմավորված մասնագետի) դիպլոմ և պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում առնվազն 5 տարվա մասնագիտական աշխատանքի փորձ ունեցող, շահագրգիռ գերատեսչություններում բարձրագույն և/կամ գլխավոր պաշտոնների խմբերում հաստիք զբաղեցնող, հայերենի գերազանց, անգլերեն և ռուսերեն լեզուների լավ իմացությամբ մասնագետներ, որոնց երաշխավորել են գերատեսչությունների ղեկավարները:

Մագիստրոսական ծրագրերի տևողությունը մեկ ակադեմիական տարի է՝ 60 կրեդիտների կուտակմամբ, և ներառում է հիմնական ու կամընտրական առարկաներ, լսարանային և անհատական աշխատանքի համար նախատեսվող ժամեր, գիտահետազոտական աշխատանք և մագիստրոսական ատենախոսության պաշտպանություն:

Պաշտպանական-անվտանգային համակարգի արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված մեկամսյա կրթական ծրագիրը մագիստրոսական ծրագրերի իրագործման նախադրույթ է: Նախատեսվում է, որ դրան կմասնակցեն 16 հոգի պաշտպանական-անվտանգային ոլորտի գերատեսչություններից:

ՊԱՀՀ-ում մագիստրոսական ծրագրերի յուրացմանը նպաստելու համար ԱՌՀԻ-ում մշակվել ու հրատարակվել են.

- «ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային համակարգի բարեփոխմանն ուղենիշներ» երկհատոր գիտափորձագիտական ձեռնարկը,
- պաշտպանական-անվտանգային տերմինների բացատրական հայերեն-անգլերեն-ռուսերեն, ռուսերեն-հայերեն, անգլերեն-հայերեն բառարանը (մոտ 14000 տերմին ծավալով),
- «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ» գիտափորձագիտական մատենաշարի 1-4-րդ հատորները:

2016 թ. նախատեսվում է «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ» գիտափորձագիտական մատենաշարի ևս չորս հատորի լույսընծայում:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի արդյունավետ գիտակրթական գործունեության համար անհրաժեշտ հիմքեր ապահովելու նպատակով ԱՌՀԻ-ում ստեղծվել և

գործում են անվտանգության քաղաքագիտության գծով ասպիրանտուրան, ՀՀ ԲՈՂ-ի 056 «Քաղաքական գիտություններ և միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտական խորհուրդը⁶:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում նախատեսվում է մագիստրանտների գիտելիքների գնահատման համակարգի ներդրում: Այն ենթադրում է գիտելիքների ընթացիկ և ամփոփիչ ստուգում: Մագիստրանտների գիտելիքների և մասնակցության կիսամյակային գնահատումը կատարվում է ըստ հետևյալ բաղադրիչների հանրագումարի՝

Բաղադրիչներ	միավոր
Ընթացիկ քննություն	6
Ամփոփիչ քննություն	10
Դասընթացին մասնակցության ակտիվություն	4
Ընդամենը	20

Գնահատման կանոնակարգով նախատեսված է նաև պարտքերի մարման կարգը:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթության որակի ներքին (ՊԱՀՀ-ի կողմից) և արտաքին (այլ կազմակերպությունների կողմից) գնահատման մպատակով կրթության որակի գնահատման ժամանակակից միջազգային փորձի հաշվառմամբ⁷ մշակվել է ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթության որակի ներքին ապահովման հայեցակարգ, որով ամրագրված են որակի գնահատման ընթացակարգերը, մեխանիզմները, պատասխանատուներն ու որակի գնահատման գործընթացների վերահսկման սկզբունքները:

⁶ Ավելի հանգամանորեն տես Հ. Ս. *Ընթացիկ*, Հայաստանի պաշտպանության գիտակրթական համակարգի բարձրագույն բաղադրատարրը. Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի փուլային կերպափոխումը Պաշտպանական ազգային համալսարանի: «ՀԲ», 2010, հմ. 1:

⁷ Տես, օրինակ, L. Adamson, M. Becerro, P. Cullen, L. González-Vega, J. J. Sobrino, N. Ryan. Quality Assurance and Learning Outcomes. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Helsinki, 2010; «Implementing and Using Quality Assurance: Strategy and Practice». A Selection of Papers from the 2nd European Quality Assurance Forum. European University Association. Brussels, 2008:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթության որակի ապահովման նպատակներն են.

1. երաշխավորել ՊԱՀՀ-ի գիտակրթական գործունեության բարձր մակարդակը,

2. ստեղծել կանոնակարգային և կազմակերպական հիմքեր՝ կրթական ծրագրերի որակի արտաքին գնահատման և հավատարմագրման համար, ինչպես նաև ապահովել որակի ներքին և արտաքին գնահատման գործընթացների միջև կապը,

3. խթանել ՊԱՀՀ-ում կրթության որակի շարունակական բարելավումը,

4. հիմնավորել ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթության որակի ապահովման մակարդակի բարձրացմանը միտված քաղաքականության արդյունավետությունը,

5. ապահովել կրթության որակի մասին ՊԱՀՀ-ում հաշվետվությունների ներկայացումը պետական լիազոր մարմնին, ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը, մագիստրանտներին և այլն,

6. համագործակցել կրթության որակի ապահովման ազգային և միջազգային կազմակերպությունների հետ:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթության որակի ապահովման խնդիրներն են.

1. ապահովել կրթական չափորոշիչների պահպանումը,

2. ապահովել կրթական ծրագրերի որակի ներքին և արտաքին գնահատումներն ու հավատարմագրումը,

3. ապահովել կրթության որակի մասին հաշվետվությունների ներկայացումն ըստ հաստատված ընթացակարգերի ու պարբերականության,

4. ապահովել կրթության որակի ապահովման գործընթացների և ընթացակարգերի թափանցիկությունը, դրան մագիստրանտների և արտաքին փորձագետների գործուն մասնակցությունը,

5. ստեղծել պայմաններ և մեխանիզմներ՝ կրթության որակի շարունակական բարելավման համար,

6. ապահովել ՊԱՀՀ-ի կրթական ծրագրերի որակի համապատասխանությունը ՊԱՀՀ-ի նպատակներին, առաքելությանը, ինչպես նաև կրթության ոլորտում ՀՀ քաղաքականությանը:

ՀՀ ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթության որակի ներքին ապահովման հիմնական ոլորտներն են.

1. Կրթական ծրագրերը և դասընթացները (կրթական ծրագրերի մշտազննում և գնահատում, վերապատրաստման կարիքների գնահատում և բավարարում, վերապատրաստման արդյունավետության և ուսումնառության արդյունքների գնահատում)։

կրթական ծրագրերի ու դասընթացների մշակման և իրականացման որակը գնահատվում է ըստ համապատասխան ուղեցույցների և ընթացակարգերի: Կրթական ծրագրերի մշտազննման հիմնական նպատակը ծրագրի իրականացման որակի և ռեսուրսների օգտագործման աստիճանի գնահատումն է, իսկ պարբերական վերանայման նպատակը՝ ՊԱՀՀ-ի ռազմավարական նպատակներին հասնելուն նպաստելը:

Ծրագրի վերանայումը ներառում է ինչպես քանակական (վիճակագրական), այնպես էլ որակական վերլուծություն:

Քանակական վերլուծությունը ենթադրում է ծրագրի հետ կապված ու ինքնագնահատման գեկույցում ներկայացվող թվային տվյալների հավաքում և վերլուծություն:

Որակական վերլուծությունը ներառում է.

ա) ինքնավերլուծություն, որը կատարում է ծրագիրն իրականացնող կառույցը,

բ) գնահատում, որը կատարում է արտաքին փորձագիտական խումբը:

2. Պրոֆեսորադասախոսական կազմը.

պրոֆեսորադասախոսական կազմի գնահատումը կատարվում է դասախոսների որակավորումների, գիտական գործունեության և հրապարակած աշխատությունների, ինչպես նաև շարունակական մասնագիտական զարգացման վերաբերյալ տվյալների հաշվառմամբ:

3. Դասավանդումը և ուսումնառությունը.

դասավանդման և ուսումնառության որակի գնահատումը ներառում է.

➤ պարբերական դասալսումները,
➤ մագիստրանտների կողմից դասընթացների և դասավանդման գնահատումը,

➤ առարկայական ծրագրերի գնահատումը:

4. Կրթական ծրագրերի մասնակիցների գնահատումը, ինչը ենթադրում է նրանց ընթացիկ (միջանկյալ) և եզրափակիչ գնահատման մեխանիզմների թափանցիկության ապահովում:

5. Օժանդակ ծառայությունները.

ՊԱՀՀ-ի ստորաբաժանումների անձնակազմին և կրթական ծրագրերի մասնակիցներին մատուցվող օժանդակ ծառայությունների որակի գնահատում:

6. Ռեսուրսները և ենթակառուցվածքները.

ռեսուրսների և ենթակառուցվածքների (դասասենյակներ, գրադարան, ընթերցասրահներ, հաղորդատեղեկատվական միջոցներ, ուսումնական լաբորատորիաներ ու համապատասխան սարքավորանք) վիճակի և աշխատանքի որակի գնահատումը:

7. Գիտահետազոտական գործունեությունը.

ՊԱՀՀ-ի գիտահետազոտական գործունեության որակի գնահատումն ընդգրկում է հետևյալ ոլորտները.

➤ ՊԱՀՀ-ի գիտահետազոտական գործունեության կառավարումը, երկարաժամկետ ռազմավարությունն ու կարճաժամկետ ծրագրերը,

➤ գիտահետազոտական գործունեությունը ազգային և միջազգային մակարդակներում,

➤ ՊԱՀՀ-ի ստորաբաժանումների և մասնագետների գիտահետազոտական ներուժի համապատասխանությունն արդի պահանջներին,

➤ միջազգային և տեղական հետազոտական դրամաշնորհման ծրագրերին մասնակցության արդյունավետությունը,

➤ գիտահետազոտական և ուսումնական բաղադրիչների փոխկապվածությունը,

➤ հետազոտությունների արդյունքների գիտագործնական կիրառման հնարավորությունները,

➤ գիտական հրատարակությունները:

8. Հանրային իրազեկվածությունը (հասարակայնության հետ կապերի գնահատում).

ՊԱՀՀ-ի գործունեության արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից կարևորվում են հասարակայնության հետ կապերը, ինչը ենթադրում է. ՊԱՀՀ-ի գործակցություն պետական և հասարակական կառույցների, ՉԼՄ-ների հետ:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում կրթական գործընթացների որակի գնահատման համակարգը ներառում է արտաքին և ներքին սուբյեկտների (կառույցներ), որոնք փոխլրացնում են միմյանց՝ կրթական գործընթացի օբյեկտիվ պատկերն ստանալու և արդյունավետ բարեփոխումներ իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ մոտեցումներ մշակելու համար (տես գծ. 1):

ՀՀ կրթական համակարգի արդի բարեփոխումների համատեքստում հատկապես կարևորվում է ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի կրթական գործունեության գնահատման գործում արտաքին սուբյեկտների ներգրավումը. նրանք ոչ միայն կապահովեն ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթական գործընթացների վերաբերյալ արտաքին տեսակետների ու գնահատականների պարբերական ստացումը, այլև կնպաստեն ՊԱՀՀ-ի և արտաքին կրթական ու կառավարչական կազմակերպությունների միջև կապի ամրապնդմանը: Այդ կապը կնպաստի, որ ՊԱՀՀ-ում իրականացվող կրթական գործընթացները համապատասխանեն ազգային անվտանգության խնդիրներին, աշխատաշուկայի ու հետազոտությունների հենքի վրա իրականացվող կրթության (*research-based teaching*) պահանջներին:

Այսպիսով` ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծումն ու գործառումը հնարավորություն կտան մասնագիտորեն դիմակայելու ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման համակարգին ուղղված ներքին և արտաքին մարտահրավերներին, ինչպես նաև համարժեք կերպով արձագանքելու միջազգային և ազգային մակարդակներում բարձրագույն կրթության փոխակերպման ու զարգացման արդի միտումներին: Անվտանգային քաղաքագիտության բնագավառում երկրորդ և երրորդ աստիճանների բարձրագույն կրթության իրականացումը կարող է էապես նպաստել ՀՀ-ում ռազմավարական մակարդակի առաջավարների պատրաստմանը:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԳԻՏԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ
ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ
ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

*Ա. Կ. ՅԱԼԱՆՈՒԶՅԱՆ, գնդապետ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի «Հայկական քանակ» ռազմագիտական հանդեսի գլխավոր խմբագրի տեղակալ,
Գ. Ս. ՉԻԼԻՆԳԱՐՅԱՆ, պաշտոնաթող գնդապետ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետի տեղակալ – «Հայկական քանակ» ռազմագիտական հանդեսի գլխավոր խմբագիր*

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԳԻՏԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ԴԵՐԸ
ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Գիտության համակարգում գիտահրատարակչական գործունեության դերը պայմանավորված է գիտության զարգացման օրինաչափություններով, որոնցից յուրաքանչյուրը որոշակի պահանջ է ներկայացնում այդ գործունեությանը: Այսպես.

1) գիտության զարգացումը պայմանավորված է հասարակական-պատմական պրակտիկայի պահանջմունքներով, որոնք գիտության զարգացման գլխավոր շարժիչ ուժն են, զարգացման աղբյուրը¹: Գիտության զարգացման յուրաքանչյուր փուլում անհրաժեշտ է ձևակերպել այդ պահանջմունքները, այսինքն՝ գիտական պրոբլեմը: Գիտական պրոբլեմի ձևակերպումը և այդ մասին գիտնականների հանրության տեղեկացումը գիտահրատարակչական գործունեության առաջնահերթ խնդիրներից են,

2) գիտության հասկացություններն ու գաղափարները, սկզբունքներն ու տեսությունները, մեթոդներն ու հնարները զարգանում են ժառանգորդության սկզբունքով, և իրականության ճանաչողությունը՝ որպես ներ-

¹ Տես «Наука». «Философская энциклопедия», т. 3. М., 1964, сс. 568–569:

քուստ միասնական նպատակաուղղված գործընթաց, անխզելի է²: Գիտության զարգացման ավելի բարձր աստիճանին համապատասխանող գիտելիքը ձեռք է բերվում նախորդ աստիճանում կուտակված բոլոր արժեքավոր հասկացությունների ու գաղափարների, սկզբունքների ու տեսությունների, մեթոդների ու հնարների կիրառմամբ և դրանց հիմքի վրա: Գիտելիքների ժառանգորդությունը ապահովվում է հին և նոր կադրերի, ուսուցիչների և աշակերտների փոխգործության միջոցով: Գիտելիքի ժառանգորդության ատրիբուտներից է գիտահրատարակչական գործունեությունը, որը արժեքավոր գիտելիքի ձևակերպման, կուտակման և ինչպես տարածության, այնպես էլ ժամանակի մեջ սերնդից սերունդ փոխանցման կարևոր միջոց է,

3) գիտության բոլոր ճյուղերը* փոխկապված են և փոխազդում են, այսինքն՝ հաճախ անհրաժեշտ է լինում, որ մի գիտության առարկան ուսումնասիրեն այլ գիտություններ³: Դրա շնորհիվ անհրաժեշտ պայմաններ են ստեղծվում տարբեր երևույթների էության և դրանց օրինաչափությունների ավելի ամբողջական ու խորությամբ պարզման համար: Գիտության բնագավառների փոխկապվածությամբ են պայմանավորված գիտության պատմական զարգացման որոշ առանձնահատկություններ, մասնավորապես՝ առանձին բնագավառների առաջացման հաջորդականությունը: Գիտահրատարակչական գործունեության շնորհիվ ապահովվում է տարբեր գիտական բնագավառների մասնագետների միջև գիտելիքի փոխանակում և տարբեր բնագավառների փոխգործություն,

4) գիտության զարգացման նախապայմաններն են՝ քննադատության ազատությունը, գիտության վիճելի հարցերի անկաշկանդ քննարկումը, տարբեր տեսակետների ազատ արտահայտումն ու բախումը: Դրա շնորհիվ հաղթահարվում է ուսումնասիրության օբյեկտի մասին նախնական տեսակետների անխուսափելի միակողմանիությունը և մշակվում է իրականությանն ավելի համապատասխանող բազմակողմանի հայեցակետ⁴: Գիտահրատարակչական գործունեությամբ ապահովվում են գիտական տեսակետների ձևակերպումը, տարածումն ու փորձաքննությունը, ինչը

² Տես նույն տեղում:

* Ընդհանուր գիտության ճյուղերը և ս կոչվում են գիտություն (ֆիզիկա, մաթեմատիկա, քիմիա, փիլիսոփայություն, պատմություն և այլն):

³ Տես նույն տեղում:

⁴ Տես նույն տեղում:

նպաստում է գիտական բանավեճերում ու քննարկումներում տարբեր գիտնականների, տարբեր գիտական դպրոցների ներկայացուցիչների ավելի լայն ներգրավմանը և հետազոտվող պրոբլեմների վերաբերյալ գիտական ճշմարտության որոնմանն ու հաստատմանը:

Այսպիսով՝ գիտական ճանաչողությունը գիտահետազոտական գործունեության արդյունք է, որն ունի երկու փուլ.

ա) գիտելիքի ստեղծում,

բ) գիտելիքի ձևակերպում-տարածում:

Երկրորդը հենց գիտահրատարակչական գործունեության գլխավոր նպատակն է:

ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-Ի ԳԻՏԱՎՈՐԱՍԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ ՊՆ Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի (ԱՌ-ՀԻ) և ԱՌ-ՀԻ-ի Գիտահրատարակչական կենտրոնի (Գ-ՀԿ) կանոնադրությունների համաձայն՝ Գ-ՀԿ-ն բաղկացած է «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի խմբագրությունից⁵: Այն իր գործունեությունն իրականացնում է ՀՀ օրենսդրության և վերադասի հրամանների ու կարգադրությունների համաձայն՝ նպաստելով.

– ՀՀ ՁՈՒ-ում հայրենական ու համաշխարհային առաջավոր ռազմագիտական մտքի, գիտելիքների ու փորձի տարածմանը,

– ՀՀ ՁՈՒ-ի անձնակազմի բարոյահոգեբանական ու զինվորական դաստիարակությանը, հայրենասիրության վեհ զգացմունքի սերմանմանը,

– Ինստիտուտում կատարվող ռազմավարական հետազոտությունների արդյունքների ձևակերպմանն ու ներկայացմանը ՀՀ ռազմաքաղաքական ղեկավարությանը, ինչպես նաև պետական կառավարման համակարգի շահագրգիռ մարմինների ղեկավարներին,

⁵ Տես ՀՀ Պաշտպանության նախարարի 2007 թ. հունվարի 7-ի «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կանոնադրությունը հաստատելու մասին» հմ. 5 հրամանը, *նուև*՝ ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի պետ-պաշտպանության նախարարի ռազմաքաղաքական գծով խորհրդակցանի 2007 թ. փետրվարի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի Գիտահրատարակչական կենտրոնի կանոնադրությունը հաստատելու մասին» հմ. 8 հրամանի հավելվածը:

– ՀՀ ՋՈՒ-ում գիտական կադրերի պատրաստմանը,
– բանակ–հասարակություն կապի սերտացմանը,
– հայերենի ռազմագիտական տերմինաբանության մշակմանը, հասկացութաբանությունների մշակմանը, հասկացութաբանության մշակմանը:

Ըստ այդմ Կենտրոնը լուծում է հետևյալ նպատակային խնդիրները.

ա) նպաստում է ՀՀ Ջինված ուժերի անձնակազմի պաշտպանական-անվտանգային ու մասնագիտական գիտելիքների հարստացմանը, ՀՀ և օտարերկրյա պետությունների զինված ուժերի առաջավոր փորձի ու կուտակված գիտելիքների ընդհանրացմանը և տարածմանը, հայկական ռազմագիտական մտքի զարգացմանը,

բ) խմբագրում և հրատարակում է պաշտպանական-անվտանգային բնագավառին առնչվող գիտահետազոտական-վերլուծական նյութեր, առաջին հերթին՝ ՀՀ պաշտպանական ոլորտում իրագործվող բարեփոխումների նպատակները, խնդիրները, ընթացքը լուսաբանող վերլուծական-փորձագիտական հոդվածներ,

գ) նպաստում է ՀՀ-ում ռազմավարական որոշումների ընդունման առաջավոր (ինչպես արևմտյան, այնպես էլ ռուսաստանյան և ՀԱՊԿ-ի անդամ պետությունների) մշակույթի իմաստավորմանն ու արմատավորմանը,

դ) մասնակցում է ռազմական գիտության և պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտության ոլորտներին վերաբերող՝ հայերենի տերմինաբանության տեսական մշակմանն ու կիրառական գիտավորձաքննությանը,

ե) ծավալում է անհրաժեշտ գործունեություն՝ համաձայն ՀՀ պաշտպանության նախարարության և Ինստիտուտի ղեկավարության հրամանների ու հրահանգների⁶:

Այդ խնդիրների լուծման ճանապարհին Կենտրոնը.

ա) մասնակցում է ՀՀ պաշտպանական քաղաքականությանը, ազգային անվտանգության ռազմավարությանը և պաշտպանական-անվտանգային քաղաքականության կատարելագործմանն ուղղված առաջարկություններին վերաբերող տեղեկատվական-վերլուծական նախագծերի գիտալեզվական խմբագրմանը, գիտահրատարակչական մշակմանն ու հրատարակմանը,

բ) ռազմավարական հետազոտությունների արդյունքներն ամփոփող գիտավերլուծական զեկույցների խմբագրմանն ու հրատարակմանն միջոցով

⁶ Տես նույն տեղում:

մասնակցում է ազգային անվտանգության ռազմավարության վերաբերյալ Ինստիտուտի կողմից ՀՀ բարձրագույն ռազմաքաղաքական դեկավարությանը, առաջին հերթին՝ ՀՀ ՁՈՒ-ի Գերագույն գլխավոր հրամանատարին ու Պաշտպանության նախարարին ներկայացվող գիտագործնական խորհրդատվություններին և առաջարկություններին մշակմանը,

զ) հրապարակում է Ինստիտուտի գիտահետազոտական աշխատանքների արդյունքներն ամփոփող և պաշտպանական-անվտանգային բնագավառին վերաբերող այլ գիտավերլուծական աշխատություններ, մասնագիտական գիտաժողովների նյութեր և տեղեկատվական-վերլուծական նպատակային ժողովածուներ,

դ) կատարում է օրենքով նախատեսված այլ գործառույթներ⁷:

Կենտրոնը հրատարակում է երկու պարբերական. «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսը և դրա «Աշխատանքային տետրեր» հավելվածը:

«Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսն ստեղծվել է 1994 թ. հոկտեմբերի 11-ին ՀՀ այն ժամանակվա Պաշտպանության նախարար Սերժ Սարգսյանի հրամանով՝ Պաշտպանության նախարարի առաջին տեղակալ գեներալ-լեյտենանտ Նորատ Տեր-Գրիգորյանցի առաջարկությամբ: Հանդեսի ստեղծման բարդ ու պատվավոր աշխատանքը հանձնարարվել է քաղաքական գիտությունների դոկտոր գնդապետ Հայկ Սարգսի Քոթանջյանին, որը ՀՀ ՊՆ-ում ռազմական քաղաքականության վարչության հիմնադիրն էր և ՀՀ-ում առաջին «Ռազմական քաղաքականության հիմունքները» մշակողը:

Եռալեզու (հայերեն՝ ռուսերեն և անգլերեն ամփոփումներով) «Հայկական բանակ» հանդեսն ընդգրկվեց Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի դոկտորական պարբերականների ցուցակում և շատ արագ իր ուրույն տեղը գրավեց այլ գիտական պարբերականների շարքում՝ հեղինակություն վաստակելով հանրապետության գիտական շրջաններում: Դրան էապես նպաստեց այն հանգամանքը, որ հանդեսում գործում է գիտախորհրդատվական խորհուրդ, որում ընդգրկված են տարբեր ոլորտների հայրենական հեղինակավոր գիտնականներ, և որի միջոցով կատարվում է յուրաքանչյուր հոդվածի գիտական փորձաքննություն:

Հանդեսի թեմատիկ ընդգրկումը լայն է. դրանում զետեղվում են գիտական հրապարակումներ, որոնք վերաբերում են ռազմական գործի ամենատարբեր ոլորտներին, ինչի վկայությունն են «Ռազմավարություն», «Մար-

⁷ Տես նույն տեղում:

տավարություն և օպերատիվ արվեստ», «Զորքերի կառավարման ավտոմատացված համակարգեր», «Մարտական պատրաստում», «Սպառազինություն և ռազմական տեխնիկա», «Սպայական կորպուս. կադրերի պատրաստում», «Ռազմական ճարտարագիտություն», «Զինվորական հոգեբանություն և դաստիարակություն», «Ռազմական պատմություն», «Ռազմագիտական տերմինաբանություն» («Համարի բառարան») և 60-ից ավելի այլ խորագրեր: Հանդեսի գոյության 20 տարվա ընթացքում նրան հեղինակել են մոտ 400 մասնագետ ինչպես ՁՈՒ-ից, այնպես էլ այլ ուժային կառույցներից, քաղաքացիական ոլորտի գիտական ու բուհական, այդ թվում՝ արտասահմանյան հաստատություններից:

Հանդեսի համարներն առաքվում են ՀՀ-ում օտարերկրյա և արտասահմանում ՀՀ դիվանագիտական ներկայացուցչություններ, ինչպես նաև ՀԱՊԿ-ի Միացյալ շտաբ և Մարշալի անվան եվրոպական անվտանգային հետազոտությունների կենտրոն: Արտասահմանյան մասնագետները ևս բարձր են գնահատում հանդեսի գիտական ու հրատարակչական մակարդակը, ինչն ապացուցվում է այն բանով, որ հանդեսի հեղինակների թվում են ռազմագետ-փորձագետներ ՌԴ-ից, ԱՄՆ-ից, Գերմանիայից, Իսրայելից, Թուրքիայից և այլ պետություններից, ընդամին նրանց հոդվածներն ամբողջությամբ են հրատարակվում նաև բնագրի (ռուսերեն կամ անգլերեն) լեզվով:

Հանդեսը ժամանակին և պատշաճ կերպով արձագանքում է հանրապետության, պաշտպանության նախարարության ղեկավարության նախաձեռնություններին՝ իր ընթացիկ գործունեության մեջ մշտապես ղեկավարվելով պաշտպանության նախարարության կոլեգիայի որոշումներով, Պաշտպանության նախարարի և Ինստիտուտի պետի հրամաններով, կարգադրություններով ու ցուցումներով: Մասնավորապես՝ 2008 թվականից հանդեսի յուրաքանչյուր համար նվիրվում է ՁՈՒ-ի կենսագործունեության կոնկրետ ոլորտում իրագործվող պաշտպանական բարեփոխումներին, ընդամին այդ փորձագիտական-վերլուծական նյութերը ներառվում են գորքերի մարտական պատրաստման ծրագրերում:

«Հայկական բանակ» Ռ-Գ-Հ «Աշխատանքային տետրեր» գիտակիրառական հավելվածը, որի նախաձեռնողն ու խմբագրական խորհրդի նախագահը ՀՀ ազգային անվտանգության առաջին ռազմավարության նախագծի գիտական ղեկավար, ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի պետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), քաղաքագիտության պրոֆեսոր, ՌԴ Ռազմական գիտութ-

յունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, հակահարեկչության գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ), ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի հրավիրված առաջատար պրոֆեսոր Հ. Ս. Քոթանջյանն է, լույս է տեսնում 2007 թվականից՝ տարին 4 համար պարբերականությամբ, 120 էջ ծավալով: Դրանում հրատարակվում են՝

– ռազմավարական անվտանգային-քաղաքագիտական հետազոտություններ (կոլեկտիվ մենագրություններ),

– միջազգային ռազմավարական ֆորումների նյութեր,

– մենագրական հետազոտություններ:

Կենտրոնը հրատարակում է նաև «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ» մատենաշարը (արդեն լույս է տեսել 4 հատոր), որի նպատակն է նպաստել ՀՀ-ում անվտանգային հետազոտությունների զարգացմանը, անվտանգային քաղաքականության մշակման համար ուղենիշային համակարգի ձևավորմանը, անվտանգային-քաղաքագիտական և ռազմավարական որոշումների ընդունման մշակույթի լավագույն նմուշների սերմանմանը: Մատենաշարը կարևոր նշանակություն ունի նաև անվտանգային հետազոտությունների ոլորտում իրականացվող կրթական ծրագրերի համար, քանի որ և՛ դասախոսներին, և՛ ուսանողներին հնարավորություն է տալիս ձեռք բերելու Հարավային Կովկասում տարածաշրջանային անվտանգության դիմամիկայի վերաբերյալ խորքային գիտելիքներ⁸:

Կենտրոնը, համագործակցելով Հայաստանի քաղաքական գիտության ասոցիացիայի հետ, լույս է ընծայել պաշտպանական-անվտանգային տերմինների հայերեն–ռուսերեն–անգլերեն, ռուսերեն–հայերեն, անգլերեն–հայերեն բառարանը (մոտ 3000 պարզ և քաղաղրյալ տերմիններ), որում տրվում են նաև հայերեն լեզվով բացատրություններ⁹, տպագրության է հանձնվել նմանատիպ բառարան՝ 14000-ից ավելի տերմիններ ծավալով: Հարկ է նշել, որ բառարանների խմբագրական խորհրդում ընդգրկված են ՀՀ ռազմաքաղաքական ու ռազմական ոլորտների, հայերենի, ռուսերենի և անգլերենի առաջատար մասնագետներ: Եռալեզու բացատրական բառարանների հիմնական նպատակներն են՝

⁸ Տես «Ռազմավարական անվտանգային հետազոտություններ (գիտափորձագիտական մատենաշար)», հ. 1: Ե., 2014, էջ 13:

⁹ Տես Դ. Ս. Չիլիկզարյան, Ա. Ե. Սարգսյան, Պաշտպանական-անվտանգային տերմինների բացատրական հայերեն–ռուսերեն–անգլերեն, ռուսերեն–հայերեն, անգլերեն–հայերեն բառարան: Ե., 2012, 800 էջ:

– հստակեցնել ՀՀ տարբեր գերատեսչությունների մասնագետների պատկերացումներն ու ըմբռնումները և միօրինակացնել տերմինները, այդ թվում՝ հնարավորինս գերծ մնալ հոմանիշների կիրառումից, ինչը հույժ կարևոր է ռազմական-պաշտպանական ոլորտում, հատկապես՝ հրամանների արձակմանն ու կատարման համար մարտական իրադրությամբ պայմանավորված ժամանակի տրոթյան պարագայում,

– մեծացնել արտասահմանյան անգլա- և ռուսախոս գործընկերների հետ շփումների արդյունավետությունը՝ հասկացութային-տերմինաբանական մակարդակով ընկալումների նույնացման շնորհիվ,

– ՀՀ պաշտպանական-քաղաքական և քաղաքագիտական միջավայրում արմատավորել տվյալ ոլորտում եղած միջազգային առաջավոր մշակութային ստանդարտները,

– շարունակել գիտական հիմքերի վրա հայերենի ռազմագիտական տերմինաբանության զարգացումը՝ ապահովելով համակարգայնությունը,

– համապատասխանեցնել ռազմական կրթության բնագավառում տարբեր ծրագրերի մասնակիցների համար արտասահմանյան կրթական ծրագրերում և հայերենում կիրառվող տերմինները, ինչը կնպաստի ՀՀ-ում անվտանգային-քաղաքագիտական ու ռազմական կրթության ոլորտի ավելի արագ և արդյունավետ զարգացմանը,

– գիտակիրառական հիմքեր ստեղծել տվյալ աշխատանքի հետագա ընդլայնման՝ պաշտպանական ոլորտի տերմինահասկացութային բազայի զարգացմանն ու կատարելագործման համար, ինչը հատկապես կարևոր է ԱՌՀԻ-ի փոխակերպմամբ պաշտպանական ազգային համալսարանի ստեղծման հաջող ընթացքի ապահովման տեսակետից¹⁰:

Կենտրոնը հրատարակել է նաև անվտանգային քաղաքագիտության և ռազմական հոգեբանության գծով 6 մենագրություն¹¹ և 1 փորձագիտական-ուսումնական ձեռնարկ¹²:

¹⁰ Տես նույն տեղում:

¹¹ Տես Հայկ Ս. *Ընթանջյան*, Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման ուղեցույցները տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում: Ե., 2008, 604 էջ, *նույլի՝* Անվտանգության քաղաքագիտական պրոբլեմներ. ԽՍՀՄ վերակառուցում – Ղարաբաղ, Հայաստան, Անդրկովկաս – Աֆղանստան: Ե., 2009, 656 էջ, *նույլի՝* Հակամարտության էթնոքաղաքագիտություն: Հայաստանի ռազմական քաղաքականության և ազգային անվտանգության հիմունքները: Ե., 2010, 764 էջ, Վ. Մարգարյան, Մարտական գործունեության հոգեբանական հիմքերը:

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
ԳԻՏԱՀՐԱՏԱՐԱՎԳՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ՓՈՐՁԻ
ՀԱՄԵՄՏԱՍԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարան (ՊԱՀ)
(National Defense University)

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ն ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի (ՊԱՀՀ) է կերպարվող ամերիկյան մոդելով, այսինքն՝ ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի օրինակով: Տվյալ մոդելի մշակումն իր առաջարկությամբ և այդ ժամանակ ՀՀ Պաշտպանության նախարար, ներկայումս ՀՀ Նախագահ Մերժ Սարգսյանի հրամանով կատարել է քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, գեներալ-մայոր Հայկ Քոթանջյանը¹³: Հետևաբար՝ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի Գիտահրատարակչական կենտրոնի (ԳՀԿ) զարգացման հեռանկարները գնահատելու համար լավագույն միջազգային փորձը ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հրատարակչատան¹⁴ գործունեությունն է:

ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հրատարակչատան նպատակը պաշտպանության և ազգային անվտանգության ոլորտին առնչվող կենսականորեն կարևոր գիտական գիտելիքի հրատարակումն ու տարածումն է: Այդ գիտելիքը նախատեսված է պաշտպանության և քաղաքականության ոլորտներում որոշում կայացնողների, ինչպես նաև մասնագիտական զինվորական կրթություն ստացողների ու խնդրո առարկայով հետաքրքրվող հասարակության համար:

Հրատարակչատան գլխավոր արտադրանքը «Միացյալ ուժերի եռամսյա պարբերական» (ՄՈՒԵՊ) («*Joint Force Quarterly*») (JFQ) հանդեսն

Ե., 2009, 284 էջ, *նույնի*՝ Մարտական գործունեության հոգեբանություն: Ե., 2009, 436 էջ, 2. *Ասպրյան*, Զինվորական կարգապահության ամրապնդման հիմնախնդիրները (դասախոսությունների ժողովածու): Ե., 2013, 104 էջ:

¹² Տես «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանական-անվտանգային համալսարանի բարեփոխման ուղեկցիները»: Ե., 2013, մաս 1, 534 էջ, մաս 2, 416 էջ:

¹³ Տես Հ. Ս. *Քոթանջյան*, Պաշտպանական կրթության բարեփոխմամբ՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից: «Աշխատանքային տետրեր», 2012, հմ. 4:

¹⁴ Տես հրատարակչատան պաշտոնական կայքը «National Defense University Press» (<http://ndupress.ndu.edu/Home.aspx>):

է: Հանդեսի հիմնական նպատակը, բացի զինծառայողների շարունակական կրթությանը և հետազոտական աշխատանքին նպաստելուց, աջակցությունն է ռազմավարական որոշումների ընդունման գործում պաշտպանության նախարարին և Շտաբների պետերի միացյալ կոմիտեի նախագահին՝ ռազմավարական հետազոտությունների արգասիքների տրամադրմամբ: Այսպիսով՝ հանդեսը նախատեսված է պրոֆեսիոնալների համար:

ՌՖՀագրավ են այն հիմնական չափանիշները, ըստ որոնց՝ «ՍՈՒԵՊ» հանդեսի խմբագրությունը գնահատում է հոդվածները: Դրանք են.

– թեմայի համապատասխանություն Շտաբների պետերի միացյալ կոմիտեի նախագահի սահմանած առաջնահերթություններին,

– հոդվածի համապատասխանություն ազգային անվտանգության ոլորտի պրոֆեսիոնալների շարունակական կրթության խնդիրներին,

– հոդվածի համապատասխանություն ապացուցման և փաստարկման գիտական չափանիշներին,

– հոդվածի հետաքրքրականություն:

Ընդ որում, «ազգային անվտանգության ոլորտի շարունակական կրթություն» հասկացությունն ընկալվում է լայն իմաստով՝ գործերի ծառայությանը, անվտանգությանն ու կառավարմանը վերաբերող բոլոր հարցերի ներառմամբ: Ինչպես նշվում է հրատարակչատան կայքում, հազվադեպ է պատահում, որ հոդվածը մերժվի հանդեսի թեմատիկ սահմաններից դուրս լինելու պատճառով: Ավելի հաճախ հոդվածները մերժվում են, որովհետև չեն դիմանում «Հետո՞ ինչ» (*«So what?»*) հարցով ստուգմանը: Այսինքն՝ նույնիսկ եթե հոդվածում ամեն ինչ ճիշտ է՝ և՛ քննադատությունը, և՛ փաստարկները, արդյոք հեղինակն առաջարկում է հստակ լուծում կամ «ընթերցողին զինում է կիրառական գիտելիքով»: Սա է կարևորը, որովհետև «մարդուն խնդրելով ընթերցել 3000–5000 բառանոց հոդված՝ մեծ բան ենք խնդրում», և ընթերցանությունից հետո նա պետք է իրեն ավելի «զարգացած» զգա՝ կարդացածն ինչ-որ կերպ կիրառելու հնարավորություն ստանալու միջոցով: ՌԻստի խմբագրությունն ապագա հեղինակներին խորհուրդ է տալիս պրոբլեմներ առաջ քաշելիս լինել ակտիվ և նախաձեռնող՝ չկաշկանդվելով ո՛չ ծառայողական կարիերայի մասին մտահոգությամբ, ո՛չ սովորական մտածելակերպի օրենքներով ու դրույթներով, ո՛չ էլ սպագրված հայեցակարգներով, որովհետև «Շտաբների պետերի միացյալ կոմիտեի նախագահը խրախուսում է պրոֆեսիոնալ մակարդակով երկխոսություն

ու քննադատությունը»՝ առաջնորդվելով «նոր գաղափարները խնայում են կյանքեր, ռեսուրսներ և պահպանում են ազատությունը» (*new ideas save lives, resources and liberty*) կարգախոսով:

«Հայկական բանակ» ՌԳՀ խմբագրությունը ևս, որպես կանոն, հոդվածները գնահատելիս առաջնորդվում է նման չափանիշներով: Այդուհանդերձ, ամերիկյան փորձի հաշվառմամբ, նախապատվություն պետք է տրվի այն հոդվածներին, որոնցում արվում են նորամուծական առաջարկություններ և փոխանակման նպատակով ներկայացվում է մասնագիտական փորձը: Այսինքն՝ հոդվածներին ներկայացվող չափանիշների խստացմանը զուգահեռաբար պետք է կատարելագործվեն հեղինակների հետ տարվող աշխատանքների մեթոդները, մասնավորապես՝ պետք է ավելի ակտիվ և արդյունավետ կերպով օգնել հետաքրքիր գաղափարներ արտահայտող հեղինակներին՝ անհրաժեշտության դեպքում ձևակերպելու իրենց ասելիքը: Սա, իր հերթին, պահանջում է բարձրացնել ՊԱՀՀ-ի ԳՀՀ անձնակազմի մասնագիտական պատրաստականության մակարդակը:

Օգտակար ենք համարում «Հետո՞ ինչ» հարցով հոդվածների ստուգման սկզբունքի կիրառումը: Առաջարկում ենք նաև մեր ԶՈՒ-ում մույնպես առաջնորդվել «նոր գաղափարները խնայում են կյանքեր և ռեսուրսներ» կարգախոսով՝ խրախուսելով նորամուծական առաջարկություններով ապակազմի հանդես գալն ու «Հայկական բանակ» ՌԳՀ-ի համար հոդվածներ հեղինակելը:

Նոր գաղափարների առաջքաշումը խրախուսելու նպատակով ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի «ՄՈՒԵՊ» հանդեսն ամեն տարի անցկացնում է փորձնական հոդվածների (*essay*) մրցույթ, որի նախաձեռնողներն են ԱՄՆ-ի Պաշտպանության նախարարը և Շտաբների պետերի միացյալ կոմիտեի նախագահը: Մրցույթին կարող են մասնակցել պրոֆեսիոնալ ռազմական կրթություն ստացող բոլոր անձինք, այդ թվում՝ օտարերկրացիներ: Մրցութային հոդվածում պետք է արծարծվեն ազգային անվտանգության տեսանկյունից կարևոր հարցեր: Մասնակցությունը խթանելու նպատակով հաղթողների (1–3-րդ տեղեր) համար սահմանվում է դրամական պարգև, իսկ հանդեսը շեշտում է նաև, որ մրցույթին մասնակցությունը համալսարանի ունկնդրի խոսքն անձամբ Պաշտպանության նախարարի համար լսելի դարձնելու և գործընկերների շրջանում հարգանք վաստակելու բացառիկ հնարավորություն է: Մրցույթում հաղթած հոդվածները տպագրվում են «ՄՈՒԵՊ» հանդեսում:

Բացի «ՄՈՒԵՊ» հանդեսից, ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի ռազմագիտական հրատարակչատունը լույս է ընծայում նաև գրքեր, համառոտ վերլուծական տեսություններ (*policy briefs*), հատուկ թողարկումներ (*occasional papers*), օրինակների վերլուծություն* (*case studies*), որոնք նպաստում են գիտական հետազոտությունների կատարմանը, ինչպես ներհամալսարանական ուսումնական գործընթացին, այնպես էլ ունկնդիրների ինքնակրթությանը, խթանում են ստեղծագործական միտքը, բանավեճերի ու քննարկումների առիթ տալիս:

ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի կազմում եղած յուրաքանչյուր կառուցվածքային միավորի** (ինստիտուտ, կենտրոն, քոլեջ) աշխատանքի արգասիքը հրատարակվում է առանձին պարբերականում: Դա բացատրվում է այն հանգամանքով, որ ՊԱՀ-ի այդ օղակներից յուրաքանչյուրում կատարվող հետազոտություններն ունեն ուրույն թեմատիկ ուղղվածություն և առանձնահատուկ մեթոդաբանություն, և դրանց արգասիքը մեկ պարբերականում զետեղելը նպատակահարմար չէ: ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ը նույնպես բաղկացած է լինելու ինստիտուտներից ու կենտրոններից, որոնցից յուրաքանչյուրը կարող է իր աշխատանքի արգասիքը հրատարակել առանձին պարբերականում: Այսինքն՝ կարելի է ակնկալել, որ ՊԱՀՀ-ի պարբերականների թիվը կաճի:

Ռ-Գ ՊՆ «Վոյեննայա միսլ» պարբերականը

Ռուսաստանի Դաշնության պաշտպանության նախարարության հիմնական ռազմատեսական պարբերականը՝ «Վոյեննայա միսլը» («Ռազմական միտք»), լույս է տեսնում ամիսը մեկ անգամ, 80 էջ ծավալով: Այն

* Օրինակների վերլուծությունը ուսուցման և հետազոտության մեթոդ է, որի էությունը կոնկրետ պրոբլեմային իրավիճակի (մասնավոր դեպքի) մանրամասն և բազմակողմանի վերլուծությունն է: Համաշխարհային կրթական պրակտիկայում օրինակների վերլուծության մեթոդը լայնորեն տարածվել է 1970–1980-ական թթ.: Արևմուտքի բուհերում տիպային օրինակների վերլուծությանն է հատկացվում ուսումնական ժամանակի միջինում 35–40 %-ը (տես, օրինակ, *Б. Е. Андюсева. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей. «Директор школы», 2010, № 4 (andjusev.narod.ru/b/Case-stady.doc)*):

** Օրինակ՝ Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը (*Institute for National Strategic Studies (INSS)*), Չանգվաժային ռչնչացման զենքերի հետազոտության կենտրոնը (*Center for the Study of Weapons of Mass Destruction (CSWMD)*) Զինված ուժերի արդյունաբերական քոլեջը (*Industrial College of the Armed Forces (ICAF)*) և այլն:

նախատեսված է ՌԴ- ՋՈՒ-ի բարձրագույն և ավագ հրամկազմի, ՌԴ ՊՆ գիտահետազոտական հաստատությունների մասնագետների, ռազմական ակադեմիաների, համալսարանների և ինստիտուտների պրոֆեսորադասախոսական կազմի և սպա ու նկնդիրների, պաշտպանական արդյունաբերության ձեռնարկությունների ղեկավարների համար:

Ներկայումս ամսագրի առջև դրված խնդիրներն են.

– 20-րդ և 21-րդ դդ. պատերազմներում և զինված հակամարտություններում ռազմական գործողությունների, հատկապես՝ ռազմավարության և օպերատիվ արվեստի հարցերին առնչվող փորձի վերլուծությունը և ապագա պատերազմների հնարավոր բնույթի գիտական կանխատեսումը,

– ռազմագիտության, ինչպես նաև հասարակական, բնական և տեխնիկական գիտությունների առանձին բնագավառների և պաշտպանական տեսանկյունից դրանց հետազոտական մեթոդաբանության լուսաբանումը,

– սպառազինության, ռազմական տեխնիկայի և ռազմատեխնիկական համագործակցության զարգացման հիմնական ուղղությունների վերաբերյալ տեղեկույթի հրապարակումը,

– զորքերի օպերատիվ պատրաստման, հատկապես՝ օպերատիվ-ռազմավարական գորավարժությունների փորձի ընդհանրացումը,

– ռազմական պատմության և ռազմական մտքի համաշխարհային պատմության առավել կարևոր էջերի լուսաբանումը,

– ռազմական ուսուցման ու դաստիարակության պրոբլեմների լուծման նպատակով ՋՈՒ-ի անձնակազմի բարոյահոգեբանական պատրաստման վերլուծությունը,

– պետության ռազմական կազմակերպվածքի գործունեության նորմատիվ-իրավական ապահովման վերլուծությունը¹⁵:

Այսպիսով՝ «Վոյեննայա միսլի» խմբագրությունից պահանջվում է նպատակել ռազմագիտության արդիական պրոբլեմների լուծմանը: Հարկ է նշել, որ «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսը ևս ունի նման սկզբունքով աշխատելու որոշակի փորձ. 2008 թվականից ի վեր նրա յուրաքանչյուր համար նվիրվում է ՀՀ ՋՈՒ-ի կենսագործունեության ոլորտներից մեկում իրագործվող պաշտպանական բարեփոխումների նպատակների, խնդիրների և ընթացքի վերլուծությանը: Տվյալ ոլորտում բարեփոխումների

¹⁵ Տես ամսագրի կայքէջը՝ «Военная мысль». Военно-теоретический журнал (<http://vm.milportal.ru/>):

իրականացման համար պատասխանատու պաշտոնյաները, դառնալով թեմատիկ հողավածի հեղինակ, «Հայկական բանակի» հետ համագործակցելու շնորհիվ ավելի լավ են պատկերացնում տիրող իրավիճակը, բարեփոխումների նպատակը և դրան հասնելու ուղիները: Բացի այդ, նրանց հողվածներն ընթերցելու շնորհիվ մեկ այլ պաշտոնյա, որը պատասխանատու է պաշտպանական բարեփոխումների այլ ոլորտի համար, ավելի լավ է պատկերացնում համագործակցության ընդհանուր եզրեր գտնելու ճանապարհները: Որպես արդյունք՝ «Հայկական բանակ» հանդեսը նպաստում է պաշտպանական բարեփոխումների արդյունավետ իրականացմանը:

«Վոյեննայա միսլ» ամսագրի արտասահմանյան ընթերցողների համար երեք ամիսը մեկ անգամ անգլերեն լեզվով լույս է ընծայվում «Միլիթարի ստուք» (*«Military Thought»*) ժողովածուն, որում զետեղվում են ռուսերեն տարբերակի առավել հետաքրքրական հողվածները: Դա հնարավորություն է տալիս ոչ միայն ամսագիրը դարձնելու արտասահմանյան մասնագետների համար ավելի մատչելի և ընկալելի, այլև գովազդելու ռուսաստանյան ռազմական գիտությունն ու պրակտիկան, սպառազինությունն ու ռազմական տեխնիկան:

Ռումինիայի ՊԱՀ-ի գիտահրատարակչական գործունեությունը

Ռումինիայի «Կարոլ Առաջին» պաշտպանական ազգային համալսարանը պատրաստում է անվտանգության և ազգային պաշտպանության ոլորտի զինվորական և քաղաքացիական մասնագետների, պետական համապատասխան մարմինների պատվերով կատարում է նշված ոլորտներում գիտական հետազոտություններ¹⁶: Համալսարանում ամբողջական և համալիր ուսումնական գործընթացի նպատակը գիտական գործիքակազմի և մեթոդաբանության համատեղումն է՝ խաղաղության, ճգնաժամի և պատերազմի ժամանակ մարտավարական ու ռազմավարական մակարդակներում ռազմական գործողությունների և առաջավարության սկզբունքների ու նորմերի գործածումը հեշտացնելու համար¹⁷:

Ռումինիայի Պաշտպանական ազգային համալսարանն ունի հրատա-

¹⁶ Տես «Carol I National Defence University». «Wikipedia». The free encyclopedia (http://en.wikipedia.org/wiki/Carol_I_National_Defence_University):

¹⁷ Տես «National Defence University «Carol I»» (<http://www.unap.ro/index.php/en/>):

րակչատուն, որի գործունեությունը միտված է հետևյալ պրոբլեմների օպտիմալ լուծմանը.

– ուսումնական գործընթացի ապահովում դասագրքերով, ուսումնական ձեռնարկներով և այլն,

– տարբեր բնագավառների (ռազմագիտություն, ռազմարվեստ, պատմություն, աշխարհաքաղաքականություն, տնտեսագիտություն, քաղաքագիտություն, սոցիոլոգիա, փիլիսոփայություն, հաղորդակցություն և հասարակայնության հետ կապեր) վերաբերյալ գրքերի խմբագրում, դրանց հրատարակում սահմանափակ կամ 500 օրինակից ավելի տպաքանակով՝ համալսարանում, Ջինված ուժերում և հասարակության մեջ կատարվող գիտական հետազոտություններին և ուսումնական գործընթացին օժանդակելու նպատակով,

– ««Կարոլ Առաջին» պաշտպանական ազգային համալսարանի տեղեկագիր» եռամսյա գիտական պարբերականի¹⁸ հրատարակում,

– կրթական և վարչարարական գործընթացների համար անհրաժեշտ ձևաթղթերի տպագրություն:

Հրատարակչատունը նպաստում է գրավոր ռազմական մշակույթի զարգացմանը, մշտապես մասնակցում է գրքերի ցուցահանդեսներին և ոլորտի այլ կարևոր միջոցառումների¹⁹:

Ռումինիայի ՊԱՀ-ի հրատարակչատան օրինակն ուսանելի է այն առումով, որ դրա գործունեության հիմնական նպատակներից մեկը ուսումնական գործընթացի ապահովումն է դասագրքերով, ուսումնական ձեռնարկներով: Ընդհանրապես, ցանկացած ռազմական բուհի հրատարակչական մարմնի խնդիրն է ուսումնական գործընթացի ապահովման համար հրատարակել դասագրքեր և ուսումնական ձեռնարկներ, դասախոսություններ, մեթոդական նյութեր և ուսումնամեթոդական փաստաթղթեր (ուսումնական ծրագրեր, մեթոդական ձեռնարկներ, մշակումներ, հրահանգներ և այլն), մենագրություններ, պրոֆեսորադասախոսական կազմի և ունկնդիրների գիտական աշխատությունների ժողովածուներ, գիտական, գիտագործնական և մեթոդական համաժողով-խորհրդակցութ-

¹⁸ Տես պարբերականի կայքէջը՝ «Buletinul Universitatii Nationale de Aparare «Carol I»» (<http://buletinul.unap.ro/>):

¹⁹ Տես «The Publishing House» (<http://www.unap.ro/index.php/en/the-publishing-house>):

յունների նյութեր, տեսական և գիտագործնական տեղեկագրեր, գիտահանրամատչելի գրականություն և այլն²⁰: Նշված տպագիր արտադրանքով ուսումնական գործընթացի ապահովման խնդիր ներկայումս արդեն լուծում է ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի գիտահրատարակչական կենտրոնը և շատ ավելի մեծ մասշտաբներով լուծելու է ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի գիտահրատարակչական կենտրոնը, ուստի ակնկալվում է գիտահրատարակչական կենտրոնի աշխատանքի ծավալի աճում նաև այդ պատճառով:

Պետք է նշել, որ նշված ամերիկյան, ռուսական և ռումինական հրատարակչությունները կարևորում են իրենց արտադրանքի մասին ընթերցող հանրության իրազեկումը: Նշված բոլոր պարբերականներն ունեն իրենց համացանցային կայքէջերը, որտեղ տեղադրված են պարբերականների ինչպես վերջին համարները, այնպես էլ համարների էլեկտրոնային պահոցը:

Արևմտյան և ռուսական ռազմական ուսումնական հաստատությունների հրատարակչատների օրինակը նկատի ունենալով՝ կարևոր ենք համարում ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի և ՊՆ այլ ռազմաուսումնական հաստատությունների, ինչպես նաև ՊԱՀՀ-ի և քաղաքացիական բուհերի միջև կապերի ընդլայնումը գրքափոխանակության ոլորտում, միմյանց տեղեկացումը յուրաքանչյուր բուհի հրատարակչական արտադրանքի մասին, մասնակցությունը տպագիր արտադրանքի ցուցահանդեսներին, ինչպես նաև առավել նշանակալի հրատարակչությունների շնորհանդեսների կազմակերպումը ՉԼՄ-ների մասնակցությամբ:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԳԻՏԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Այսպիսով՝ գիտական ճանաչողության ընթացքում գիտահրատարակչական գործունեության նպատակը նոր ստեղծված գիտելիքի արձանագրումն ու հաղորդումն է: ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի գիտահրատարակչական կենտրոնի գործունեությունն ուղղված է այն իմացաբանական խնդիրների լուծմանը, որոնք բխում են առաջին հերթին ռազմագիտության և պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտության զարգացման օրինաչափություններից:

²⁰ Տես, օրինակ, *В. Г. Кан*. В помощь начинающему автору и редактору. Ташкент, 2011, с. 9 (<http://akadmyd.uz/bibl/176.pdf>):

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ը ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ միջազգային ասպարեզում հանրությանը ներկայանալու է նաև իր գիտահրատարակչական կենտրոնի գործունեության արգասիքներով, ուստի դրանց որակը կլինի բուհի գիտական ներուժի և պրոֆեսորադասախոսական կազմի արհեստավարժության մակարդակի ցուցիչ: ԳՀԿ զարգացման հեռանկարային ուղղությունները որոշվում են ՊԱՀՀ-ի առաքելությամբ, նպատակներով և խնդիրներով: ՊԱՀՀ-ի առաքելությունն է ռազմավարական պաշտպանական-անվտանգային գիտելիքների ոլորտում համատեղ միջգերատեսչական ուսուցման միջոցով նպաստել Հայաստանի Հանրապետության Զինված ուժերի Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շուրջ միասնական գիտելիքի ու փոխհամաձայնեցված մասնագիտական գործունեության հիման վրա բարձրագույն ղեկավար կազմի համախմբմանը:

Հիմք ընդունելով ՀՀ ՊՆ ԱՈՀԻ-ն ՊԱՀՀ-ի կերպափոխելու նախագիծը և պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում գիտահրատարակչական գործունեության միջազգային փորձի վերլուծությունը՝ կարող ենք առանձնացնել ՊԱՀՀ-ի գիտահրատարակչական կենտրոնի զարգացման հետևյալ միտումները.

- պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում կատարվող տեսական և գիտակիրառական ռազմավարական հետազոտությունների տպագրական արգասիքների ծավալի աճում և թեմաների բազմազանացում,

- պարբերականների թվի մեծացում և դրանց ոլորտային բազմազանության էական աճում,

- թարգմանչական աշխատանքի ծավալի մեծացում և բազմազանացում՝ ազգային պաշտպանական-անվտանգային կրթության և հետազոտությունների ոլորտ արտերկրի առաջադիմական փորձագիտական ներուժի ներբերման, ինչպես նաև միջազգային գիտական ասպարեզում հայրենական (ՊԱՀՀ-ի) մասնագետների հետազոտությունների արգասիքների ներկայացման նպատակով,

- տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ռազմավարական խաղերի բնագավառների, անվտանգային քաղաքագիտության այլ ոլորտների ու ճյուղերի տերմինների եռալեզու բացատրական բառարանների ստեղծում,

- ուսումնական գործընթացի ապահովում յուրաքանչյուր մասնագիտության գծով ուսումնական, ուսումնամեթոդական և գիտական գրակա-

նությամբ, այդ թվում՝ ոլորտային թարգմանաբացատրական բառարաններով,

– գիտահրատարակչական գործունեության բնագավառում գիտական հետազոտությունների կատարում, միջազգային առաջավոր փորձի ուսումնասիրում ու տեղայնացում, այդ թվում՝ արտասահմանյան բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների հետ կապերի սերտացման, փորձի փոխանակման և որակավորման բարձրացման նպատակով գործուղումների միջոցով:

ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒԲՁ

*Տ. Տ. ՔՈՉԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ՊՆ աշխատակազմի վերահսկիչ վարչության պետի տեղակալ,
Ս. Գ. ԿԵԳԻՇՅԱՆ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետի խորհրդական-իրավաբան*

Պաշտպանական ոլորտում իրագործվող բարեփոխումների շրջանակում¹ ձեռնարկված իրավական վերափոխումների կարևոր խնդիրներից էին ՀՀ պաշտպանության նախարարության գործառնների, ռազմաբժշկական հաստատությունների, ռազմակրթական ու ռազմագիտական հաստատությունների, ինչպես նաև ՊՆ համակարգում

գործող մշակութային ու լրատվական կառույցների գործունեության օրենսդրական հիմքերի հստակեցումը, զինվորական ծառայության առանձնահատկությունների հաշվառմամբ դրանց իրավական կարգավիճակի սահմանումը²: Բանն այն է, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարության գործառնների, հոսպիտալային օղակի, գործող և ստեղծվող ռազմաուսումնական ու ռազմագիտական հաստատությունների, նախարարության ենթակայությամբ գործող զինվորական քանգարանների, «Եռաբլուր» պանթեոնի, լրատվական ծառայությունների գործունեության իրավական հիմքերը սահմանված չէին որևէ նորմատիվ իրավական ակտով: Այդ պատճառով ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի՝ նշված կարգավիճակների հաստատություններն իրենց գործառններն իրականացնում էին

¹ Տես *Ս. Ս. Նազարյան*, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանական ոլորտի օրենսդրական բարեփոխումների հիմնական ուղղությունները բանակաշինության արդի փուլում, նաև՝ *Ս. Գ. Սեդրակյան*, Պաշտպանական բարեփոխումների իրավաբանական ապահովումը բանակաշինության համատեքստում: «Հայկական բանակ», 2008, հմ. 2–3:

² Տես ՀՀ Կառավարության 2013 թ. հուլիսի 18-ի «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2013 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» հմ. 800-Ն որոշումը, հավելված 1, կետ 106 («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2013, հմ. 44 (984).1):

առանց գործունեության հստակ կազմակերպական-իրավական տեսակի սահմանման և մի շարք դեպքերում առանց օրենքում որպես պարտադիր պայման ամրագրված լիցենզավորման, ինչը հակասում է ՀՀ օրենսդրության պահանջներին³:

Այսպես. ՀՀ պաշտպանության նախարարության գործառնատերի կարգավիճակի չհստակեցված լինելու պատճառով նրանք, չունենալով պետական գրանցում, հաճախ ստիպված էին հանդես գալ որպես գործատու՝ պայմանագրային հիմունքներով պաշտոնի նշանակելով վարձու աշխատողների, ինչը հակասում էր քաղաքացիաիրավական օրենսդրությանը: ՌԻստի պետք էր արագորեն կանոնակարգել Ձինված ուժերի նշված կառույցների իրավական կարգավիճակն ու գործունեությունը, դրանց գործառնությունները համապատասխանեցնել օրենսդրության ու որդեգրված քաղաքականության պահանջներին:

Այս խնդիրը լուծվեց «Ձորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի ընդունմամբ⁴: Մասնավորապես՝ այդ օրենքի համաձայն ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում ռազմատուսումնական ու ռազմագիտական հաստատություններ պետք է ստեղծի ՀՀ Կառավարությունը, սակայն դրանց կանոնադրության, կառուցվածքի, անձնակազմի թվաքանակի, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ գենքի և զինամթերքի կազմի, դրա օգտագործման կարգի հաստատման իրավունքը ՀՀ Կառավարությունը կարող է վերապահել ՀՀ պաշտպանության նախարարին⁵:

Նոր օրենքի ընդունմամբ օրենսդրական հիմք ձևավորվեց ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում արտասահմանյան առաջավոր փորձի հիման վրա մի այնպիսի մասնագիտացված հաստատություն ստեղծելու համար, որտեղ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտի տարբեր գերատեսչությունների պաշտոնատար անձանց համար կրթական ծրագրերի իրականացմամբ լուծվեն ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային համակարգի ղեկավար կադրերի պատրաստման և պետության ռազմաքաղաքական ղեկավարության համար պաշտպանական անվտանգային ոլոր-

³ Տես «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ 2001 թ. մայիսի 30-ի հմ. ՀՕ-193 օրենքը, հոդ. 7 («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2001, հմ. 26 (158)):

⁴ Տես «Ձորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» ՀՀ 2015 թ. հունիսի 22-ի հմ. ՀՕ-99 օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2015, հմ. 46 (1135)):

⁵ Տես նույն տեղում, հոդ. 6:

տում հետազոտությունների կատարման խնդիրները: Խոսքը ՀՀ պաշտպանության նախարարության Դրաստամատ Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կերպավորմանը ՀՀ պաշտպանության նախարարության Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի ստեղծման մասին է:

ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի մոդելի տեղայնացմանը Հայաստանում Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի հիմնելու գաղափարը և նախագիծը՝ որպես գիտափորձ, հղացել է գեներալ-մայոր, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հայկ Քոթանջյանը՝ ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանում իր ակադեմիական ստաժավորման ժամանակ⁶: Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի նպատակներն են պետության ռազմաքաղաքական դեկլարության համար պաշտպանական-անվտանգային ռազմավարական հետազոտությունների կատարումը և ռազմավարական որոշումներ կայացնող ապագա դեկլարանտների կրթությունն ու վերապատրաստումը:

Այսպիսով՝ «Ձորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքը հնարավորություն տվեց ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում ստեղծելու մի հիմնարկ, որը, լինելով պետական լիազոր մարմնի կազմում, դրա հետ մեկտեղ, ունենա և՛ զինվորական հաստատության կարգավիճակ, և՛ արդյունավետ գիտակրթական գործունեության համար անհրաժեշտ ճկունություն և ազատությունների լայն շրջան:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս ձևավորվել է գիտակրթական հաստատություններին հիմնադրամի իրավական կարգավիճակ տալու պրակտիկա: Սակայն նման մոտեցումը, մեր կարծիքով, այնքան էլ արդարացված չէ. օրենսդիրը «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքն ընդունելիս նկատի չի ունեցել, որ գիտակրթական հաստատությունները կարող են գործել հիմնադրամների կարգավիճակով, և «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսված է եղել հենց հիմնադրամներին բնորոշ խնդիրներն ու գործառույթները կարգավորելու համար, իսկ դրանք էապես տարբերվում են գիտակրթական հաստատությունների խնդիրներից ու գործառույթներից⁷:

⁶ Տես Հ. Ս. Քոթանջյան, Պաշտպանական կրթության բարեփոխմանը՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից: «Աշխատանքային տետրեր», 2012, հմ. 4:

⁷ Տես «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ 2002 թ. դեկտեմբերի 26-ի հմ. ՀՕ-516-Ն օրենքը, հոդ. 3 («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2003, հմ. 9 (244)):

Նման տարիմաստությունից խուսափելու նպատակով որոշվեց ընդօրինակել արևմտյան առաջատար համալսարանների, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի, որոշ կազմակերպախրավական տարրեր, այն է՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում ստեղծվող «Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանը» պետք է ունենա պետական հիմնարկի կազմակերպախրավական ձև, իսկ դրա ֆինանսական ճկունությունն ապահովվելու համար ստեղծել նաև «Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի գիտակրթական գործունեությանը աջակցող» հիմնադրամը: Սրանց նախատիպերն են ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանը և նրա հիմնադրամը:

Եվ այսպես. ՀՀ ՊՆ «Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարան» պետական հիմնարկը իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող հաստատություն է, որը կոչված է ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում իրականացնելու ռազմավարական գիտատեսական ու գիտակիրառական հետազոտական գործունեություն, բարձրագույն, հետբուհական մասնագիտական և լրացուցիչ կրթություն, կատարելու գիտահրատարակչական աշխատանքներ: Նախատեսվում է, որ միասնական գիտելիքի ու փոխհամաձայնեցված մասնագիտական գործունեության հիման վրա բարձրագույն մագիստրոսական և լրացուցիչ կրթության ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև առաջավոր միջազգային փորձի ներբերման միջոցով ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ում պատրաստվելու է արհեստավարժ գիտագործնական կադրային ներուժ, ՀՀ Զինված ուժերի Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շուրջ համախմբվելու է ՀՀ պետական համակարգի ղեկավար կազմը, պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում ռազմավարական հետազոտությունների կատարմամբ ապահովվելու է ռազմավարական որոշումների ընդունման (անվտանգային միջավայրի ճշգրիտ գնահատման, արդի մարտահրավերների ու հնարավոր աշխարհաքաղաքական զարգացումների կանխատեսման) գիտական հենքը: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանն իր հիմնադրամով կարող է դառնալ նախատիպ և կազմակերպախրավական առումով օրինակ՝ հանրապետությունում ստեղծվելիք հետազոտական համալսարանների համար:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՔԱՅԼԵՐԻ
ՀԱԶՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ*

Ընդունված է 2015 թվականի հունիսի 22-ին

ԶՈՐԱՄԱՍԵՐԻ ԵՎ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Գ Լ ՈՒ Խ 1

ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ԳՐՈՒՅԹՆԵՐ

Հոդված 1. Օրենքի կարգավորման առարկան

1. Սույն օրենքով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համակարգի գորամասերի, ռազմաբժշկական, ռազմաուսումնական, ռազմագիտական, մշակութային և լրատվական բնույթի զինվորական հաստատությունների ստեղծման, գործունեության իրականացման, դրանց իրավական վիճակի հետ կապված հարաբերությունները:

Հոդված 2. Օրենքի հիմնական հասկացությունները

1. Սույն օրենքում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները.

1) **գորամաս`** Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության պետական հիմնարկի կարգավիճակ ունեցող զինվորական մարմին` գորամիավորում, միավորում, առանձին զինվորական կառույց, որի գործունեության նպատակն է խաղաղ ժամանակ մարտական պատրաստականության և մարտական հերթապահության խնդիրների, մարտական պատրաստության, ինչպես նաև օրենքով սահմանված այլ գործառնությունների իրականացման միջոցով երաշխավորել, իսկ պատերազմի ժամանակ մարտական կիրառման միջոցով ապահովել Հայաստանի Հանրապետության զինված պաշտպանությունը.

* «Ձորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» ՀՀ 2015 թ. հունիսի 22-ի հմ. ՀՕ-99 օրենքը («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր», 2015, հմ. 46 (1135), <http://www.arlis.am/>):

2) **զինվորական հաստատություն**՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության պետական հիմնարկի կարգավիճակ ունեցող ռազմաբժշկական, ռազմաուսումնական (ռազմագիտական) կամ մշակութային կամ լրատվական բնույթի գործունեություն իրականացնող զինվորական մարմին, որի գործունեության նպատակն է ապահովել օրենքով սահմանված՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համապատասխան խնդիրների և գործառույթների իրականացումը: Ձինվորական հաստատությունների ռազմական բնույթն արտահայտվում է դրանցում զինվորական ծառայության կազմակերպմամբ, դրանց նկատմամբ օպերատիվ-մարտավարական խնդիրների առաջադրման հնարավորությամբ:

3) **գորամասի իրական անվանում**՝ գորամասի տեսակը և գործունեության բնույթը բնորոշող տեղեկություն:

4) **գորամասի պայմանական համար**՝ գորամասին տրվող թվերի հաջորդականություն:

Գ Լ ՈՒ Խ 2

ՁՈՐԱՄԱՍԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ, ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդված 3. Ձորամասի ստեղծումը

1. Ձորամասը ստեղծվում է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի հրամանով:

2. Ձորամասի ստեղծման հրամանով հաստատվում են գորամասի՝

1) իրական անվանումը և պայմանական համարը:

2) տեղաբաշխման վայրը:

3) գործունեության խնդիրները, նպատակները և գործառույթները:

4) կանոնադրությունը:

5) կառուցվածքը, թվաքանակը, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այլ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմը, դրա օգտագործման կարգը:

6) գործունեության հետ կապված՝ սույն օրենքով, այլ օրենքներով և իրավական ակտերով սահմանված այլ նորմեր:

3. Ձորամասի ստեղծման վերաբերյալ տեղեկություններն օրենքով սահմանված կարգով կարող են համարվել պետական գաղտնիք:

Հոդված 4. Չորամասի գործունեությունը և իրավական վիճակի առանձնահատկությունները

1. Չորամասի գործունեության իրավական հիմքն են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը, սույն օրենքը և այլ օրենքները, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերը և կարգադրությունները, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումները, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի հրամանները:

2. Չորամասում զինվորական կամ պետական այլ ծառայություն անցնելու, ինչպես նաև աշխատանքային հարաբերությունները սահմանվում են օրենքներով և այլ իրավական ակտերով:

3. Չորամասի գտնվելու վայրը նրա մշտական տեղաբաշխման վայրն է:

4. Չորամասն ունի Հայաստանի Հանրապետության պետական զինանշանի պատկերով և զորամասի պայմանական համարով կլոր կնիք, կարող է ունենալ զորամասի պայմանական համարով ձևաթղթեր, խորհրդանիշ և անհատականացման այլ միջոցներ: Չորամասն ունի ինքնուրույն հաշվեկշիռ:

5. Չորամասի գույքը ձևավորվում է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կողմից զորամասին հանձնված (ամրացված) գույքից, որը հաշվառվում է զորամասի հաշվեկշռում:

6. Չորամասի կողմից իրեն հանձնված (ամրացված) գույքի նկատմամբ իրավունքը ներառում է գույքն ինքնուրույն օգտագործելու և տիրապետելու իրավունքը: Չորամասն իրավունք չունի իրեն հանձնված (ամրացված) գույքը կամ դրա նկատմամբ իր իրավունքներն օտարել, գրավ դնել, հանձնել վարձակալության կամ անհատույց օգտագործման կամ հավատարմագրային կառավարման: Սույն մասով նախատեսված գույքն անհատույց օգտագործման իրավունքով տրամադրելու սահմանափակումը չի տարածվում օրենքով սահմանված զինծառայողների հանդերձանքի ապահովության վրա:

7. Չորամասին հանձնված (ամրացված) գույքին հասցված վնասի վերականգնման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով և «Ձինծառայողների նյութական պատասխանատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

8. Ձորամասի պահպանման ծախսերը ֆինանսավորվում են Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցներից, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ ֆինանսական աղբյուրներից: Ձորամասի ֆինանսական գործառնություններն իրականացվում են «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, ֆինանսական կառավարման և հսկողության գործընթացը կարգավորող այլ օրենքներով ու իրավական ակտերով սահմանված կարգով:

9. Ձորամասերի կարիքների համար գնումները կատարվում են «Գնումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

10. Ձորամասի պաշտոնատար անձանց իրավունքները և պարտականությունները սահմանվում են «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի ներքին ծառայության կանոնագիրքը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և այլ օրենքներով, գորամասի կանոնադրությամբ:

11. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի կողմից վերապահված իրավասությունների սահմաններում գորամասը Հայաստանի Հանրապետության անունից կարող է ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող, զինվորական ծառայության կամ աշխատանքային իրավահարաբերություններում հանդես գալ կնքվող համապատասխան պայմանագրի կողմ:

Գ Լ ՈՒ Խ 3

ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ, ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ԱՌՆԵՂՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդված 5. Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունների ստեղծումը և գործունեությունը, դրանց իրավական վիճակի առանձնահատկությունները

1. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ռազմաբժշկական հաստատությունները (այսուհետ՝ ռազմաբժշկական հաստատություններ) ստեղծվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ:

2. Ռ-ազմաբժշկական հաստատություն ստեղծելու մասին որոշմամբ հաստատվում են ռազմաբժշկական հաստատության՝

- 1) անվանումը.
- 2) գտնվելու վայրը.
- 3) գործունեության խնդիրները, նպատակները և գործառույթները.
- 4) կանոնադրությունը.

5) կառուցվածքը, թվաքանակը, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմը, դրա օգտագործման կարգը.

6) գործունեության հետ կապված՝ սույն օրենքով, այլ օրենքներով և իրավական ակտերով սահմանված այլ նորմեր:

3. Ռ-ազմաբժշկական հաստատություն ստեղծելու մասին որոշմամբ ռազմաբժշկական հաստատության կանոնադրության, կառուցվածքի, թվաքանակի, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմի, դրա օգտագործման կարգի հաստատման իրավունքը կարող է վերապահվել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին: Ռ-ազմաբժշկական հաստատությանը կարող է տրվել զորամասի պայմանական համար:

4. Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունների տեսակներն են՝ հոսպիտալները, առանձին բժշկական ջոկատները, առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող հաստատությունները, հիգիենիկ հսկահամաճարակային անվտանգության սպահովման ծառայությունները:

5. Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունները բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնում են օրենքով սահմանված կարգով տրված լիցենզիայի հիման վրա: Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունները բժշկական օգնության և սպասարկման գործունեությունն իրականացնում են «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով՝ բժշկական օգնության և սպասարկման հիմնական տեսակների կազմակերպման ձևերին համապատասխան:

6. Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունների գործունեության նկատմամբ տարածվում են սույն օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանված՝ զորամասերի գործունեությանը ներկայացվող պահանջները: Ռ-ազմաբժշկական հաստատությունների կարիքների համար գնումները կատարվում են «Գնումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

7. Ռազմաբժշկական հաստատությունները կարող են իրականացնել նաև քաղաքացիների բժշկական օգնության և սպասարկման վճարովի ծառայությունների մատուցում, որի կարգն ու պայմանները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության և Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարների համատեղ նորմատիվ հրամանով:

Հոդված 6. Ռազմաուսումնական հաստատությունների ստեղծումը և գործունեությունը, դրանց իրավական վիճակի առանձնահատկությունները

1. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ռազմաուսումնական հաստատությունները (այսուհետ՝ ռազմաուսումնական հաստատություններ) ստեղծվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ:

2. Ռազմաուսումնական հաստատություն ստեղծելու մասին որոշմամբ հաստատվում են ռազմաուսումնական հաստատության՝

- 1) անվանումը.
- 2) գտնվելու վայրը.
- 3) գործունեության խնդիրները, նպատակները և գործառույթները.
- 4) կանոնադրությունը.

5) կառուցվածքը, թվաքանակը, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմը, դրա օգտագործման կարգը.

6) գործունեության հետ կապված՝ սույն օրենքով, այլ օրենքներով և իրավական ակտերով սահմանված այլ նորմեր:

3. Ռազմաուսումնական հաստատություն ստեղծելու մասին որոշմամբ ռազմաուսումնական հաստատության կանոնադրության, կառուցվածքի, թվաքանակի, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմի, դրա օգտագործման կարգի հաստատման իրավունքը կարող է վերապահվել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին: Ռազմաուսումնական հաստատությանը կարող է տրվել գորսամասի պայմանական համար:

4. Ռազմաուսումնական հաստատություններն իրականացնում են միջնակարգ, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթական ծրագրեր՝ օրենքով սահմանված կարգով տրված լիցենզիայի հիման վրա: Ռազմաուսումնական հաստատությունների կողմից կրթության գործընթացը կազմակերպվում է «Կրթության մասին»

Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով՝ պետական կրթական չափորոշիչներին և կրթական ծրագրերին համապատասխան: Ռազմատուսումնական հաստատության գործունեության և կառավարման համակարգի առանձնահատկությունները սահմանվում են ռազմատուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ:

5. Բարձրագույն ռազմատուսումնական հաստատությունները կարող են գործել համագորային կամ ռազմագիտական համալսարանի կամ ինստիտուտի ձևով:

6. Ռազմատուսումնական հաստատությունների գործունեության նկատմամբ տարածվում են սույն օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանված՝ զորամասերի գործունեությանը ներկայացվող պահանջները:

Ռազմատուսումնական հաստատությունների կարիքների համար գնումները կատարվում են «Գնումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

7. Ռազմատուսումնական հաստատություններ ընդունելության, ռազմատուսումնական հաստատություններում զինվորական ծառայության կազմակերպման, զինվորական կամ պետական այլ ծառայություն անցնելու, ինչպես նաև աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են օրենքով և ռազմատուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ:

8. Սույն հոդվածի համաձայն՝ ռազմատուսումնական հաստատությունների ստեղծմանը և գործունեությանը վերաբերող նորմերը տարածվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ռազմագիտական բնույթի հաստատությունների ստեղծման և գործունեության իրականացման վրա:

9. Ռազմատուսումնական հաստատության կարգավիճակ կարող է տրվել նաև բարձրագույն ուսումնական հաստատության կառուցվածքային ստորաբաժանմանը, որի գործունեության առանձնահատկությունները սահմանվում են բարձրագույն ուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ:

Հոդված 7. Մշակութային և լրատվական բնույթի զինվորական հաստատությունների ստեղծումը և գործունեությունը, դրանց իրավական վիճակի առանձնահատկությունները

1. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության մշակութային և լրատվական բնույթի զինվորական հաստատություն-

ները (այսուհետ՝ զինվորական մշակութային և լրատվական հիմնարկներ) ստեղծվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ:

2. Ձինվորական մշակութային կամ լրատվական հիմնարկ ստեղծելու մասին որոշմամբ հաստատվում են հիմնարկի՝

- 1) անվանումը.
- 2) գտնվելու վայրը.
- 3) գործունեության խնդիրները, նպատակները և գործառույթները.
- 4) կանոնադրությունը.

5) կառուցվածքը, թվաքանակը, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմը, դրա օգտագործման կարգը.

6) գործունեության հետ կապված սույն օրենքով, այլ օրենքներով և իրավական ակտերով սահմանված այլ նորմեր:

3. Ձինվորական մշակութային կամ լրատվական հիմնարկ ստեղծելու մասին որոշմամբ հիմնարկի կանոնադրության, կառուցվածքի, թվաքանակի, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմի, դրա օգտագործման կարգի հաստատման իրավունքը կարող է վերապահվել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին: Ձինվորական մշակութային կամ լրատվական հիմնարկին կարող է տրվել զորամասի պայմանական համար:

4. Ձինվորական մշակութային հիմնարկները կարող են գործել ռազմական թանգարանի, պանթեոնի կամ հուշահամալիրի, սպայի տան տեսքով:

5. Ձինվորական լրատվական հիմնարկները կարող են գործել պաշտոնաթերթի, էլեկտրոնային լրատվամիջոցի, ռազմագիտական հանդեսի տեսքով, ինչպես նաև իրենց գործունեությունն իրականացնել հեռուստատեսային և ռադիոլրատվական ծրագրերի միջոցով:

6. Ձինվորական մշակութային և լրատվական հիմնարկների ստեղծման և գործունեության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են «Ձանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, սույն օրենքով և այլ օրենքներով ու իրավական ակտերով, հիմնարկի կանոնադրությամբ:

7. Ձինվորական մշակութային և լրատվական հիմնարկների գործունեության նկատմամբ տարածվում են սույն օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանված՝ զորամասերի գործունեությանը ներկայացվող պահանջները:

Չհինվորական մշակութային և լրատվական հիմնարկների կարիքների համար գնումները կատարվում են «Գնումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

8. Չհինվորական մշակութային և լրատվական հիմնարկներում զինվորական ծառայության կազմակերպման, զինվորական կամ պետական այլ ծառայություն անցնելու, ինչպես նաև աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են օրենքով, հիմնարկի կանոնադրությամբ:

Գ Լ ՈՒ Խ 4

ԵԶՐԱՓՈՒԿ ԵՎ ԱՆՅՈՒՄԱՅԻՆ ԳՐՈՒՅԹՆԵՐ

Հոդված 8. Օրենքի ուժի մեջ մտնելը

1. Սույն օրենքն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակման օրվան հաջորդող տասներորդ օրը:

2. Սույն օրենքով սահմանված գործմասերի և զինվորական հաստատությունների ստեղծման ու գործունեության հետ կապված իրավական ակտերը ենթակա են ընդունման սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում:

**Հայաստանի Հանրապետության
Նախագահ**

Ս. Սարգսյան

2015 թ. հուլիսի 14

Երևան

ՀՕ-99-Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ

Հ Ր Ա Մ Ա Ն

№ 5

«07» 01 2007թ.

ք. Երևան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին ռազմավարական հետազոտություններով, գիտահետազոտական-վերլուծական նյութերով ապահովելու, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության դեկավար կազմի ու զինված ուժերի բարձրագույն սպայակազմի ռազմավարական ուսուցումը և վերապատրաստումը կազմակերպելու նպատակով

Հ Ր Ա Մ Ա Յ ՈՒ Մ Ե Մ.

1. Հաստատել «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կանոնադրությունը» (կցվում է):

2. Հրամանի կատարման հսկողությունը ստանձնում է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարը:

3. Հրամանը հասցնել ՀՀ պաշտպանության նախարարի տեղակալներին, ՀՀ ՊՆ և ԶՈՒ-ի ԳՇ վարչություններին, առանձին բաժիններին, ծառայություններին պետերին, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության տնօրենին և ՀՀ ոստիկանության պետին:

ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Մ. Ս Ա Ր Գ Ս Յ Ա Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ «ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ*

24 Գեկտեմբեր 2015, 1537 - Ն

Հիմք ընդունելով «Զորամասերի և զինվորական հաստատությունների կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը որոշում է.

1. Ստեղծել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ենթակայության «Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարան» պետական հիմնարկ (այսուհետ՝ համալսարան):

2. Համալսարանի գտնվելու վայրն է՝ Հայաստանի Հանրապետություն, քաղ. Երևան, Կ. ՌԻլինցու փող., 56/6 հասցեն:

3. Սահմանել, որ համալսարանի գործունեության նպատակը, խնդիրները և գործառույթներն են՝

1) Հայաստանի Հանրապետության ռազմաքաղաքական ղեկավարության համար պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում գիտատեսական և գիտակիրառական ռազմավարական հետազոտությունների իրականացումը.

2) պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում բարձրագույն մասնագիտական (մագիստրատուրա), հետբուհական մասնագիտական (ասպիրանտուրա և դոկտորանտուրա) և լրացուցիչ կրթության իրականացումը.

3) ռազմավարական պաշտպանական-անվտանգային ոլորտում որակավորված բարձրագույն ղեկավար կազմի ձևավորումը.

4) գիտահետազոտական և գիտակրթական նորարարական մեթոդների, այդ թվում՝ ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության ներմուծումն ու կիրառումը.

* Որոշման տեքստը բերված է «Հայաստանի Հանրապետության էլեկտրոնային կառավարում» կայքից (<https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/26769/>):

5) ազգային պաշտպանական-անվտանգային կրթության և հետազոտությունների ոլորտում միջազգային փորձագիտական ներուժի օգտագործումը:

4. Սահմանել, որ համալսարանի կառավարման բարձրագույն մարմինը խորհուրդն է, որը բաղկացած է նախագահից և 19 անդամից: Խորհրդի նախագահը Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարն է, իսկ տեղակալները՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի տեղակալը և համալսարանի պետը: Խորհրդի անդամներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարը, Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ղեկավար-նախարարի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության տնօրենի տեղակալը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետի տեղակալը, իսկ մյուս 7 անդամներին նշանակում է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարը՝ համալսարանի պետի ներկայացմամբ:

5. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին՝ սույն որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկամսյա ժամկետում՝

1) հաստատել համալսարանի կանոնադրությունը և կառուցվածքը, անձնակազմի թիվը, հանձնվող (ամրացվող) գույքի, այդ թվում՝ զենքի և ռազմամթերքի կազմը, դրա օգտագործման կարգը:

2) ապահովել համալսարանի պետական հաշվառումը Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությանը հատկացված միջոցների հաշվին:

6. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակմանը հաջորդող օրվանից:

**Հայաստանի Հանրապետության
Վարչապետ**

Հովիկ Աբրահամյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
Հ Ր Ա Մ Ա Ն

Ձև 878 - Ա/Բ

« 08 » 10 2009

«ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ»-ում ասպիրանտուրա բացելու մասին

Հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001թ. հուլիսի 20-ի N 662 որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում ասպիրանտուրայում և դոկտորանտուրայում ուսուցման կարգ»-ի 6-րդ, 7-րդ կետերի պահանջները և հաշվի առնելով «ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի»-ի 15.09.2009թ. գրությամբ ներկայացված առաջարկությունը ասպիրանտուրա բացելու վերաբերյալ, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարի 23.12.2002թ. N 694-Մ հրամանով հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության ասպիրանտուրայի և դոկտորանտուրայի բացման և դադարեցման փորձաքննության չափանիշներ»-ով Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից անցկացված փորձաքննության արդյունքները

Հ Ր Ա Մ Ա Յ ՈՒ Մ Ե Մ

1. «ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտ»-ում բացել ասպիրանտուրա հետևյալ մասնագիտությունների գծով.
ԻԳ 00.02. «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ»
ԻԳ 00.04. «Միջազգային հարաբերություններ»
2. Հրամանի կատարման հսկողությունը վերապահում են ինձ:
3. Հրամանը ուժի մեջ է մտնում հրապարակման հաջորդ օրվանից:

Նախարար՝

Ա. ԱՇՈՏՅԱՆ

04. 03. 2009թ.

Լ. 18 ՇԽ

Հ Ր Ա Մ Ա Ն

Քաղաքական ինստիտուցիաների և գործընթացների և միջազգային հարաբերությունների 056 մասնագիտական խորհրդի մասին

1. Ստեղծել ՀՀ ՊՆ Դ.Կանաչյանի անվան Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուցիոնալ գործող ՀՀ ԲՈՀ-ի Քաղաքական ինստիտուցիաների և գործընթացների և միջազգային հարաբերությունների 056 մասնագիտական խորհուրդի հետևյալ կազմով.

Ազգանուն, անուն, հայրանուն	Գիտական աստիճանը	Թվանիշը խորհրդում
1. Քոթանջյան Հայկ Սարգսի (նախագահ)	քաղ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.02
2. Սարգսյան Սարիամ Մամիկոնի (նախագահի տեղակալ)	քաղ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.02
3. Տեր-Սաթևոսյան Վահրամ Համազասպի (գիտքնարտուղար)	պարմ. գիտ. բեկնածու	Է.00.02
4. Զոհրաբյան Էդիկ Արտեմի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04
5. Կիրակոսյան Արման Զոնի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04, Ի9.00.02
6. Հովհաննիսյան Նիկոլայ Հովհաննեսի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04
7. Շիրինյան Լևոն Դազարի	քաղ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.02
8. Չոբանյան Պավել Աշոփի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04
9. Պերրոսյան Գեղամ Հարությունի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04
10. Սիմոնյան Արամ Հրաչիկի	պարմ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.04
11. Քեոյան Գարիկ Միշայի	քաղ. գիտ. դոկտոր	Ի9.00.02

2. Քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների և միջազգային հարաբերությունների խորհրդին թույլատրել օրենսդրությունների պաշտպանություններ կազմակերպել Հայաստանի գիտական աստիճանաշնորհման անվանապանկի հեղինակ մասնագիտություններով:

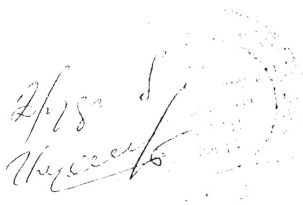
ԻԳ.00.02 - Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ – քաղաքական գիտություններ:

ԻԳ.00.04 - Միջազգային հարաբերություններ -- պարմական գիտություններ:

3. Քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների և միջազգային հարաբերությունների խորհրդի գործունեության ժամկետը սահմանել մինչև 2011թ. դեկտեմբերի 31-ը:

Հիմք. ՀՀ Պաշտպանության նախարար Ա.Օհանյանի 23.02.2009թ. հ. ՊՆ/510-123 միջնորդությունը, ՀՀ Կրթության և գիտության նախարար Ա.Սեյրանյանի 17.12.2008թ. համաձայնությունը և Ազգային ռազմավարական ինստիտուտի պետ Հ.Քոթանջյանի 26.12.2007թ. հ. 318 և ԵՊՀ ռեկտոր Ա.Սիմոնյանի հետ համապետ 12.12.2008թ. հ. 328 հայերերը:

ԲՈՀ-ի նախագահ

Ա. Յոշունյան

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԱՏԵՂԾՄԱՆ ԴԱՆԱՊԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶ*

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԵՂԻՆԱԿ ԵՎ ԳԻՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ.

Հայկ Քոթանջյան, գեներալ-մայոր, քաղաքական գիտությունների դոկտոր (Ռ-Գ), քաղաքագիտության պրոֆեսոր, ԱՄՆ-ի Պաշտպանության ազգային համալսարանի հրավիրված առաջատար պրոֆեսոր և Հարվարդի համալսարանի Ջ. Քենեդիի անվան Պետությունագիտության դպրոցի հրավիրված հետազոտող, Ռ-Գ Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, հակահարկչության գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ), ՀԱՊԿ-ի գիտափորձագիտական խորհրդի անդամ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԳԱՏՈՒՆԵՐ.

Պաշտպանության ազգային համալսարան (ԱՄՆ)՝ Էնն Մոյսան, ԱՄՆ-ի ռազմաօդային ուժերի գեղապետ, ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի շտաբի պետ և ավագ գիտաշխատող, դոկտոր *Յուջին Ռոսներ*, ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, դոկտոր *Ջեյմս Քիզլ*, գեղապետ (պաշտոնաթող), ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի Դուայթ Էյզենհաուերի անվան ազգային անվտանգության և ռետուրսների ռազմավարության դպրոցի պրոֆեսոր, ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի՝ գիտության գծով նախկին պրոռեկտոր, դոկտոր *Թերնաս Սաբոնիս-Հեյֆ*, ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի ռազմական քոլեջի պրոֆեսոր

Հարվարդի համալսարան՝ պրոֆեսոր *Թեդ Օլսթրյոմ*, ԱՄՆ-ի ռազմաօդային ուժերի գեներալ-լեյտենանտ (պաշտոնաթող), Ջ. Քենեդիի անվան Պետությունագիտության դպրոցի Ազգային անվտանգության ծրագրի ղեկավար, *Սերգեյ Կոնոպլյով*, Ջ. Քենեդիի անվան Պետությունագիտության դպրոցի Սևծովյան ավազանի անվտանգության ծրագրի տնօրեն

Ռ-Գ Նախագահին առընթեր Պեյրական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիա (ՊԾՌԱ)՝ պրոֆեսոր *Ալեքսեյ Պրոխոնժև*, գեներալ-մայոր, տնտեսագիտության դոկտոր, Ազգային անվտանգության ամբիոնի վարիչ,

* ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ստեղծման գիտական նախագիծը մշակվել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ում 2003–2004 թթ. գեներալ-մայոր Հ. Քոթանջյանի ակադեմիական ստաժավորման ընթացքում և պաշտպանվել է ԱՄՆ-ի ՊԱՀՀ-ի ԱՌՀԻ-ի գիտական խորհրդում:

	Միջոցառումներ	Անցկացման ժամկետը														
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի ստեղծման գիտական նախագծի մշակում ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ում															
2.	ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի ԱՌ-ՀԻ-ում գիտական ստաժավորման ընթացքում «Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման հիմնական ուղեցույցները Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում» մենագրությունը՝ որպես ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարության միջգերատեսչական մշակման գիտամեթոդաբանական հիմք															
3.	ՀՀ ՊԱՀ-ի ստեղծման առաջին փուլ. ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի (ԱՌ-ՀԻ) մոդելի հիման վրա ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի՝ որպես ապագա Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի (ՊԱՀՀ) հետազոտական հիմնասյան ստեղծում															

4.	ԱՌ-ՀԻ-ն որպես ՀՀ երկու հիմնական ռազմավարական փաստաթղթերի՝ «Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության» և «Հայաստանի Հանրապետության ռազմական դոկտրինի» ռազմաքաղաքական բաժնի մշակման գիտամեթոդաբանական կենտրոն															
5.	ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի կազմում գիտահրատարակչական կենտրոնի ստեղծում՝ ՀՀ պաշտպանության համակարգում 1994 թ. հիմնադրված առաջին ռազմագիտական օղակի՝ «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի ներգրավմամբ															
6.	Որպես ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման արդյունք՝ ԱՌ-ՀԻ-ի գիտահետազոտական գործունեության սահմանների ճշգրտում՝ տարածաշրջանային և գործառության տիրույթների ձևավորմամբ															
7.	Ռազմավարական հետազոտությունների արգասիքների հրապարակման համար նախատեսված «Աշխատանքային տետրեր» պարբերականի՝ որպես ՀՀ ՊՆ ԱՌ-ՀԻ-ի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հատուկ հավելվածի ստեղծումը															

8.	<p>«ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության հիմնական տերմինների և հասկացությունների (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն բացատրական) բառարանի» ստեղծումն ու գիտական փորձաքննությունը՝ Ո՛ւՆախագահին առընթեր Պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Ազգային անվտանգության ամբիոնում (Մոսկվա), ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Ազգային ռազմական քոլեջի Գիտական խորհրդում (Վաշինգտոն) և ՆԱՏՕ-ի միջազգային անվտանգության խորհրդատվական խմբում (Բրյուսել)</p>																
9.	<p>ԱՌՀԻ-ի հետազոտական բաղադրիչի հարստացում՝ ասպիրանտուրայի, «Քաղաքագիտություն» մասնագիտությամբ թեկնածուի և դոկտորի գիտական աստիճաններ շնորհող ՀՀ ԲՈՀ-ի 056 մասնագիտական խորհրդի ստեղծմամբ</p>																
10.	<p>ՀՀ ՊԱՀՀ-ի նախագծի ստեղծման շրջանակներում վերապատրաստման բաղադրիչի մշակում (Հարվարդի համալսարան)</p>																

14.5	Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի ստեղծման շրջանակում ԱՄՆ-ի ՏՀՏ ոլորտի ղեկավար պաշտոնյաների համակարգի (<i>Chief Information Officer (CIO)</i>) մոդելի տեղայնացմամբ ՀՀ-ում մման համակարգի ստեղծման նախագծի և ՀՀ կիրքեռանվտանգության ազգային ռազմավարության ուրվագծի մշակում																
14.6	Ռազմավարական խաղերի մեթոդաբանության, խաղերի տեսության, սցենարային պլանավորման գործիքաբանի ուսումնասիրություն																
15.	Կրթական բաղադրիչի ձևավորման փաթեթի մշակում																
15.1	Պաշտպանական-անվտանգային համակարգի արդյունավետության մակարդակի բարձրացման նպատակով միջգերատեսչական ձևաչափով մեկամսյա կրթական ծրագրի մշակում																
15.2	«Ռազմավարական անվտանգություն» և «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարական կառավարում» մագիստրոսական ծրագրերի մշակում																

ՊԱՀՀ-Ի ԱՏԵՂԾՈՒՄԸ

ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԳԻԾԸ

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի – ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ-Ի
12-ԱՄՅԱ ՆՈՐԱՍՈՒԾԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՆՈՒՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹՅԱՆ

**ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԶԱԹԻ ՎԵՐՆԱԽԱԿԻ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ**

ՆԱԽԱԳԻԾԸ ՄԵԱԿՎԵԼ Է ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ.

ԱՄՆ-Ի ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՎԵՆՏՐՈՆՆԵՐ
ԵՎ ՔՈՒՇՋՆԵՐ

ՀԱՐԿԱՐԴԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ Զ. ՔԵՆԵՐԻԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐՈՑ

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի ՊԵՏ, ԴՈԿՏՈՐ,
ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅՈՐ ՀԱՅԿ ՔՈԹԱՆՋՅԱՆ

2

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՄՆ-Ի ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՏԵՂԱՅՆԱՑՎԱԾ ՄՈԴԵԼՈՎ ՊՆ-Ի ՇՈՒՐՋ ՀԱՄԱԽՄԲԵԼ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԻՋԳԵՐԱՏԵՍՉԱԿԱՆ ԿԱԴՐԱՅԻՆ ՆԵՐՈՒԺԸ՝
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻՆ
ՄՏԱԿՈՐ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

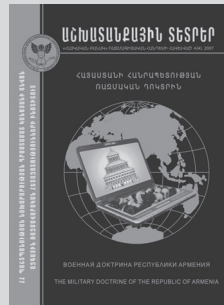
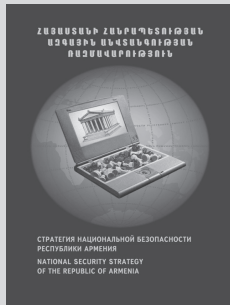
3

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ՆՊԱՏԱԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԱԶՄԱՔԱԴՈՔԱԿԱՆ ԴԵԿԱԿԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ ԵՎ ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ
ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՄԱՍՇՏԱԲԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԻ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ՝ ԿԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ,
ԲՈՒՀԱԿԱՆ ԵՎ ՀԵՏԲՈՒՀԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ

4

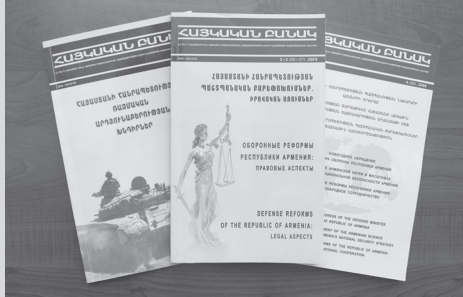
ԱՌՀԻ-Ն՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀՀ-Ի
ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԵՆԱՍՅՈՒՆ
ԵՎ ՀՀ ՊՆ-Ի ՇՈՒՐՋ ՄԻՋԳԵՐԱՏԵՍԶԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺԻ
ՀԱՄԱՆՄԲՄԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ-ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
«ԱՇԽԱՍՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ» ԳԻՏԱԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՀԱԿԵԼԿԱԾ

5

ԴԵՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀՀ
ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ԲԱՐԵՓՈՒՆՈՒՄՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿՈՒՄ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ» ՈՎՋՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍԻ ՀԱՏՈՒԿ
ԹՈՂԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՆԿԻՐՎԱԾ ԱՌԱՆՁԻՆ ՈՒՈՐՏՆԵՐՈՒՄ ԻՐԱԳՈՐԾՎՈՂ
ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈՒՆՈՒՄՆԵՐԻՆ

6

ՀՀ ԱՌՀԻ-Ի/ՊԱՀՀ-Ի ԱՌԱՋԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԵՐԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ
ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԵՏՆԵՐԻ ԴՊՐՈՑԻ
ՋԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱԿԱՌՈՒՄ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԻ ՇՆՈՐՀՄԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ՈՒՄ ՀԻՄՆԱԴՐՎԵԼ Է 2009 Թ.

7

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի «ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ ՈՒ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐ»
 ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՄՔ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
 ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՊԻՐԱՆՏՈՒՐԱՅԻ ԵՎ «ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
 ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ» ՈՒՈՐՏՈՒՄ
 ԴՈԿՏՐԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԻ ՇՆՈՐՀՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ
 ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

ԵՐԵՎԱՆ, ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ, 2009 Թ. ՄԱՐՏ

8

**ՀԱՐԿԱՐԴԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ Զ. Ֆ. ՔԵՆԵԴԻԻ ԱՆՎԱՆ
 ՊԵՏՈՒԹԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐՈՑ**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
 ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱԿԱՐ ԿԱԶՄԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
 ԾՐԱԳՐԻ ՈՒՐՎԱԳԾԵՐ

ԴՈԿՏՐ, ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅՈՐ ՀԱՅՎ ՔՈԹԱՆՋՅԱՆ,
 ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի ՊԵՏ

ՔԵՄԲՐԻԶ, ԱՄՆ, 2010 Թ. ՄԱՐՏ-ՄԱՅԻՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐ՝ ԳԵՆԵՐԱԼ-ԼԵՅՏԵՆԱՆՏ, ՊՐՈՖԵՍՈՐ ԹԵԴ
 ՕԼՍԹՐՅՈՄ, Զ. Ֆ. ՔԵՆԵԴԻԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
 ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՂԵԿԱԿԱՐ

9

ՀԱՐԿԱՐԴԻ ՊԵՏՈՒԹԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԴՊՐՈՑՈՒՄ ՄՇԱԿԿԱԾ
ՀՀ ՊԱՀՀ-Ի ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՐՄԱՐԵՑՈՒՄ
ՀՀ-ՈՒՄ ԲՈՒՆՆՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻՆ

2010 թ. ՀՈՒՆԻՍ – ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՏԵՂ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՎ ՀԵՏԱԳԱ ԼՐԱՄՇԱԿՈՒՄ

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀԵՏ

10

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ն ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՄՈԴԵԼՈՎ
ԼԻԱՄԱՍՇՏԱԲ ՊԱՀՀ-Ի ԿԵՐՊԱՓՈԽԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ
2011 թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ-ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԴՈԿՏՈՐ ՀԱՅԿ ՔՈԹԱՆՋՅԱՆԻ ԳԻՏԱՊՐՈՑԵՍՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՂՈՒՄ
ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ.

ՊԱՀՀ-Ի ՆԱԽԱԳԾԻ ԼՐԱՄՇԱԿՈՒՄ ՏԵՆՆՈՒՈՂԳԻԱՆԵՐԻ
ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ:
ԽՈՐՀՐԴԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄՇԱԿՈՒՄ ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ-Ի
ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ՔՈԼԵՋՆԵՐՈՒՄ.

1. ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
2. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՐՄՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՔՈԼԵՋ
3. ԶԻՆԿԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՔՈԼԵՋ՝ ԷՅՋԵՆՀԱՈՒԵՐԻ
ԴՊՐՈՑ
4. ՈԱԶՄԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՈԼԵՋ
5. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՈԼԵՋ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ՝ ԴՈԿՏՈՐ ԶԵՅՄ ՔԻՂԼ, ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԱԿԱԳ
ՎԵՐԼՈՒԾԱԲԱՆ, ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԳԾՈՎ ՆԱԽԿԻՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ

11

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՏԵՂ
ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ
ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ՀԵՏ

2012 թ. ՀՈՒՆԻՍԻ 25

12

ՀՀ ԲՈՀ-ի` ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ՈՒՄ ԳՈՐԾՈՂ
056 ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՒՄ ՊԱՇՏՊԱՆԿԱԾ
ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
(2009–2015)

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ում մինչ օրս պաշտպանվել են քաղաքական
գիտությունների և միջազգային հարաբերությունների գծով
49 ատենախոսություններ, որոնցից`

- 43 թեկնածուական
- 6 դոկտորական

*Այդ թվում` երկու դոկտորական և երկու թեկնածուական
ատենախոսություններ պաշտպանել են ՀՀ ՊՆ-ի
փորձագետները:*

13

ԿԱՏԱՐԵԼՈՎ ԻՐ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԵԿԱԿԱՐՈՒԹՅԱՐ ԻՐԱԿԱՆԱՑԿՈՂ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՍԵՅՐԱՆ ՕՀԱՆՅԱՆԸ ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՒՄ ՊԱՇՏՊԱՆԵՑ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԹԵԿՆԱԾՈՒԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

*ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՆԸ ԳԻՏԱԿԱՆ
ՀՈՂՎԱԾՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ
ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԲԱՆԱԿ» ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՆՂԵՍՈՒՄ ԵՎ
«ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏՆԵՐԵՐ»
ՀԱՎԵԼՎԱԾՈՒՄ
2009–2012*

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ն՝ ՈՐՊԵՍ ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՐԹԱԿ

- ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄՆԵՐԸ ԾԱՌԱՅՈՒՄ ԵՆ ՓՈՐՁԱԳԵՏՆԵՐԻ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՄՇԱԿՈՂՆԵՐԻ ՆԵՐՈՒԺԻ ՀԱՄԱԽՄԲՄԱՆ ՀԱՐԹԱԿ՝ ՀՀ-ՈՒՄ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՄԱՆ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ:
- ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆ Է ՀԱՂԹԱՀԱՐԵԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՄԱՆ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՆԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏ «ԱՊԱՐԱՏԱՅԻՆ» ՈՃԸ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄ՝ ՆԿԻՐԿԱԾ
ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԴԻՆԱՄԻԿԱՅԻՆ
2012 Թ. ՆՈՅՄԵՐ

ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐ. Հարվարդի համալսարան, «Չաթեն Հաուզ», Օքսֆորդի
համալսարան, Երուսաղեմի համալսարան, Ստամբուլի «Քադիր Հաս»
համալսարան, Կովկասի ակադեմիական ասոցիացիա (Մոսկվա)

16

ԱՌՀԻ-Ն՝ ՈՐՊԵՍ
«ՄԱԿ-Ի ԽԱՂԱՂԱՊԱՀԱԿԱՆ ՕՊԵՐԱՑԻԱՆԵՐԻՆ ՈՒՂՎԱԾ
ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ» ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՈՒՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ

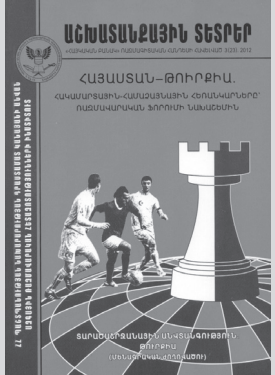
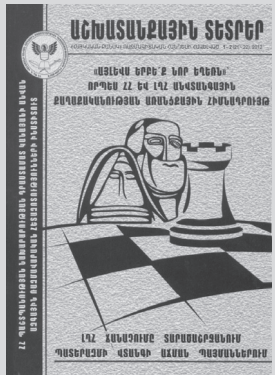
2014 Թ. ՀՈՒԻՍ

17

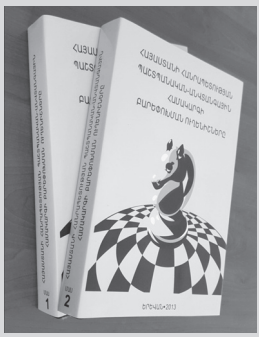
«ԽԱՂԱՂԱՊԱԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱԿԵՐՆԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՐՈՒՄԻ»
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ
2015 Թ. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 5-6

ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ-Ի ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻ ՄԵԹՈՂԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԳԻՏԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՐԳԱՍԻՔՆԵՐԸ

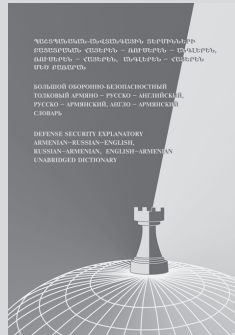

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԵՎ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԱԿԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳՐՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔԱՐԱՆԻ
ԹՈՂԱՐԿՄԱՆ ՄԵԿՆԱՐԿ

- ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ – ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՐԵՓՈՒՆՈՒՄ-ՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
- ՌԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՆԿԻՐԿԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
- ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԵՌԱԼԵԶՈՒ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ՝ ՊԵՆՏԱԳՈՆԻ, «ՆԱՏՕ–ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ» ԵՎ ԱՅԼ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՐԵՓՈՒՆՄԱՆ ՈՒՂԵՆԻՇՆԵՐԸ
(ՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ-ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ)
ԵՐԵՎԱՆ, 2013

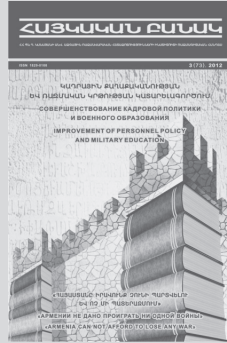
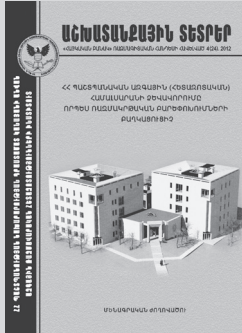
**ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ-ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ
ՀԱՅԵՐԵՆ-ՌՈՒՄԵՐԵՆ-ԱՆԳԼԵՐԵՆ, ՌՈՒՄԵՐԵՆ-ՀԱՅԵՐԵՆ,
ԱՆԳԼԵՐԵՆ-ՀԱՅԵՐԵՆ
ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ**

22

**«ՌԱՑՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ»
ԳԻՏԱՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՀԱՐ**

23

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ» ՈԳՀ-Ի ԵՎ «ՄԵԽԱՍԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՂԵՐ» ՀԱԿԵԼՎԱԾԻ՝ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱՋԳԱՅԻՆ (ՇՐՋԱՌՏԱԿԱՆ) ՀԱՄԱՍՍԱՐԱՆԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆԸ ԵՎ ՈՒՋՄԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆԸ ՆԿԻՐԿԱԾ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ

24

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ՃԱՆԱՊԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶԻ ԿԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՄԵԽԱՍԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
 ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ՈՒՄ՝ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ,
 ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ
 ԱՄՆ-Ի ԴԵՍՊԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ
 2013 թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 23

25

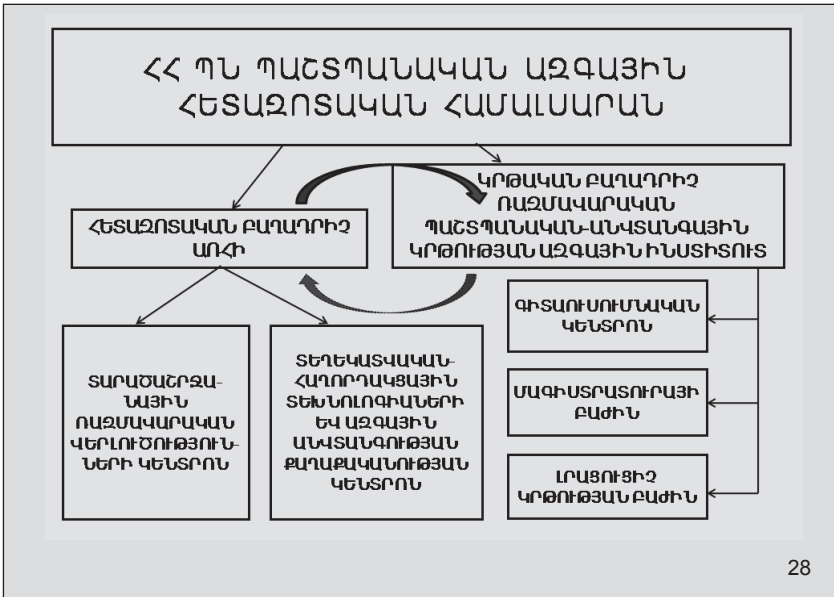
ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ս. ՕՀԱՆՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԱՅՑԸ ՊԱՀՀ-Ի ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՅՑ ՄԱՍՆԱՇԵՆՔ. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ Դ. ՏՈՆՈՅԱՆԻ ԵՎ ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-Ի ՊԵՏ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ, ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅՈՐ Հ. ՔՈԹԱՆՋՅԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆՔ

26

2013 – 2015 ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

- ԱՌՀԻ-Ի ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒԾԱՔԱՆՆԵՐԻ ՉՈՐՍ ՄԵԿԱՄՅԱ ԵՎ ՄԵԿ ՉՈՐՍԱՄՅԱ ՍՏԱԺԱԿՈՐՈՒՄՆԵՐ ԱՄՆ-Ի ՊԱՀ-ՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՈԼԵԶ, ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ, ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՈՎՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ, ՏԵՂԵԿԱՏԿԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՔՈԼԵԶ), ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՌԵՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
- ԱՌՀԻ-ՈՒՄ ԴԵՊԻ ՏԵՂԵԿԱՏԿԱԿԱՆ-ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՎԱԾ ՈՎՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻ ԵՎ ԿԻԲԵՈՒՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԽՄԲԵՐԻ ԱՏԵՂԾՈՒՄ, ԵՐԱԿՈՒ ՈՎՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻ ԿԱՋՄԱԿԵՐՊՈՒՄ
- ՀՀ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՐԱԿԻ ԱՊԱՀՈԿՄԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԽՄԲԻ ԱՏԵՂԾՈՒՄ ՈՎՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՏԵՂԵԿԱՏԿԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳԾՈՎ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԵՎ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆ ԵՎ ԿԵՐՋՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

27

**ՊԱՀՀ-Ի ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ
(2016 – 2017)**

- ՏՀՏ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՀԻՄԱՆ ԿՐԱ ՊԱՀՀ-ՈՒՄ ԿԻԲԵՌԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈՎՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ՝ ԱՄՆ-Ի ՊԱՀՀ-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՔՈԼԵԶԻ ԵՎ ՀԱՐԿԱՐԴԻ «ԿԻԲԵՌԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ՝ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՐՋՈՒՄ» ԾՐԱԳՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ
- ՊԱՀՀ-Ի ԿԱԶՄՈՒՄ ՈՎՋՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ԱՄՆ-Ի ՊԱՀՀ-Ի ՈՎՋՄԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՈԼԵԶԻ ՄՈՂԵԼԻ ՏԵՂԱՅՆԱՑՄԱՄԲ՝ ՈՎՋՄԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՈԼԵԶԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

29

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆԱՇԵՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ
(ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՍԿՍԿԵԼ Է 2013 Թ. ՀՈՒՆԻՍԻՆ
ԵՎ ԱՎԱՐՏԿԵԼ 2015 Թ. ԱՇՆԱՆԸ)

30

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏԵՐԻ ԵՎ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ
ԴԱՀԼԻՃՆԵՐ

31

ՊԱՀՀ-Ի ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

32

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԸՆԹԵՐՑԱՄՐԱՀ ԵՎ ԳՐԱՊԱՀՈՑ

33

«ԽԵԼԱՑԻ ԳՐԱՏԱՆՏԱԿՈՎ» ԵՎ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՎ
ՀԱՄԱՐԿԱԾ ԼՍԱՐԱՆՆԵՐ

34

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՎ ՄԱՐԶԱԴԱՀԼԻՃ

35

ԳԻՏԱԽՈՐՀՐԳԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

- Ռ. Վ. Աղուզումցյան*, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսոր,
 - Ն. Հ. Առաքելյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Լ. Ս. Արզումանյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
 - Գ. Ե. Բաղդասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Ս. Ա. Գալստյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ս. Գ. Գալստյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Հ. Ա. Գևորգյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Կ. Ս. Դանիելյան*, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր,
- Բ. Ն. Հարությունյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Վ. Մ. Հարությունյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Հ. Հ. Մաթևոսյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Ա. Հ. Մանթաշյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Մ. Մ. Մարգարյան*, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Է. Գ. Մինասյան*, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Մ. Մ. Միրիջանյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Կ. Ս. Մոսոյան*, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Յու. Ս. Չիլինգարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Ճ. Յ. Մայադյան*, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ռ. Ա. Մաֆրասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Ա. Հ. Միմոնյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Հ. Ս. Մխակյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Ի գիտություն հեղինակների և ընթերցողների

«Աշխատանքային տետրերը» լույս են ընծայվում որպես ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հավելված՝ ընդգրկված ԲՌՀ-ի կողմից հաստատված «Դոկտորական և քեկնաժուական աստեմախոսությունների արդյունքների հրատարակման համար ընդունելի ամսագրերի ցանկում»:

Հեղինակները պետք է վկայակոչեն օգտագործված առավել կարևոր աղբյուրները:

Հեղինակները պատասխանատու են հողվածներում բերվող փաստերի հավաստիության և գաղտնիության պահանջների պահպանման համար:

Հեղինակների դիրքորոշումը պարտադիր չէ, որ համընկնի խմբագրության դիրքորոշման հետ: Դիագրամները, սխեմաները, գծագրերը, նկարները, լուսանկարները պետք է լինեն հստակ, տպագրության համար պիտանի:

Հոդվածներում պետք է վերծանված լինեն օգտագործվող հապավումները:

Ձեռագրերը հետ չեն վերադարձվում:

Հոդվածները հրատարակվում են պարտադիր գիտական փորձարկումներին անցնելուց հետո:

Նյութերի մասամբ կամ ամբողջությամբ արտատպումը թույլատրվում է միայն խմբագրության գրավոր համաձայնությամբ:

К сведению авторов и читателей

«Рабочие тетради» издаются в качестве приложения к военно-научному журналу «Айкакан банак» ИНСИ МО РА, включенному в утвержденный ВАК-ом «Список приемлемых журналов для публикации результатов докторских и кандидатских диссертаций».

Авторы должны давать сноски на использованные наиболее важные источники.

Авторы ответственны за достоверность и несекретность фактов, приводимых в статьях.

Позиции авторов не обязательно совпадают с позицией редакции.

Диаграммы, схемы, чертежи, рисунки, фотоснимки должны быть исполнены в четком изображении, пригодными для печати.

В статьях должны быть раскрыты употребляемые аббревиатуры.

Рукописи не возвращаются.

Статьи публикуются после прохождения обязательной научной экспертизы.

Перепечатка частично или полностью материалов допускается только с письменного разрешения редакции.

For the information of the authors and readers

The «Working notebooks» is published as an appendix to the defense-academic journal «Haikakan banak» of the INSS, MoD, RA which is included into «The list of acceptable magazines for the publication of the results of doctors and candidates' dissertations», affirmed by the Superior Attesting Commission.

Authors should give footnotes for the most important sources used.

Authors are responsible for the accuracy and the non-confidential nature of the facts given in the articles.

Opinions expressed herein are those of the authors and are not necessarily those of the editorial board.

Diagrams, schemes, drawings, pictures and photos should be of a clear print quality.

Please explain used acronyms.

Manuscripts are not returned.

Articles get published after obligatory academic examination.

Partially or fully re-printing of materials is allowed only by written permission of the editorial staff.

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾՔԸ
ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Նախագծի գիտական ղեկավար՝

ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետ, ՀՀ պաշտպանության նախարարի խորհրդական,
քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԳ), քաղաքագիտության պրոֆեսոր,
ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի հրավիրված առաջատար պրոֆեսոր,
հակահարկաբեկության գծով գիտական փորձագետ (ԱՄՆ-ի ՊԱՀ), ՌԳ-Ռ-ազմական
գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ,
գեներալ-մայոր Հ. Մ. Լոբսանյան

Պրակի գիտական խմբագիրներ՝

պատմական գիտությունների թեկնածու Դ. Մ. Մանասյան,
հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ Վ. Հ. Մարգարյան,
պատմական գիտությունների թեկնածու Բ. Պ. Պողոսյան

Տեխնիկական խմբագրումը՝ Վ. Ռ. Խալաֆյանի

Ձևավորող նկարիչ՝ Դ. Ա. Փարվանյան

Սրբագրիչ՝ Ն. Հ. Բաղդասարյան

Լուսանկարչական ապահովումը՝ Ա. Դ. Ներսիսյանի

Համակարգչային ապահովումը՝ Ա. Ա. Խաչատրյանի, Ս. Ռ. Հակոբջանյանի

Թ. Դ. Չիլինգարյանի, Ա. Հ. Սարուխանյանի

Խմբագրության հասցեն՝ Երևան, Կ. ՌԻլնեցու փողոց, 56/6, հեռ. 28-54-25, 28-12-94:
Էլ. փոստ՝ haykakanbanak@mail.am

© ՀՀ ՊՆ Գ. Կանայանի անվան ազգային ռազմավարական հետազոտությունների
ինստիտուտի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հավելված, 2015 թ.

Թուղթը՝ օֆսեթային: Ձևաչափը՝ 60x84 1/16: Տեքստը՝ 120 էջ:

Պայմանական տպագրական 7.5 մամուլ: Տպաքանակը՝ 200:

Տառատեսակը՝ «Arial», «Arial Unicode», «Times» և «Russian Baltica»: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Վկայական՝ 523: Գ-ափիչ՝ 69263: ISSN 1829-0108

Տպագրվել է «Լիմուշ» տպարանում

ԱՆԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏԻՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

ՀԱՎԵՐԿԱԾ 3 (35). 2015